

100

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA

BALIKESİR'İN KÜLTÜREL BİRİKİMİ  
**MİLLÎ MÜCADELE**



AYR  
YAYINLARI

ARALIK 2023



CUMHURİYET'İN 100. YILINDA BALIKESİR'İN  
KÜLTÜREL BİRİKİMİ  
**MİLLÎ MÜCADELE**

**EDİTÖR**

Prof. Dr. Mehmet BAYYIĞIT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Oğuz

Dr. Asem H. A. ABDELGHANY

Zülfer ERDEM





## **CUMHURİYET’İN 100. YILINDA BALIKESİR’İN KÜLTÜREL BİRİKİMİ**

### **MİLLÎ MÜCADELE**

(e- Kitap)

#### **Editör**

Prof. Dr. Mehmet BAYYIĞİT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Oğuz

Zülfer ERDEM

Dr. Asem H. A. ABDELGHANY

#### **Dizgi, Mizanpaj ve Kapak Tasarımı**

Dr. Öğr. Üyesi Asem H. A. ABDELGHANY

#### **E- ISBN**

978-625-6775-62-6

#### **Basım Tarihi**

Aralık 2023

#### **İletişim Adresi**

Palet Yayınları

Mimar Muzafer Cad. Rampalı Çarşı No: 42 Meram / Konya, Tel. 0332 353 62 27

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncı Sertifikası: 44040

Web:www.paletyayinlari.com.tr

#### **Web**

<https://ilahiyatarastirmalari.balikesir.edu.tr/>

Bu eserde, ‘Kitap Bölümü’ olarak yer alan metinlerin tüm sorumluluğu, yazarlarına aittir.

Bu eser, yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.



# **CUMHURİYET'İN 100. YILINDA BALIKESİR'İN KÜLTÜREL BİRİKİMİ MİLLÎ MÜCADELE**

## **EDİTÖR**

Prof. Dr. Mehmet BAYYİĞİT

Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

Doç. Dr. Ahmet Ali ÇANAKCI

Doç. Dr. Mustafa POLAT

Dr. Öğr. Üyesi Lütfü CENGİZ

Dr. Öğr. Üyesi İsmail Oğuz

Dr. Asem H. A. ABDELGHANY

Zülfer ERDEM

## İÇİNDEKİLER

### **ANZAVUR İSYANINA KARŞILIK BALIKESİRLİLERİN MİLLİ MÜCADELESİNİN BİR ÖRNEĞİ BALIKESİR KONGRESİ VE DÖNEMİN GÜNDEMİ**

Emine AŞÇI..... 7

### **Milli Mücadele Sırasında Mustafa Necati'nin İzmir'e Doğru Gazetesindeki Yazıları**

Levent Düzcü & Deniz Çakır..... 23

### **MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BALIKESİR'DE ASAYİŞ VE GÜVENLİK (1918-1923)**

Nazlı İNCEBURUN ..... 53

### **SEFERBERLİK ÇÖREĞİNİN İZİNDEN AYAN AYŞE'NİN HİKAYESİNE**

İlker Çınar & Özge Çınar ..... 71

### **TARİHSELLİĞİN MEKÂNA YANSIMASI: BALIKESİR SINDIRGI EĞRİDERE MAHALLESİ'NDE KUVAYİMİLLİYE KAHRAMANLARININ MEKÂN ADI OLARAK YAŞATILMALARI**

İsa BALDEMİR..... 89

# **ANZAVUR İSYANINA KARŞILIK BALIKESİRLİLERİN MİLLİ MÜCADELESİNİN BİR ÖRNEĞİ BALIKESİR KONGRESİ VE DÖNEMİN GÜNDEMİ**

**Emine AŞÇI\***

## **Giriş**

Balıkesir ve çevresinde çoğunluğu Müslüman olan halk arasında çıkar ayrılıkları ve gruplaşmalar zaman zaman iç huzursuzluğuna sebep oluyordu. Bölgede Çerkezler, Arnavutlar, Türkler ve Rumlar arasında geçimsizlikler yaşıyordu. Ayrıca, İngilizlerin özellikle Biga yarımadası çevresinde Millî Mücadele aleyhinde gizli etkinliklerde bulunduğu biliniyordu. İstanbul hükümetinin olumsuz tutumu da buna eklenince, bölgedeki hoşnutsuz topluluğun isyan etmesi anlaşılır hale geliyordu. Ayrıca bu dönemde İngilizlerin desteği ile ilerletilen Yunan işgalleri İzmir'den başlayarak yayılmakta halkı endişeye sevk etmekteydi. Böylece bölge halkı küçük direniş hareketleri ile başlayan başkaldırılarıyla kongreler sürecine doğru gidecek bir süreci başlatmış ve bu bölgesel hareketler zamanla ulusal bir mahiyet kazanmıştır.

## **1. Ahmet Anzavur İsyanları**

### **I. Anzavur İsyanı**

Bölgedeki bu kışkırtmalar ve düzensizlikler arasında Ahmet Anzavur'un liderliğindeki birinci Anzavur ayaklanması başlamıştır. Ayaklanmanın Marmara Bölgesi'ndeki ilk aşaması -kimi hatıra ve tarih kitaplarında 21 Eylül, diğer başka belgelerde ise Ekim ayı olarak gösterilmektedir<sup>1</sup>- 25 Ekim-30 Kasım 1919 tarihleri arasında Biga, Manyas, Gönen, Susurluk

---

\* Öğr. Gör. Dr. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü [asci\\_e@ibu.edu.tr](mailto:asci_e@ibu.edu.tr)

1 Özcan Mert, Anzavur'un İlk Ayaklanması Ait Belgeler, **BELLE TEN**, Aralık 1992, (C. 56), Sayı 217, s. 847-962.

havalisinde gelişti ve yayılmıştır<sup>2</sup>. Ahmet Anzavur, 1864'teki Çerkez sürgününde Kafkasya'dan Marmara'ya gelen Ançok adlı Adige ailesinden bir Bigalıdır. Çeşitli askeri ve siyasi görevler yapmıştır<sup>3</sup>. Ahmet Anzavur, Kuvâ-yı Milliyecileri "İttihatçı" olarak suçlamıştır. Bu isyanın çıkış ve gelişme tarihi, Sivas Kongresi sonrasında Heyet-i Temsiliye'nin Anadolu'da idareyi ele alarak gücünü gösterdiği ve İstanbul'da Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin çekilmesinden hemen sonra gerçekleşmesi ağıısından dikkat çekicidir<sup>4</sup>.

Atatürk, Anzavur'un ayaklanmasının ilk safhasını Nutuk adlı eserinde şöyle anlatır: "Anzavur, bandırma çevrelerinde haince ve canavarca hareketlere başlamıştı. Verdiği zararları önlemek için ve Karabiga-Bandırma

---

2 **Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)**, C: 6, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1974, s. 66-67.

3 Ahmet Anzavur okuma yazma bilmediği halde kız kardeşi saraya cariyeye olduğu için jandarma zabıtlığına atanır. Vazifesinde hatalar yapınca Konya'ya sürülür. Daha sonra Kütahya'da tabur komutanlığı yapar. 1908'de II. Meşrutiyet döneminde hürriyet kahramanı olarak tanınır. Binbaşı rütbesiyle Aydın Kuvve-i Takibiye ve Çakırcalı Tenkiline kumandan olarak atanır. Çakırcalı Mehmet Efe'nin izini sürer ve ortadan kaldırılmasında görev alır. Bu başarısıyla V. Mehmet Reşat tarafından taltif edilir. Çerkez Kulübü'ndeki tanınmış isimlerin yardımıyla Teşkilat-ı Mahsusa'ya girdiği söylenir. Mektepli olmasa da alaylı bir subay olarak jandarma binbaşılığına yükselir. Emekli olduktan sonra Biga'da yaşar ve itibarlı bir kişi olur. Koşu atı yetiştirir, at yarışlarına katılır ve geçimini bu şekilde sağlar. 1919'da üçüncü sınıf bir maaşla İzmit Sancağı Mutasarrıflığı görevine atanır. 1919'dan 1920'nin ortalarına kadar Balıkesir ve çevresinde Milli Harekete karşı çeşitli isyan hareketlerine katılır, ancak Kuvâ-yı Milliye tarafından mağlup edilir. Son olarak, daha önceki mutasarrıflık tayininde olduğu gibi yine Damat Ferit Paşa'nın sadaret döneminde mutasarrıf olarak atanır. 1920'de mirmiranlık rütbesiyle Karesi Sancağı Mutasarrıflığı'na atanır. 1921'de Karabiga'da Çiftlikköylü Mehmet Efe tarafından öldürülür ve Biga'nın Buzağılık mezarlığına defnedilir. Ölümünden sonra mezar taşına yazılan metin, sonradan hükümetçe kazıtılır. Özcan Mert, **Anzavur'un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler**, Belleten, TTK Basımevi, C: LVI, Aralık 1992, Sayı 217'den ayırıbasım, s. 847-849; Zühtü Güven, **Anzavur İşyani, İstiklal Savaşı Hatıralarından Acı Bir Safha**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1965, s. 112.

4 H. İlhan Türkmen, "Ahmet Anzavur'un Güney Marmara İşyanlarında İngiliz Devleti ve İstanbul Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin İlgisi ve Kışkırtıcı Faaliyetleri", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, şubat 1992, s. 37.



taraflarına çıkan Nigehban Cemiyeti'ne bağılı subaylar hakkında, Balıkesir'de, Kazım Paşa'ya ve diğler ilgililere yazdık<sup>5</sup>.”

Birinci Anzavur Ayaklanmasının sebepleri şu dört maddeyle açıklanabilir: İngiltere'nin, Boğazlardaki üstünlüğünü korumak amacıyla Anadolu ile Trakya'daki Kuva-yı milliyecilerin birleşmesine karşı kışkırtmaları; İngiltere'nin kontrolünde olan Damat Ferit Paşa'nın yeniden sadrazam olmak ve Kuva-yı milliyecilere karşı intikam almak istemesi; bazı Kuva-yı milliyecilerin yaptığı hatalar ve İngiltere'nin, ayaklanmanın işgalci Yunanlılara karşı direnen Milli kuvvetleri zayıflatacağı umudu. Nitekim Birinci Anzavur isyanının temel sebepleri arasında İngiltere'nin çabalarının ve tahriklerinin etkisi büyüktür. Çünkü İngiltere, Mondros Mütarekesi sonrasında kontrolünü sağladığı Boğazlar ve Marmara Denizi'ndeki durumu sürdürmek istiyordu. Bu amaçla bu su yollarından savaş ve ticaret gemilerini serbestçe ve güvenli bir şekilde geçirebilmeli, kıyılarındaki depo ve cephanelikleri emniyette tutabilmeliydi. Bu güvenlik ortamını sağlayabilmek için de Kuva-yı milliyeyi bu bölgelerden uzak tutması gerekiyordu<sup>6</sup>.

Atatürk yine Nutuk adlı eserinin bir diğler bölümünde ise şunlar yazmaktadır:

*“Efendiler... Anzavur Balıkesir ve Biga dolaylarında, oldukça önemli ve tehlikeli durumlar yaratmayı başarmıştı. Balıkesir'de Milli cephelerimizi arkadan vurmak istiyordu. Başına bir yığın adam toplamıştı. Karşısına gönderilen Milli kuvvetlerle Biga'da kanlı bir çarpışma yapıldı. Anzavur galip geldi. Kuvvetlerimizi dağıttı. Toplarımızı ve makinelı tüfeklerimizi ele geçirdi. Erlerimizi ve subaylarımızı esir ve şehit etti. (...)bundan sonra Ahmet Anzavur kendi adına verdiği Ahmediye Cemiyeti<sup>7</sup> adı altında alçaklıklarını gittikçe arttırdı<sup>8</sup>.”*

<sup>5</sup> Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk (1919-1927)**, Yay. Haz: Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2003, s.191.

<sup>6</sup> Özcan Mert, **a.g.e.**, s. 858.

<sup>7</sup> Konuyla İlgili Olarak Daha Fazla Bilgi İçin Bkz., Özcan Mert, “Anzavur'un İkinci Ayaklanmasında Cemiyet-i Ahmediye”, **M. Münir**

Ahmet Anzavur, 25 Ekim 1919'da Gönen ve Manyas civarında dolaşarak milli kuvvetlere karşı olduğunu açıkça belirtti. Bölgede teşkilatlanmaya başladı ve bazı eşkıyalarla anlaşmalar yaptı. Anzavur'un geçtiği yerlerde devlet erleri, hatta binekleriyle birlikte ona katıldılar. Bazı devlet yetkilileri Anzavur'u geri çevirmeye çalıştı, ancak o zor durumda saf değiştirmeyi iyi biliyordu. Albay Kazım (Özalp), Anzavur'un kovalanmasına gerek olmadığını bildirdi. Ancak Anzavur örgütlenmesini geliştirmeye devam etti ve halkı ayaklanmaya davet etti. 16 Kasım 1919'da Demirkapı Çarpışması gerçekleşti. Bu çatışmada Yarbay Rahmi ve Çerkez Ethem kuvvetleri Anzavur'u sıkı takibe aldı, bu da onu zor durumda bıraktı. Sonunda, 61. Tümen Komutanı Kazım Özalp'a bağlı birlikler ve 14. Kolordu'ya bağlı birlikler, çatışma sonucunda Anzavur'u mağlup etti. Ahmet Anzavur yakalanamamış olsa da isyan sona erdirildi. Bu, Birinci Anzavur İsyanı'nın sonu oldu<sup>9</sup>.

Bu ayaklanmanın sonuçlarını maddeler halinde belirtmek gerekirse:

1. Kuvâ-yı Milliye ve askeri birliklerin Anzavur İsyanını bastırması, Milli Mücadele'ye destek artışına yol açtı.
2. Sadrazam Damat Ferit Paşa, milletvekili seçimlerini ve meclisin açılmasını engelleyemedi, Misak-ı Milli belgesi oluşturuldu.
3. İngilizler, Biga ve çevresinde Kuvâ-yı Milliye'ye karşı tampon bölge oluşturamadı.
4. İsyan, Yunanlılara karşı milli direnişi zayıflattı, Batı Anadolu Cephesi'nin geç kurulmasına ve Yunan ilerlemesinin gecikmeli olarak durmasına neden oldu.
5. Çerkez Ethem Bey ve Kuva-yı Seyyare birliklerinin, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı çıkan ayaklanmaları bastırmadaki rolü anlaşılmaya başlandı.
6. I. Anzavur İsyanı, hem Kuvâ-yı Milliye'nin hem de Bab-ı Ali'nin isteğine aykırı şekilde başladı.

---

**Aktepe'ye Armağan, Tarih Enstitüsü Dergisi**, (15), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1997.

<sup>8</sup> Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 269.

<sup>9</sup> **Türk İstiklal Harbi...**, s. 67-71.

7. Ayaklanma, Çerkez asıllı isyancılara karşı hem Bab-ı Ali'nin hem de Kuvâ-yı Milliyecilerin Çerkez kökenli kişileri devreye sokmalarıyla öne çıktı.
8. İstiklal Harbi sonunda, bazı isyancılar yüzelliliklere dahil edildi.
9. Anzavur İsyanı, "Anzavurluk" deyiminin dilimize girmesine sebep oldu; Ege'deki zeybekler, Kuvâ-yı Milliye'ye karşı olan işlere "Anzavurluk" demeye başladılar<sup>10</sup>.

## **II. Anzavur İsyanı**

Bu isyanın başlaması ve gelişimi ile alakalı Atatürk eserinde şunları aktarmaktadır:

"... Anzavur isyanı, 16 Şubat 1920'de yine aynı bölgede ikinci defa baş gösterdi. Bu iki isyan, askeri birliklerimiz ve milli müfrezelerimiz ile bastırıldı. 13 Nisan 1920 tarihinde Bolu-Düzce dolaylarında da isyan çıktı. Bu isyan 19 Nisan 1920 tarihinde Beypazarı'na kadar yayıldı. Bu sırada Anzavur 11 Mayıs 1920'de top ve makineli tüfeklerle donatılmış beş yüz kişilik bir kuvvetle, üçüncü defa olarak Adapazarı ve Geyve dolaylarında zayıf bir milli müfrezemize saldırmak üzere yine ortaya çıktı. Anzavur, gönderdiğimiz milli müfrezelerimize, düzenli ordu birliklerimize durmadan saldırdı. 20 Mayıs 1920 tarihinde, Geyve Boğazı yakınlarında yenildi ve kaçmak zorunda kaldı<sup>11</sup>."

Ahmet Anzavur'un ikinci Güney Marmara Bölgesi isyanı, 16 Şubat 1920'de Biga Baskını ile başlamıştır. İsyan, etnik ayrılıklar körüklenmiş ve Gönen, Manyas ve Yenice'ye kadar ilerlenmiştir. Anzavur Kuvvetleri, Milli Kuvvetleri İdris Kuru Muharebesi'nde geri çekilmeye zorlamış, ardından Bandırma, Karacabey, Kirmastı ve Susurluk'a kadar ilerlemiştir. İsyan, Ankara'da TBMM açılış hazırlıkları döneminde başlamış ve şiddetle devam etmiştir. İngiliz Devleti, İstanbul Damat Ferit Hükümeti ve fesat cemiyetleri tarafından desteklenen isyan, Bursa'yı ele geçirmeyi, Ankara, Konya ve Sivas'a kadar ilerlemeyi, Anadolu'daki diğer isyanlarla birleşerek Kuvâ-yı Milliye'yi yok etmeyi, ayrıca Balıkesir'i

---

<sup>10</sup> Özcan Mert, **a.g.e.**, s. 888-889.

<sup>11</sup> Mustafa Kemal Atatürk, **a.g.e.**, s. 304.

alarak Batı Anadolu'yu işgal etmiş Yunan kuvvetleriyle bağlantı kurmayı hedeflemiştir<sup>12</sup>.

20. Kolordu (Kumandanlığına) C.9.3.36 (9 Mart 1920) tarihinde 14. Kolordu Komutanı, Mirliva (Tümgeneral) Yusuf İzzettin imzalı olarak gönderilen yazıdan bu ayaklanmanın kaydettiği aşamalar dört maddede kısaca şu şekilde anlatılmıştır:

1. Ahmet Anzavur'un takriben 200 silahlı haydudu Gönen'in batısında perişan edilmiş onlar da Biga tarafında firar etmişleridir. Bu eşkıyaların çoğu Çerkez bir kısmı da Yörük ve Pomaklardan oluşmaktadır. Çarpışmalar sırasında çeşitli köylerde 26 haneyi yağma edip yakan bu haydutlar yakalanarak divan-ı harbe teslim edilmiştir.
2. Ahmet Anzavur'un Gönen civarında yaptığı mukavemetler esnasında resmi müracaatta bulunan Biga ahalisinin bu isyancıdan ayrıldıklarının haber alınması üzerine Ahmet Anzavur'a yardım etmedikleri takdirde Kuva-yı milliyenin kaza dahiline girmeyecekleri hakkındaki ricalarının yerine getirileceğini ve düzenli kuvvetlerin Biga'ya gönderileceği vaat etmiş bulunuyorum. Bu güvence üzerine Anzavur'a yardım etmemişlerse de Biga Kazası'nda barınan bu melunun son günlerde Gavur İmami ile birbirleriyle bilgi alış-verişinde bulunduğu ve Biga ahalisinin milis kuvvetlerinden başka Nizamiye kuvvetinin de kaza dahiline girdiğini arzu etmekte oldukları anlaşılmıştır. Bu sebeple dört güne kadar Biga'ya hareket edilmesi ve buradaki mühimmatın ele geçirilmesi ondan sonra Gönen'e gidilmesi kararlaştırılmıştır.
3. Ahmet Anzavur'un fazla kuvveti kalmamış ise de Gavur İmami tarafından takviye edilmesi pek muhtemeldir ve takipteki kuvvetlerimizin ne derece mukavemete maruz olacağı şimdiden kestirilememektedir.
4. Şimdiye kadar fesada uğratılmış olan Gönen ve Bandırma kazalarında vaziyete tamamen hâkim bulunmaktayız ve hakkıyla yapılan takibat ciddi tesir hasıl etmiş ve Manyas Nahiyesi ahalisi Anzavur'u aralarında kabul etmemek ve gelecek de olursa itlaf

---

<sup>12</sup> H. İlhan Türkmen, **a.g.e.**, s. 37-38.

etmek üzere ahdederek durumu hükümete bildirmişlerdir<sup>13</sup>.”

Aynı konuda “bütün kolordularla vilayetlere ve bağımsız livalara 61. ve 56. Tümen Komutanlıkları’na Albay Refet Bey’e” diye başlayan bir genelgede Heyet-i Temsiliye adına Mustafa Kemal Atatürk şu bildiriği yayınlamıştır:

“Hilafet makamımızın adalet kurallarına ve hakka aykırı olarak İtilaf Hükümetleri tarafından ele geçirilmesi ve ulusumuz hakkında hiçbir tarihin kaydetmediği hakaret ve saldırılara cesaret edilmesi üzerine bütün Anadolu ve Rumeli’de bir iman birliği ve vicdan ile coşan ve hilafetin haklarını ve ulusun bağımsızlığını kurtarmak amacına yönelen ulusal direnişi dağıtmak için düşmanlarımızın en önce başvurmak istedikleri çare iç karışıklıktır. İşte yalnız bu haince amacın uygulanması cümlesinden olmak üzere gerek İstanbul’da düşmanlarımızın isteklerini yerine getirmek için kurdukları Ferit Paşa Hükümeti’ni ve gerekse Anzavur’un kendisini kışkırtmışlar ve bunun sonucu olarak Gönen, Biga yöresinde karışıklık çıkarmaya girişmişlerdir. Aydın cephesinde Yunanlıların saldırıları püskürtülerek bu cephe durumu güvenli bir biçime girdiği ve Kilikya yöresindeki işgal kuvvetleri de Urfa’yı boşalttıkları, Mersin, Tarsus, Adana, Haçin kentlerindeki işgal kuvvetlerinin de tümüyle sarıldıkları bir zamanda Anzavur’un Gönen dolaylarındaki girişimleri doğrudan doğruya Yunanlıların yararına hizmet ve yüksek ulusal yararları açık ve etkin bir hainliktir. Bu canice girişim düşmanlarımızın hedef seçtikleri amacı sağlamaktan pek uzak olup hiçbir güçle sarsıntıya uğratılmayacak düzeyde sağlam olan ulusal direniş karşısında pek yakında yok olacak ve caniler hak ettikleri adli cezaya çarptırılacaklardır.

Buna göre olağanüstü ulusal meclis üyelerinden Ankara’da toplanmış olan temsilci ve milletvekillerinin de oy ve kararı eklenerek 61. Tümen Komutanı Albay Kazım Bey’e Balıkesir Livası (ilçe ile il arası) 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey’e de Bursa ili içindeki bütün sivil ve askeri kuvvetler ile milli kuvvetleri emrine alarak memleket dahilinde düşmanların çıkarmak istedikleri ayrılığa engel olmak için her önleme girişebilmeleri ve birlik ve ulusal bağımsızlığı bozmaya

---

<sup>13</sup> **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (87)38, Şubat 1989, Belge no:2104, s. 62-64 (Orijinal metni ek kısmında bulunmaktadır).

girişecek veya birliğin sürdürülebilmesi için çalışmayacak olan bütün sivil memur ve asker hakkında suçun derecesine göre görevden alma, hapis, idam gibi her çeşit cezaları uygulamaya olağanüstü yetki verilmiştir. Ulusal bağımsızlık uğrunda kesin savaşlarımızda her zaman olduğu gibi bundan sonra Allah'ın yardımına erişeceğimize güvenimiz tamdır. Allah bizimle beraberdir<sup>14</sup>.”

12.4.1920 tarihli bu genelgenin her yere bildirileceği belirtilmiştir ve genelgenin sonunda Bursa Vali Vekili ve 14. Kolordu Komutan Vekili Bekir Sami imzalı bir not bulunmaktadır. Bu notta şunlar yazmaktadır:

*“Heyet-i Temsiliye'nin bildirisi herkesçe bilinmek üzere duyurulur. Memleketin ve ulusun en bunalımlı zamanında alınacak önlemlerin yasal hükümler içinde en şiddetli olacağı kuşkusuzdur. Birlik ve ulusal gücü kıracak her türlü söz, propaganda ve eylemlerin cezası idamdır. Bu yürütmeye bugünden başlanacağı bildirilir<sup>15</sup>.”*

Anzavur ayaklanmasının genişlemesinin ve uzun süre bastırılmamasının başlıca gerekçesi, Saltanat makamı ve İngilizlerin, ayaklanma bölgesini para ve bazı elemanlarla beslemeleri, bölge halkının, birtakım din adamlarının padişahıtan yana olmaları sebebiyle Anzavur çetecilerine Kuva-yı Muhammediyye adını vererek halkı ve erleri kandırmaları ve askeri kuvvetlerin mevcutlarının çok az hareket ve manevra niteliklerinin zayıf olması, iş görece mahalli güçlerin düşman cephesinde direnmelerine devam etmesi ve Anzavur kuvvetlerinin ise çevik (atlı) bulunmaları, çete savaşları vermeleri idi<sup>16</sup>.

Ahmet Anzavur'un bu isyanı Balıkesir'de toplanan Milli kuvvetlerce Yahyaköy Savaşı'nda Anzavur kuvvetlerinin yenilgiye uğratılması ve Milli kuvvetlerce takip ve tenkil edilmesiyle bastırılmış, bölge isyancılardan temizlenmiştir<sup>17</sup>.

---

<sup>14</sup> Belge no:1699, **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (77)27, Eylül 1978, s. 58-59. Aynı belge aynı derginin (82), Ekim 1982, s. 127-128. sayfalarında da yer almaktadır.

<sup>15</sup> **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, a.g.d., s. 59.

<sup>16</sup> Kenan Esengin, **Milli Mücadelede Ayaklanmalar**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2006, s. 76.

<sup>17</sup> H. İlhan Türkmen, **a.g.e.**, s. 38.

Anzavur isyanı dönemin basınına da çeşitli şekillerde ve yorumlarla yansımıştır. “*Kuvâ-yı Milliyeci basına göre Ahmet Anzavur ve onu destekleyenler vatan haini bölücülerdir. Anzavur destekçileri İngilizlere satılmış, sefil, alçak ve vicdansız kişilerdir. Yaptıkları haince propagandalarla çıkardıkları iç karışıklıklarla, isyanlarla Yunanlılar ve Ermenilerin ekmeğine yağ süren bu kişiler düşman emellerine hizmet etmişlerdir. Muhalif basın ise Kuvâ-yı Milliyeçileri asi ilan etmiş ve Millî Mücadeleyi “İttihatçılık” olarak takdim etmiştir. Ancak hangi nedenle olursa olsun yaptıkları propagandalar - özellikle İstanbul’un resmen işgal edilışinden sonra iş başına getirilen Damat Ferit’in de açık desteğiyle- TBMM’nin açıldığı günlerde çok büyük gailelere yol açmıştır. Bunların en büyüğü de “sersem Damat Ferit Paşa’nın eşkıya paşası Anzavur Ahmet ve hempaları” tarafından çıkarılmıştır. İstanbul’un işgalinden önce işbaşında olan son iki hükümetin askeri birliklere, emniyet kuvvetlerine eşkıya başı olarak takip ettirdiği Anzavur’a, Damat Ferit Hükümeti işgali müteakip işbaşına geldikten sonra, paşalık tevcih edilerek emrine de Kuvâ-yı İnzibatiye verilmesi yukarıdaki tanımlamayı doğrulamaktadır*”<sup>18</sup>.

Milli Mücadele esnasında düşman kuvvetleri ile savaşmak için bin bir zorlukla teçhiz edilmiş Türk Ordusu ilk evvel bu iç karışıklıkları ve ayaklanmaları bertaraf etmek için zaman kaybetmiştir. Ancak netice hem ordumuz hem de milletimiz açısından hayırlı sonuçlanmış tıpkı bu ayaklanmada olduğu gibi tüm ayaklanmaların bastırılmasının sağlanması ile düşman kuvvetlerine yek vücut olarak mukavemet gösterilmiş ve büyük Türkiye bu sayede vücuda getirilmiştir.

## **2. Balıkesir Kongreleri ve Bölgedeki Gelişmeler**

Balıkesir kongreleri toplamda 5 tane olup Anadolu’da işgallerin başlamasıyla birlikte gelişen bir süreçtir. Bu süreci değerlendirelim: Yunanlılar 14/15 Mayıs 1919’da İzmir’i işgal

---

<sup>18</sup> Vahdet Keleşyılmaz, “Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, (C.15), (45), Kasım 1999, s. 888.

ettiler. Bu işgalin hemen ardından Balıkesirliler günümüzde hala Balıkesir’de yer alan saat kulesinin yanındaki bir bina olan Okuma Yurdu’nda bir araya gelerek işgali protesto kararı almışlardır. Söz konusu protesto belgesine imza koyan 11 kişinin 4’ü gayrimüslimdir. Fakat belediyede yapılan ikinci toplantıya gayrimüslim üyeler katılmamıştır. İlk metne imza koyan Osmanlı Bankası Müdürü Papadaki Efendi bunun artık bir Türklük-Yunanlık davası olduğunu, tarafını bundan sonra belli ederek protesto metinlerini imzalamayacaklarını söylemiştir. Kalan 7 Türk üye sonradan adı Redd-i İlhak Cemiyeti olacak toplantılarına devam etmiş, önde gelen Balıkesirlilerden Hulusi Bey’in evinde gayrimüslimlerin dikkatini çekmeyecek şekilde toplanmaya başlamışlardır. 18 Mayıs’ta Alaca Mescit’te bir araya gelmişlerdir. Yine dikkat çekmemek için bu mescitte bir mevlid-i şerif okunması etkinliği halka duyurulmuştur. Mevlidin okunması sonrası burada ilk toplantı yapılır. Bir gün sonra ise bu toplantılara katılan 41 kişi aralarından bir Heyet-i Merkeziye seçmişlerdir. 3 Haziran 1919’da aynı mescitte ikinci toplantılarını yapan heyete bu sefer 14. Kolordu kumandanı Yusuf İzzet Paşa da katılmıştır. Bu toplantıda tek başına protesto etmek yetersiz görülerek doğrudan silahlı müdafaaya girilmesi kararı alınarak Ayvalık ve Bergama bölgelerine milis kuvvetler gönderilmesi planlanmıştır. Zira Yunanlılar İzmir’in işgali öncesinde yardım görüntüsü altında Ayvalık’a bir Yunan gemisi göndermişlerdi<sup>19</sup>. Torbalı, Menemen, Bayındır, Selçuk kasabalarını da zaten işgal etmişlerdi. Ayvalık’ı da işgal edeceklerine kesin gözüyle bakılmaktadır. Üstelik İstanbul yönetimi de bu durumdan haberdar olmasına karşılık tedbir almamıştır<sup>20</sup>. Millet kendi haline bırakılmış görünmektedir. Nitekim Yunanlılar 28 Mayıs 1919 tarihinde Ayvalık’ı işgal etmişlerdir. Yunan ilerleyişine karşı Yusuf İzzet Paşa ile Türk ordusunun mukabele etmesi İstanbul yönetimi tarafından önce sempati ile karşılanırsa da sonrasında bu konuda olumsuz bir tavır takınmışlardır<sup>21</sup>. İzmir’in işgalinden sonra ilk Kuva-yı milliye Tire’de ikincisi Alaşehir’de kurulacaktır. Bölgesinde Kuva-yı milliye kuran vilayetlerden birisi de Balıkesir’dir. İzmir’in işgali sonrasında

---

<sup>19</sup> Elif Seda Karacaoğlu, Millî Mücadele Döneminde Balıkesir, **Uluslararası Türk Kültürü ve Tarihi Sempozyumu**, 2018, s. 1-2.

<sup>20</sup> İlhami Bebek, **Millî Mücadelede Akbaş Cephaneliği Baskını**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994, s. 13.

<sup>21</sup> Fuat Özer, **Millî Mücadelede Balıkesir**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998, s. 71.



Balıkesirlilerin hemen çok şiddetli tepkiler verdikleri söylenemez. Ancak Ayvalık'ın işgal edilmesi sonrası durumda değişme olacaktır. 172. Alay kumandanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey Ayvalık muharebelerinin başlamasından hemen önce ve hemen sonra bölgede milli kuvvetler oluşturmaya çalışmış, gönüllülerin de katılımıyla ilk aşamada 150 kişilik bir milis kuvvet oluşturulmuştur. Bu kuvvetlere bu ilk günlerde 20'er ve köylerden 30 gönüllü daha katılmış ve bu kuvvetler özellikle Bergama bölgesinin müdafaası için çalışmışlardır<sup>22</sup>.

1. Balıkesir Kongresi 27 Haziran günü 48 delegenin katılımıyla toplanmış, 12 Temmuz'a kadar devam etmiştir. Ayvalık, Soma ve Akhisar'dan da katılımcılar gelmiştir. Hacı Muhittin Bey'in başkan seçildiği kongrede bir merkez kurulunun oluşturulması, Kuva-yı Milliye'yi desteklemek için maddi kaynakların oluşturulması, Redd-i İlhak heyetlerinin yetkileri bağlantıları ve hangi bölge halklarından hangi cephelelerin takviye edileceği kararlaştırılmıştır<sup>23</sup>. Her ne kadar bu kongreden 11 gün sonra Erzurum Kongresi toplansa da bu iki kongre arasında bir bağlantı yoktur.

2. Balıkesir Kongresi 26-30 Temmuz 1919'da toplanmıştır. Bölgede işgallere karşın örgütlenme yoluna gidilen bu süreçte bu kongrede Erzurum Kongresiyle aynı düzeyde olmada da biraz daha ulusal bir tavır takınılmıştır<sup>24</sup>. 2. Balıkesir Kongresinde kongrenin hiçbir siyasi oluşumla ilişkisinin olmadığı açıkça zikredilmiş Yunanlılarla hiçbir şekilde müzakere edilmeyeceği ve Yunanlılar tamamen kovuluncaya kadar mücadeleye devam edileceği vurgulanmıştır<sup>25</sup>. Bu kongrede İstanbul yönetimine, Padişaha ve İtilaf devletleri temsilcilerine de bilgi verilmiştir. Vahdetin'e gönderilen telgrafta, ona ve saltanata olan bağlılık ifade edilmiş, isyan edilmediği belirtilmiştir. Sadrazama gönderilen mesajda ise, Yunan saldırısına uğradıklarında hiçbir resmi merci tarafından korunmadıkları için silaha sarıldıkları, bu amaçla ulusal bir kongre toplandığı ve hedefin vatanın kurtarılması olduğu açıklanmıştır. İtilaf Devletleri

---

<sup>22</sup> Sabahattin Selek, **Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, (C. 1), Doğan Yayınları, s. 81-97.

<sup>23</sup> Mücteba İlgürel, "Balıkesir Kongreleri", **İslam Ansiklopedisi**, (C. 5), s. 15.

<sup>24</sup> İsmet Görgülü, **Millî Mücadele Döneminde Kongreler**, **Atatürk Ansiklopedisi**, s. 4.

<sup>25</sup> **Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (114)51, Haziran 2002, Belge no:4222, 99-106.

temsilcilerine de Anadolu'nun haksız yere işgal edildiği, bu işgaller sırasında birçok haksızlık yaşandığı, bunları düzeltmek için silaha sarıldıkları ve tek hedeflerinin vatanlarını Yunanlılardan kurtarmak olduğu belirtilmiştir. Türklerin vatanlarını kurtarana kadar kesinlikle savaşılmaya karar verdikleri ve bu uğurda her türlü güçlüğü üstesinden gelecekleri, herhangi bir öneri veya uyarının dikkate alınmayacağı ifade edilmiştir<sup>26</sup>.

3. Balıkesir Kongresi 16-27 Eylül 1919'da toplanmıştır. Bu kongredeki kararlar şöyle özetlenebilir:

1. Menzil Teşkilâtı ve görevleriyle ilgili yönetmelik ele alınmış,
2. Alaşehir Kongresi tarafından kabul edilen "Harekât-ı Milliye Redd-i İlhak Teşkilatı Yönetmeliği" üzerine görüşmeler gerçekleştirilmiş,
3. Milli alay komutanları ve menzil müfettişlerinin seçimi yapılmış,
4. Büyük Anadolu Kongresi'ne katılacak delegelerin belirlenmesi yapılmış,
5. Encümen-i Müdiran (Müdürler Komisyonu) üyeleri belirlenmiş,
6. Merkez Heyet yönetmeliği oluşturulmuş,
7. Merkez Heyeti üyelerinin belirlenerek Hacim Muhittin (Çarıklı), Vasıf (Çınar), Vehbi (Bolak), Köprülülü Hamdi, Osman ve Hoca Mehmed Beyler Heyet-i Merkeziye'yi oluşturmuşlardır.
8. Ayrıca bu kongrede Sivas kongresi sonrası Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen ve bu bölgeden temsilci talep eden genelgesi çerçevesinde istenen delegelerin kongrece seçilmesine karar verilmiştir<sup>27</sup>.

Bu arada İngilizlerin Millî mücadele hareketini hem bu bölgede hem de Ankara'da söndürmek maksadıyla

---

<sup>26</sup> İsmet Gorgülü, **a.g.m.**, s. 5.

<sup>27</sup> **Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt 3: Yerel Kongreler İzmir, Balıkesir**, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1993, s.40.

destekledikleri Ahmet Anzavur isyana başlamıştır<sup>28</sup>. Anzavur'un ilk ayaklanması bastırılmasından birkaç gün sonra, Balıkesir'de Kuvâ-yi Milliye'nin sesini bölgede ve ülke genelinde duyurmak amacıyla "İzmir'e Doğru" adında bir gazete kurulmuştur. Mustafa Necâti, Vâsıf ve kardeşi Esad Beylerin çabalarıyla 16 Kasım 1919'dan itibaren yayın hayatına başladı gazete, Balıkesir kongrelerinin önemli bir yayın organı olarak hizmet vermiştir<sup>29</sup>. Öte yandan Albay Kazım (Özalp) Bey önderliğinde Kuva-yı milliye birlikleri Fransız askerleri tarafından korunan Akbaş Cephaneliğini basmışlardır<sup>30</sup>. Mustafa Kemal Paşa'nın takdirini kazanan bu baskından kaçırılan silahlardan ne yazık ki yeterince yararlanılamamıştır. Çünkü Ahmet Anzavur bu silahları imha ederek ülkeye büyük bir ihanet sergilemiştir<sup>31</sup>.

4. Balıkesir Kongresi'nin tarihi ise 19-29 Kasım 1919'dur. Bu kongrede özetle: Milli iradenin memleketin her türlü geleceğine hakim olması ve vatanın kurtarılması için her türlü fedakarlığın yapılması, İzmir'in Yunanlılardan kurtarılması için kesin adımların atılması kararları alınmıştır. Bu kongre ile "Redd-i İlhak Heyeti" adı altında bağımsız olarak çalışan heyet artık bütün Anadolu'nun yabancı işgallerden kurtarılması ve milli iradenin egemen kılınması gibi kutsal ve genel bir amaca yönelik olarak Sivas Kongresinde kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine katılma kararı almıştır. Ayrıca toplantıda, İtilaf Devletleri'nin Türk çıkarlarını hiçe sayan eylemlerinin protesto edilmesi amacıyla mitingler düzenlenmesine, vatanın tutsaklığa düşmesine ve milletin aşağılanmasına neden olacak her türlü kararın, hangi meclis veya konferans tarafından alınırsa alınsın, kesinlikle reddedilmesi önerileri oy birliği ile kabul edilmiştir. Toplantının ardından merkez heyeti üyelikleri için yeniden seçim yapılmış ve Hamdi Bey, Vehbi Bey, Vasıf Bey, Hulusi Bey ve Osman Bey oy birliğiyle yeniden seçilmişlerdir<sup>32</sup>.

---

<sup>28</sup> Sabahattin Selek, **Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, (C. 2), Doğan Yayınları, s. 34-35.

<sup>29</sup> Mücteba İlgürel, **a.g.m.**, s.16.

<sup>30</sup> İlhami Bebek, **a.g.e.**, s. 51-52.

<sup>31</sup> Zeki Arıkan, Milli Mücadelede Balıkesir, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, (24), Kasım 1999-2003, s. 473.

<sup>32</sup> **Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler...a.g.e.**, s.42.

V. Balıkesir Kongresi, Karesi ve Saruhan ilçeleri ile Bursa iline bağlı Bilecik ilçesinin de delegelerinin katılımıyla 10 Mart 1920'de toplanmış, kongrede, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tüzüğü çerçevesinde Yunanlılara karşı alınacak tedbirler detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kongre devam ederken, İtilâf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmiştir. Bu olay, Balıkesir'de büyük bir tepki yaratmış ve belediye alanında kalabalık bir miting düzenlenmiştir. Kongre üyeleri, mitingde işgali kınayan konuşmalar yaparak Yunanlılara karşı mücadelenin kararlılıkla sürdürüleceğini belirttiler. Kongrede, Balıkesir idari yapısı içinde yer alsın veya almasın, bölgedeki askeri birliklerin 61. Tümen'e bağlanması öngörüldü ve bu karar tüm birliklere iletilmiş, Rum ve Ermenilerin Avrupa kamuoyunu yanıltmak amacıyla Türkler aleyhine uydurma haberler yaymaları da ele alınarak, bu haberleri tekzip edecek bir protesto metni hazırlanmıştır. Balıkesir Merkez Heyeti, 3 Nisan 1920'de şehir halkının da fikrini almak ve faaliyetlerini buna göre düzenlemek amacıyla büyük bir toplantı düzenlemiş bu toplantıya her mahalleden dört temsilci ile şehir ileri gelenlerinden oluşan 103 kişi katılmıştır. Toplantıda Ankara'daki olağan üstü meclise delege seçimine ve Anzavur için gereken tedbirlerin alınmasına karar verilmiş, halktan silah taşıyanlar belirlenerek şehirdeki güvenlik sağlanmıştır<sup>33</sup>.

## Sonuç

Anzavur Ahmet, Millî Mücadele dönemindeki isyan hareketlerinin önemli bir figürüydü. 1919-1920 yılları arasında Anadolu'da çeşitli bölgelerde isyanlar çıkaran ve yerel unsurları kullanan Anzavur Ahmet, özellikle Batı Anadolu'da etkin olmuştur. Bu isyanlar, Yunan işgaline karşı Türk halkının birlik ve dayanışma içinde olmasını zorlaştırmış ve Millî Mücadele'ye karşı çıkmaya çalışmıştır. Ancak Anzavur Ahmet'in çıkardığı iki isyan da milli kuvvetler tarafından bastırılmış ve Millî Mücadele hareketi daha da güçlenmiştir.

Balıkesir Kongreleri ise, Millî Mücadele döneminin önemli organizasyonlarından biridir. Bu kongreler, Balıkesir'de toplanarak bölgenin milli mücadeleye katılımını ve işgale karşı direnişi koordine etmek amacıyla düzenlenmiştir. Toplamda

---

<sup>33</sup> Mücteba İlgürel, **a.g.m.**, s.17.

beş kere bir araya gelen Balıkesir Kongrelerinde, Yunan işgaline karşı alınacak tedbirler ele almış ve İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u işgal etmesiyle ilgili tepkileri tartışmıştır. Ayrıca kongrede, Anadolu'daki bölgesel örgütlerin birleşerek "Redd-i İlhak Heyeti" adı altında ortak hareket etmeleri kararlaştırılmıştır. Balıkesir Kongreleri, Milli Mücadele'nin koordinasyonunda önemli bir rol oynamıştır.

## **Kaynakça**

**Anadolu ve Rumeli'de Gerçekleştirilen Ulusal ve Yerel Kongreler ve Kongre Kentleri Bibliyografyası, Cilt 3: Yerel Kongreler İzmir, Balıkesir**, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 1993, s.40.

Arıkan, Z. Milli Mücadelede Balıkesir, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S 24, Kasım 1999-2003, s. 473.

**Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (114)51, Haziran 2002, Belge no:4222, 99-106.

**Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (77)27, Eylül 1978, s. 58-59.

**Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (82), Ekim 1982, s. 127-128.

**Askeri Tarih Belgeleri Dergisi**, Ankara Genelkurmay Basımevi, (87), Yıl: 38, Şubat 1989, Belge no:2104, s. 62-64

Atatürk, M. K. **Nutuk (1919-1927)**, Yay. Haz: Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2003, s.191.

Bebek, İ. **Millî Mücadelede Akbaş Cephaneliği Baskını**, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1994, s. 13.

Esengin, K. **Millî Mücadelede Ayaklanmalar**, İstanbul: Kum Saati Yayınları, 2006, s. 76.

Görgülü, İsmet Milli Mücadele Döneminde Kongreler, **Atatürk Ansiklopedisi**, s. 4.

Güven, Z. **Anzavur İsyanı, İstiklal Savaşı Hatıralarından Acı Bir Safha**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1965, s. 112.

İlgürel, M. "Balıkesir Kongreleri", **İslam Ansiklopedisi**, (C. 5), s. 15.

Karacaoğlu, Elif Seda, Milli Mücadele Döneminde Balıkesir, **Uluslararası Türk Kültürü ve Tarihi Sempozyumu**, 2018, s. 1-2.

Keleşyılmaz, V. "Dönemin Türk Basınında Anzavur Olayı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, (C. 15), (45), Kasım 1999, s. 888.

Mert,Ö. “Anzavur’un İkinci Ayaklanması Cemiyyet-i Ahmediye”, **M. Münir Aktepe’ye Armağan, Tarih Enstitüsü Dergisi**, (15), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1997.

Mert,Ö. **Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler**, Belleten, TTK Basımevi, (C. LVI), Aralık 1992, Sayı 217’den ayırabım, s. 847-849.

Mert,Ö. Anzavur’un İlk Ayaklanmasına Ait Belgeler, **BELLE TEN**, Aralık 1992, (C. 56), Sayı 217, s. 847-962.

Özer, F. **Millî Mücadelede Balıkesir**, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1998, s. 71.

Selek, S. **Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, (C. 1), Doğan Yayınları, s. 81-97.

Selek, S. **Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı**, (C. 2), Doğan Yayınları, s. 34-35.

**Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)**, (C. 6), Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974, s. 66-67.

Türkmen, H. İ. “Ahmet Anzavur’un Güney Marmara İsyanlarında İngiliz Devleti ve İstanbul Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin İlgisi ve Kışkırtıcı Faaliyetleri”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Şubat 1992, s. 37.

# MİLLİ MÜCADELE SIRASINDA MUSTAFA NECATİ’NİN İZMİR’E DOĞRU GAZETESİNDEKİ YAZILARI

**Levent DÜZCÜ\* & Deniz ÇAKIR\*\***

## **Giriş**

Osmanlı Devleti için Birinci Dünya Savaşı, 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Mütarekesi ile sona ermiştir. Ancak mütareke ağır şartlar içermekteydi. Mütarekenin ağır maddelerine göre İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit edecek yerleri işgal edebilecek (mad. 7), Türk ordusu terhis edilecek, harp gemileri teslim olacaktı. Mütareke şartlarını bahane eden İtilaf devletleri Anadolu’yu kısa bir süre sonra işgale başladı. Osmanlı ordularının terhis edilmesi mütareke şartları arasında olduğundan, bu durum İstanbul ve Anadolu’nun işgalini kolaylaştırmıştır. Hatta İtilaflar çok vakit kaybetmeden 16 Kasım 1918’de İstanbul’u işgal etmiştir. Mütareke dönemi uzadıkça, işgal sahası da giderek genişletilmiş, Türkiye ağır şartlara maruz kalmıştır (Yalçın vd., 2019: 136-139; Sarıhan, 1993: 29).

Büyük savaş sonrasında yenilen devletlerin geleceğini belirlemek için 18 Ocak 1919 tarihinde Paris Barış Konferansı düzenlendi. Konferansta, Ege adaları ve Batı Anadolu, Yunanistan’a verildi. Konferans beklendiği gibi barışı tesis edemedi ve Yunan işgaline giden yolu kolaylaştırdı. Venizelos, konferansta, Rumların Batı Anadolu’da güya zulüm gördüğü propagandasını yapmış ve konferansı buna inandırmıştı (İlgürel, 1996: 4-5).

15 Mayıs 1919’da İzmir’in Yunanlılar tarafından işgaliyle Anadolu’da büyük bir infial ortaya çıkmıştır. Yunanlılar İzmir’den başlayarak adım adım iç taraflara doğru işgallerini artırmışlardır. Yunan işgaline karşı Anadolu’nun birçok yerinde Türk milleti bulundukları şehir ve kasabalarda hızla yerel örgütlenmesini artırmış, Kuva-yı Milliye teşkilatları hızla artmıştır. Osmanlı ordusunun Mondros’la birlikte dağıtılması Anadolu’nun işgaline karşı Türk milletini sorumlu kılmış ve bu

---

\* Prof. Dr., BAİBÜ Tarih Bölümü, leventduzcu@ibu.edu.tr

\*\* BAİBÜ Tarih Bölümü, - Deniz.cakir11@icloud.com

sorumluluğu yerine getirmek için işgal bölgelerinde silahlı Kuva-yı Milliye direniş hareketleri kurulmuştur.

Kuva-yı Milliye teşkilatları hızla çoğalırken, 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış, ardından Havza ve Amasya genelgelerini düzenlemiş, Temmuz 1919'da ise Erzurum Kongresinde Milli Mücadele'yi birleştirmeye çalışan büyük bir oluşuma imza atmıştır. Mustafa Kemal Paşa, milli cemiyetlerin bir çatı altında birleşmesinin ilk adımlarını atarken, Batı Anadolu'da Haziran-Ağustos 1919'da Hacı Muhiddin Bey önderliğinde Balıkesir ve Alaşehir kongreleri, Kuva-yı Milliye'nin etki alanını bütün bölgeye yaymıştır. Ekim 1919'dan itibaren de bölgesel çalışmalar tamamıyla Rumeli ve Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine bağlı bir şekilde yürütülmüştür (İlgürel, 1992: 15-17).

İzmir'e Doğru gazetesi işte bu sözü edilen Balıkesir Kongrelerinin ve Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye'nin bir yayın organı olarak Mustafa Necati, Vasıf ve kardeşi Esad beylerin çabalarıyla yayın hayatına başlamıştır. İstanbul Hukuk Mektebini bitiren Mustafa Necati, ilk zamanlar öğretmenlik yapmış, Mondros Mütarekesinden sonra İzmir'de Türk gençlerini uyarmakla mücadeleye katılmıştır. İzmir'de pek çok derneğin kuruluşunda yer almış, İzmir'in işgaline tanıklık etmiş ve bu olayı hemen Milli Heyet'e haber vermiştir. Ardından Balıkesir'e yerleşerek burada Kuva-yı Milliye'yi teşkilatlandırmış, Hükümet Caddesinde bir yazıhanede İzmir'e Doğru gazetesini arkadaşlarıyla birlikte çıkarmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere Mustafa Necati gazete yazılarında Milli Mücadele'nin ana düşüncesini vermeye çalışmıştır (İlgürel, 1996: 16-18).

Çalışmanın konusu olan İzmir'e Doğru gazetesi Kuva-yı Milliye'ye bağlı bir yayındır. İlk sayısı 16 Teşrinisani 1335 / 16 Kasım 1919'da ve son sayısı da 27 Haziran 1336 / 27 Haziran 1920'de çıkmış olan gazete, Batı Anadolu'daki milli bilinci diri tutma gayesini taşıyan bir anlayışla çıkarılmıştır. O nedenle buradaki yazıları Kuva-yı Milliye eksenli olarak düşünmek baştan daha doğru olacaktır. Gazetede Mustafa Necati'nin dışında Hüseyin Vasıf'ın da yazıları gazetenin birinci sayfasında yayımlanmıştır. Gazetenin diğer sayfalarında Anadolu, İstanbul ve dünyadan haberler de yer almıştır.

Mustafa Necati'nin gazetede yazılarını üç başlıkta incelemek mümkündür: Sulh üzerine, Avrupalıların tutumu ve



milli hareketler. Her üç başlık aslında birbirinden ayrı değil, tersine birbiriyle oldukça ilişkili konular olarak görülmelidir. Her ne kadar bu üç başlığı Mustafa Necati'nin gazetedeki yazıları üzerinden kurguladıysak da yazar, konular arasında sıklıkla bağlantılar kurmayı tercih etmektedir.

## **1. Sulh Üzerine Genel Değerlendirmeleri**

Mondros Mütarekesinden sonra gerçekleşen Anadolu'nun işgalinden sonra, hemen her şehirde kesin bir barışın yapılacağına dair bir beklenti de vardı. Böylesi bir beklenti pek tabii bir durumdu; ancak burada milli hareketleri temsil eden gruplar arasında özellikle barışın ne şartlar altında yapılacağına dair kesin bir malumat da yoktu. Kuva-yı Milliyecilerin beklentisi adil bir barışın tesis edilmesinden başka bir şey değildi. Bu beklentilerine rağmen bütün yerel milli teşkilatlar, oldukça tedbirli davranarak önce Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, ardından da Büyük Millet Meclisi çatısı altında birleşecekti. İleride Sevr'in ilanı ile adil bir barışa dair beklentiler tamamen sona erecekti.

Kuva-yı Milliyeci bir yazar olan Mustafa Necati'nin yazılarına bakıldığında başlangıçta genel bir barışa inandığını gözlemlemek mümkündür. O, sadece işgal altındaki Türkler için değil, yapılacak bir barışın tüm insanlık için yararlı olacağını düşünmekteydi. Ancak onu ümitsizliğe düşüren 18 Ocak 1919'da başlayan Paris Barış Müzakereleri ve neticesinde yine 1919'da Almanya, Avusturya ve Macaristan ile imzalanan ve bu devletlere ağır şartlar getiren barış antlaşmalarıydı (Armaoğlu, 1995:142-148).

1919'un bu kara bulutu Osmanlı'yı da etkileyecek gibi görünüyordu. Yazarın 11 Aralık 1919 tarihli ve “*Sulh-i Alem Yine Tehlikede Mi?*” adlı yazısında “*zavallı beşeriyetin son ümid-i saadeti de uful etmeye mahkum kaldı. Kan beşeriyetin gıda-yı manevisi, hicran ve figanda elem-i daimisi olmakta devam edecek. Saadet ve refah gözleyen gözlerle karanlıklara açılmaktan bir türlü kurtulamayacak. Silahların şakırtısı kulaklardan kesildiği anda cihanın galip milletleri ateş ve ölüm için birer çare ararlarken ihtiraslarının seyri olmaktan kurtulamayarak cebr ve tahakküme başladılar*” ifadesiyle barışın gelişine karşı epeyce karamsar bir tablo çizmektedir. Yazar, bir sene önce toplanan Paris Barış Konferansından insanlığın ümitvar olduğunu, ancak konferansın dağılmasıyla mağlup milletlerin kolu ve kanadının kırıldığını belirtir. Paris

Konferansının her ne kadar barış ümidini öldürdüğüne inansa da Mustafa Necati, buna karşın “hak fikri ve insaniyet emelinin bir volkan gibi için için milletlerin ruhunu yakmaya ateşlemeye” başladığını düşünmektedir. Örnek olarak da Almanları verir. Alman milletinin egemenliği parçalanmak istenmiş; top, tüfek ve gemileri elinden alınmasına rağmen “*Alman kavminin ruhu ezilemedi. Ne saklayalım. Bugün konferansın kararına itiraz eden bir Alman milleti, yine çarpışmak için hazırlanan bir Alman kavmi var. Balkanlara kundak sokuldu. Yakında ateşe bacayı saracak*” diye not düşer. Dikkat edilirse Mustafa Necati, Paris Konferansı sonrası yapılan barış antlaşmalarının barış değil gelecekteki savaşı tetiklediği uyarısını açık bir şekilde yapmaktadır (İzmir’e Doğru, Sayı 8, 11 Kanunievvel 335 tarihli / 11 Aralık 1919: 1)

Peki neden konferans bir barış getiremedi sorusunun cevabını galip devletlerin ganimet paylaşmadaki anlaşmazlıklarında gören Mustafa Necati’ye göre Eski Dünya (Avrupalı devletleri kastediyor), Yeni Dünya’yı yanına savaşa çekti. Yazar devamında, Amerika’nın yayınladığı Wilson Prensipleri karşısında “*silahını terk etmeye razı olan Türk milleti de barbar istilalar altında ezilmeye parçalanmaya başlandı. Artık zulmeti bitirecek bir nur gözüküyor. Yine eskisi gibi milletler kindar nazarlarla yekdiğerinin harekâtını takip ediyor. Gizli kararlar, fiskoslar her taraftan işitiliyor. Yeni yeni nazariye meydana atılarak hükümetler şekli hazırı tebdil edilmek isteniliyor. Artık cihanın keşmekeş için bulunduğu muhakkak.*” sözleriyle kapalı kapılar ardından hükümetlerin barışa değil kendi çıkarlarına hizmet etmeye devam ettiğini iddia etmektedir. Konferansa göre Yunan işgali geçici olacaktı, ancak pratikte öyle olmamıştı. Konferans kararları uyarınca sadece sükuneti muhafaza etmesi gereken Yunan ordusu binlerce İslam ve Türk’ün hayatına ve 50 milyonluk bir servetin mahvına sebep olmuştu. Mustafa Necati’ye göre ortaçağlarda bile uygun görülmeyen namus ve ırza tecavüzlerin en kötüsünü Yunanlılar yapmaktan çekinmemişlerdi. Konferans heyetinin ihtar ve uyarılarına rağmen hâlâ köyler yakılıyor, şehirler yıkılıyordu. “*Eğer bu şekil ve suret İngiliz ve Fransız devletleri ve müttefiklerince şayan-ı takdir ise bizim de bu karar karşısında bir hakk-ı isyanımız vardır. Bu hakk-ı isyanımızı da kemal-i cesaretle icradan çekinmeyeceğimiz tabiidir.*” demek suretiyle Türk milletinin haksız Yunan işgaline çok sert bir tepki vereceğini belirten yazar, “*Zulmün, gaddarlığın, vahşetin, zâde-i tabiisi*

olan bu işgaller devam ettikçe dünyanın her tarafı da böyle haksız adaletsiz kararlarla işgal edilmek istenildikçe beşeriyet için bir sulh olamayacaktır.” Sözleriyle de barışın bu şartlar altında pek mümkün olmadığını ekledikten sonra tek kurtuluşun yine milletin kendi çabaları ile mümkün olduğunu ifade eder ve Türk milletini göreve çağırır: (İzmir’e Doğru, Sayı 8, 11 Kanunievvel 1335: 1).

*“Zulmetli semadan yıldırımlar düşecek gibi görünüyor. Fırtınanın başlangıcında bulunuyoruz. Bütün iman ve kudretimizle zulüm ve vahşete karşı hazırlanmak bir vazife-i milliyedir. Asil ve fedâkar milletim. Şimdiye kadar yaşamak için çarpıştık. Bundan sonra da yine hayatını şerefini kurtarmak için olacak olduracaksın. Elbette hakikat yükselecek ve hak yaşayacaktır. Zulümlerin cezasını verecek bir Allah var. İntikam ilahi her zalim için muhakkaktır. Onun için imanlı kalbin bütün varlığıyla Allah’tan yarın için saadet isterken kuvvetli ve azimkar olmak da bir vazifedir. Yunan zulüm ve vahşeti altında titreyen, ölen kardeşleri kurtarmak istikbali hazırlamak için haydi kardeş vazife başına.”*

Mustafa Necati, barış konusuna devam ettiği 24 Aralık 1919 tarihli “Mütareke ve Sulh” adlı başyazısında Mondros Mütarekesinden sonra büyük Avrupa devletlerine güven duyulduğunu, Avrupalıların, Türklerin meşru hukukunu tasdik edeceklerinin düşünüldüğünü ancak bu düşüncenin İzmir’in Yunanlar tarafından işgaliyle son bulduğunu aktarır. Paris Konferansı, yazarın ifadesiyle büyük sulh konferansının mağlup devletlerin haklarına hürmetkar olacağına inanılıyor, milli haysiyetleri rencide edecek tecavüzlara sebebiyet vermeyeceğine inanılıyordu. Mustafa Necati’nin bu beklentileri aslında Anadolu’da halkın genel beklentisini anlatıyor olabilirdi; en azından okumuş kesim için böyleydi. Mondros Mütarekesi’nden İzmir’in işgaline kadar Türk milleti mütevekkil bir şekildeydi. İzmir’in işgali ve orada dökülen kan Mustafa Necati’ye göre Türk milletini vazifeye bir davetti. Yazara göre İzmir’in işgali sırasında Türk kumandanı Fethi Bey’in “Zito (yaşa) Venizelos” demeye zorlanması karşısında bunu reddetmesi Türklere bir ahlak ve şecaat örneği idi. Yazar bu durumu şöyle ifade eder (İzmir’e Doğru, Sayı 12, 24 Kanunievvel 335 /24 Aralık 1919: 1).

*“Bu bizim için manevi bir işaret ve bütün cihana karşı Türk’ün hakkı uğrunda yapacağı fedakarlığı ihtardı. Şehid muhterem pek asilane şeref-i milli namına ölmeği vazife bildiğini*

*milletine gösterdi. Ve artık Türk milleti haysiyeti uğrunda her türlü fedakarlığa ve hatta ölüme karar vermeyi bir vazife-i milliye ve diniye olarak kabul etmişti. Ondan sonradır ki, yoktan var ettiği kuvvetiyle her türlü şeni' taarruzlar karşısında aylarca mukavemet etti. Ve Türk İzmir için Anadolu'nun her tarafında başlayan galeyan asil bir kuvvet doğurdu. Kuvve-i milliye çok şükür ki milli kuvvet Anadolu'nun her tarafında köklendikçe İslam âleminde Türk diyarında da galeyanlar başladı. Afrika ve Asya'dan bütün bizimle münasebetdar olan milletlerden hukuk-ı meşruamızın itası hakkında temenniler yükseldi. Hindistan İslamları konferans huzurunda hakkımızın itasını bütün Hind İslamları namına istirham ettiler ve bugün bütün cihan şark meselesinin aldığı şekil karşısında düşünmeye mecbur kaldı. Siyasette samimiyet ve merhamet arayanların feci akıbetini gördükten sonra Türk için silah ve imanından başka güveneceği bir kuvvet kalmamıştı.”*

Yazısını kaleme aldığı o sıralarda (1919 Aralık) Anadolu'da müzmin bir barış antlaşması beklentisinin olduğu vâkidir. Osmanlı ile henüz bir barışın yapılmaması gerek Mustafa Necati'de gerekse diğer Türk münevverlerinde yine de ümit dolu bekleyişleri kırmamıştı. Bu sürecin ileride Sevr ile sonuçlanacağını tabi kimse bilemezdi ancak Türk tarafında iyimser yaklaşımlar varlığını koruyacaktı. Bu yaklaşımları dönemin Anadolu gazetelerinde gözlemlemek mümkündür. Barış antlaşması için beklenen her ne olursa olsun Anadolu'da çıkan gazetelerin Milli Mücadeleyi desteklediği bilinen bir gerçektir.<sup>34</sup>

Avrupa basınında çıkan haberleri yakından incelediğini düşündüğümüz Mustafa Necati, Avrupa kamuoyunun gitgide Türklerin yanında olduğunu aktarır. Avrupa diplomatları da Yunanlıların İzmir'de kalmasıyla Türk topraklarında sükunet ve asayişin mümkün olmadığını takdir etmişlerdi. Türk milletinin aksi durumda mazide yaşananları düşünerek ve siyasi vaziyetleri de hesaba katarak milli isteklerine aykırı hiçbir kararı kabul etmeyeceğini belirten Mustafa Necati, milletin kendini mukadderata teslim etmediğini, eğer öyle olsaydı Yunan askerlerinin Türkleri öldürerek Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılabileceklerini belirtir. Ona göre Türk tarafı Avrupa ile el sıkışmıştır ancak “dost ellerin avucumuzun içinde açtığı yaralardan hâlâ kan akıyor” olması,

---

<sup>34</sup> Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz., Bünyamin (2005).

sulh masasına gidecek olan Türk murahhaslar bütün bir geçmiş hayatı da düşünerek hareket etmeleri gerekmektedir. İzmir'in uğradığı felaket yazar için sulh masasından ümit edilen derecede fayda sağlamayacağı korkusunu ruhunda hissettirmektedir. Siyasi bir güzellik değil tamamıyla bir hak olarak talep edilen hukukun Türk milletine verilmesi ile felaket ve kargaşalıkların önüne geçilebilecektir (İzmir'e Doğru, Sayı 12, 24 Kanunievvel 1335: 1).

1919 yılının kara bulutları henüz dağılmadan 1920'ye girilmişti. Anadolu'nun dört bir tarafında Yunan, İngiliz, Fransız ve İtalyan işgalleri sürmekteydi. İşgallerin gölgesi altında Osmanlı Devleti ile yapılacak bir barış antlaşmasının haber ve şayiisi toplum nezdinde konuşulmaya ve tartışılmaya devam edecektir. Mağlup devletlerden sadece Osmanlı'yla olan barış daha geç yapılacaktır ki bunun sebebi yukarıda izah edilmişti.

Sulhun bir türlü neticelenmemesi Mustafa Necati'ye göre (12 Mart 1920 tarihli yazısı) Batı'nın kendi içinde yaşadığı bir problemdi ve Doğu'nun asayiş ve sükûneti de buna bağlıydı. Batılı bir avuç büyük devletin ya da diğer adıyla galip devletlerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklarının, buna bağlı olarak sürenin uzamasının mağduru ve mahkumu ister istemez Doğu milletleri oluyordu. Yazar, gayet naif bir tavırla Avrupa siyasetinin önde gelen şahsiyetlerinin, beşerin kin ve infialine meydan vermeden tabî haklarını vermesini ve böylece umumi hoşnutsuzluklara bir son vermelerini bekliyordu. Fakat son gelen yabancı gazetelerden edindiği intiba, devletlerin birbirleriyle mücadele içinde olduklarını gösteriyordu. Harb-i Umumi'den (Birinci Dünya Savaşı) milletler bir istirahat ve huzur devri yaşamak arzusundayken, bir takım siyasi ricalin ihtiras ve kin duygularının neticesi olarak milletler için felakete sebep olacaktı ki, bu da hukuk ve dünya barışı için ümitsizlik sebebiydi. Burada Mustafa Necati yeniden konuyu Türk milletinin karşı karşıya kaldığı bu elim duruma getirir ve milletin içinde bulunduğu ahvale karşı nasıl davranılması gerektiğini yazar (İzmir'e Doğru, Sayı 41, 12 Mart 1336 / 12 Mart 1920: 1):

*“Mütarekenin ilanından beri müteaddid vesait ile Türk milleti hukuk-ı tarihiye ve siyasiyesinin itasını temin ettiği halde sevgili yurdunun her tarafından ateş ve ölümle karşılandı. Tarihi yurdunda Yunan kuvvetleri hayat ve namus ezerek barbarca bir hakimiyet temini için en müdhiş vesait-i harbiyeye müracaat*

*etmekte ve bütün cihan kan ve ateşin vücuda getirdiği bu şenaatler karşısında sükun ve sükuneti muhafaza ederek seyirci kalmaktadırlar.*

*Avrupalıların ve bilhassa tarihi münasebetlerle merbut olduğumuz milletlerin insani gayeler takib eden evlatlarından bu şeni' ve feci' harekata karşı isyan bekleyen Türk milleti, karşısında bilakis her taraftan kuvvet gören bir Yunan vahşeti görürse hakk-ı hayat ve namusunu kurtarmak için müracaat edeceği yegane vasıta silahından başka ne olabilir. Bu tabii hak tasdik edilerek Türk'ün elinden silahın bırakmasını istemek idam kararını tebliğ etmekle müsavidir."*

Türk milletinin haksız Yunan işgali karşısında çok sert cevap vereceğini ve bunun da en tabii hakkı olduğunu belirten Mustafa Necati, yaşanan bu haksız işgallere eski dostlarımız dediği galip devletlerin ve iktisadi bağlantıların bir son vermesi ve Türk "olan her yerin üzerine hakimiyetimizi kabul ederek devam eden keşmekeşe nihayet verecek olurlarsa" Doğu toplumlarında yeni bir sayfanın açılacağını, aksi takdirde keşmekeşe sebebiyet vereceğini, bunun da cihan barışına ebedi bir engel olacağını altını çizmekten geri durmaz. Mustafa Necati başta Türk milleti olmak üzere tüm doğu milletlerinin tabii haklarının olduğunu ve bunun da dünyada kabul edildiğini, tam da bu noktada Wilson Prensiplerinin esas tutularak bir mütareke imza edildiğini, fakat bu uluslararası esasa aykırı bir şekilde Yunan işgal ve mezaliminin sürdüğünü belirten yazara göre İzmir Türk'tür ve Türk kalacaktır. Ardından İzmir'in Türklüğünü işlemeye devam eder (İzmir'e Doğru, sayı 41, 12 Mart 1336: 1):

*"İnsaniyetin kabul edemeyeceği bu teklif önünde biz tekrar Avrupa milletlerinden hakkımızın tasdikini istiyoruz. Ve diyoruz ki İzmir, bütün hayat mazisi bütün servet-i umumiyesi, cami, medresesi, mektebi, hastahanesi her şeyi itibariyle Türk'tür. Sine-i vasiinde geniş kavuklu dedeleri taşıyan mezarlar İzmir'in tarihini cihana arz derken Türk minarelerinden yükselen tevhid sesleri İzmir'in Müslüman ve Türk olduğunu ilan ederken, neden bizi İzmir'den ayırmak ve onu yabancı hain ellere teslim etmek istiyorsunuz. Gazeteleriniz, rical-i siyasiyeniz ve bütün bizi bilen Türkün asalet ve samimiyetini takdir eden üdeba ve ulemanız İzmir'in bizim olduğunu müttetfikan kabul ve ilan ettikleri halde neden Yunan askerlerinin hâlâ Türk kesmesine mümanaat edilmiyor. Anadolu'nun sükuneti arzu ediliyorsa her şeyden evvel İzmir sahib-i hakikisine teslim edilmelidir. Aksi takdirde*

*İzmir Türk oluncaya kadar Türk milleti uğraşacak ve bu uğurda fedakarlığı cana minnet bilecektir. İnsanların irade ve kudreti fevkında bir mukadderat aleyhimize mevcut iken herhalde hak yerini bulacak ve haksızlık edenler herhalde nadim olacaklardır. Er geç beşerin saadetini temin olunacak ve hukuk-ı tabiye ve tarihiyeye karşı arz-ı teslimiyet edecek zaman gelecektir. Ve biz istiyoruz ki o zaman çabuk gelsin. Çünkü başkalarının mülkünde, hayatında, namusunda, parasında gözümüz yoktur. Arzumuz isteğimiz hakkı tabii ve tarihimizin itasıdır. Ve bütün fedakarlık ve çarpışmamış bunun teminine kadar devam edecektir. Bunun aksini düşünenler herhalde yanlış düşünmektedirler. Türk, İzmir Türk oluncaya kadar Anadolu'da sükun tesis etmek ihtimal olmadığını bütün açıklığıyla tekrar cihana karşı beyan ederken milletlerin artık sükunet-i alem ve asayiş-i cihan namına bir karar-ı kati ve vicdanı vereceklerini ümid eyleriz.”*

Türklerin Anadolu'daki tavrını ortaya koyduktan sonra Mustafa Necati, bu kez 26 Mart 1920 tarihli “Sulhu Beklerken” adlı yazısında konuyu daha da genelleştirir ve dünya harbinin felaketleri altında insanlığın inlediğini, harp sonrasında felaketlerin bitmediğini, Rusların harp ve iç savaşta 30 milyon insanını kaybettiğini; Almanların ise barış şartlarına isyan edip “yaşasın asker, yaşasın hak diye bağırان milyonlarca halk haysiyet ve şeref için ölmeye” hazırlandıklarını, “zavallı beşer bu felaket içinde bakalım ne vakte kadar yuvarlanacak?” sözleriyle insanlığın içinde bulunduğu kaos ortamına dikkat çeker. Sorun yazara göre yine galip devletlerin tavırlarında saklıdır. Eğer savaş sonrasında milli hukuka riayetkar olacaklarını ilan eden galip devletler bu temel noktalardan uzaklaşmayarak, milletlerin bu temel hukuklarını vermiş olsalardı, beşerin ufkunu saran kan kokuları hissedilmeyecekti. Ancak ne yazık ki, “ihtirasın sefil kuvveti” milyonlarca çocuğun yetim kalmasına sebep olmuştu. Bu yüzdendir ki her mazlum millet şeref ve haysiyetlerini muhafaza etme uğruna silah kuvvetine ihtiyaçtan başka bir çare bulamıyordu. Mustafa Necati'ye göre yükselen hak sesleri toplanla boğulmasa ve Türk'ün hakkı teslim edilseydi Anadolu'da herkes sakin bir şekilde ilahi takdire boyun eğdi, der ve devam eder (İzmir'e Doğru, Sayı 47, 26 Mart 336 / 26 Mart 1920: 1):

*“Fakat ne kadar kıyamet koparsa kopsun, ne kadar zulüm topu başımızda toplarsa toplansın İzmir'den yükselen kardeş*

*feryadları susmadan biz silahlarımızı nasıl bırakmaya ahd etmiş isek her mazlum millet de, hakkı teslim edilmeden sesini kesmeyecek, kılınıc kınına koymayacaktır.”*

Mustafa Necati'ye göre sorunun kaynağı elbette hakkı teslim edilmeyen milletlere yapılan zulümlere karşı, bu mazlum ve mağdur milletlerin tabiatıyla isyan etmeleri de bir hak, bir vazife halini almaktadır. Yazar, isyan ve ayaklanmanın meşruluğuna böylece dikkat çekmiş oluyor ki, yazılarının okunduğu Balıkesir ve çevresinde halkın Kuva-yı Milliye üzerinden örgütlendiği düşünöldüğünde mesele daha iyi anlaşılır. Kuva-yı Milliye yazarın üzerinde durduğu isyan ahlakının açık ve vazıh bir kanıtıdır ki, yazar bu milis kuvvetlerin haklılığını ispatlamaya, halk nezdindeki meşruiyetini ispatlamaya çalışmaktadır.

Mustafa Necati, gazetenin bu sayısında barış masasının mevcut halini başka bir noktaya taşır. “Şu halde sulh masası yeni bir harbin sebeb-i aslisi olmak gibi bir vaziyete düştüğü” sözleriyle barış görüşmelerinin problemlili durumunun yeni bir harbin çıkmasına açıkça sebep olacağını ön görmektedir. Bu yüzdendir ki insanların başvurabileceğı bir merci ortadan kalkmış olmaktadır. Henüz daha 1920'lerin başında yeni bir dünya harbinin ayak seslerini, Mustafa Necati'nin bu barış görüşmeleri içinden çıkarması önemli bir çıkarımdır ki, hakikaten söz konusu barış görüşmeleri mağlup devletleri on yıllarca sürecek ve içinden çıkılmaz ekonomik ve toplumsal buhranlara sokmuştur. Barış antlaşmaları aslında harita üzerinde bir düzen sağlamakla birlikte, milletlerarasında istikrarsızlık ve çalkantılı bir kapıyı da aralamış gibidir. Öyle ki bu antlaşmalar, görece 1930'a kadar ancak barışı tesis edebilmiştir (Armaoğlu, 1995: 152).

Yazar, sadece kendi bölgesi ile değil tüm Anadolu ve hatta İstanbul'un işgali ile ilgilenmektedir. Onun bu yaklaşımı işgallerden kurtuluşun sadece bölgesel olmadığını gösterir ki böyle bir yaklaşım daha bütünseldir. Yazının yayımlandığı 26 Mart 1920 dikkate alındığında ve henüz TBMM'nin açılmadığı hesaba katıldığında Mustafa Necati'nin zihin dünyasında milli birlik ve iradenin nasıl tezahür ettiği daha iyi anlaşılır (İzmir'e Doğru, Sayı 47, 26 Mart 1336, s. 1).

*“İzmir, Adana, Antalya ve sevgili payitahtımızdaki kuvvetler çekilerek hakkımız teslim edildiğı dakikadan itibaren kendi hudud-ı millimiz dahilinde kendi işimizle uğraşarak bir unsur-ı*



*sulh ve sükûn olacağız. Anadolu'nun bu tarihi diyarın ruhundan doğan galeyan yalnız bu haksızlıkların tamirine kadar devam edecektir. Eğer Türk milletinin bu badire-i uzmada bir dahili olmasın denilir ve istenilirse Türk olan her yerin üzerinde bayrağımızın sallanmasına mümanaat edilmemelidir.”*

Mustafa Necati, Anadolu'daki bu mücadeleyi bütün vatan sathına yaymakla birlikte Türk milli mücadelesinin hem başarısının şartını ve yolunu göstermiş oluyordu hem de en azından Balıkesir ve çevresindeki okur yazar insanlar arasında milli birliğin taşlarını döşemiş oluyordu. O sadece bununla yetinmeyerek Türk hakimiyeti, dinin şerefi ve milletin haysiyetine tecavüzlerin devam etmesi durumunda bütün İslam alemine Türk'ün hakkının verilmesi için Türk milletini takip etmelerini tebliğ edeceklerini de ekler. Bunun yanında Türk'ün tarihinde oynadığı roller düşünülürse, başka ne gibi mühim roller oynayacağını da dikkate alınmasını ister.

Mustafa Necati, Anadolu'da süren milli mücadelenin yabancı ülkelerde yankılandığını düşünmekte olup, artık barış için biraz daha ümitlidir. Avrupa ve Amerika ajanslarından aldığı haberlerden yola çıkarak bilhassa Fransa, İtalya ve Amerika gazetelerinin Anadolu'daki milli teşkilatların gücünü takdir ettiğini, Türk milletinin hayati kabiliyetlerini anladıklarını düşünmektedir. Fransız gazeteleri İngilizlerin İstanbul'un işgalinde yaptıkları şiddet ve cinayetleri kınamakta, İslam dünyasının heyecan ve galeyanını sütunlarına taşımakla birlikte konunun Türklerin lehine çözülmesini istemektedirler (İzmir'e Doğru, Sayı 51 ve 7 Nisan 1336 / 7 Nisan 1920)

Gün geçtikçe ve Türk milletinin fedakârlık ve gayrete devam etmesiyle birlikte hayat hakkının tasdik edilmesi de kolaylaşmıştı. Venizelos gibi “birkaç serseri diplomatın peşine takılan Avrupalı” yöneticilerin hallerini dikkat çeken yazar, Fransız ve İtalyan milletlerinin insaniyet ve faziletini hemen övmeye başlar. Bunu da adı geçen milletlere ait şirketlerle desteklemeye başlar. Fransız ve İtalyan şirketleri yüzlerce milyon lira ile Osmanlı'ya birçok demiryolu, liman vs. yapmışlardır.

Konuyu daha sonra yeniden İstanbul'un işgaline getiren Mustafa Necati, henüz İzmir'in işgali olayı atlatılmamışken bu hadisenin yaşanmasının bütün İslam aleminde heyecan ve galeyana yol açtığını belirterek meysus olmanın doğru

olmadığının altını çizer. Yazara göre dünyanın 400 milyonluk İslam ve Türk'ünün de yegâne kurtuluş ve saadeti, Anadolu'daki Türklerinin güçlü ve metin olmasından geçmektedir. Hindistan, Mısır, Tunus ve Cezayir'de meydana gelen galeyanlar da bunu ispat eder niteliktedir. Tam da burada yazar, bütün bu işgallere karşı Damad Ferid Paşa ve onun gibi düşünen kişilerin tutumlarını eleştirir (İzmir'e Doğru, Sayı 51, 7 Nisan 1336, s.1)

*“Bazı kalbleri vatan aşkıyla çarpmayan sefil menfaatperestlerin iğfalatı karşısında milletimizin gösterdiği azim ve celadet sefil emellerle memleketi felakete sürüklemek isteyen Damad Ferid Paşa ve yaranına karşı beslediği hiss-i nefretten de anlıyoruz ki İngilizlerin sarı altınları kalbleri safiyet ve samimiyetle çarpan Anadolu evladları için hiçbir tesir icra etmeyecektir.*

*Bir iki sefil eşkiyanın hareket-ı bağıyyesinden ümidvar olmak isteyen Damat Ferid Paşa ve yaranına ve onların istinadgahları olan kuvvetlere acımak elden gelmiyor. Büyük Anadolu'nun vahdet-i his ve emeli karşısında üç serserinin hareketinden ümidvar olan muarızlarımız pek yakında kuva-yı milliye'nin ne olduğunu göreceklerdir. Cihanın mazhar-ı takdiri olmuş ve milletimizi Yunan eşkiyalarının taarruzundan muhafaza etmiş bir kuvveti tezyifkar bir lisanla yad etmekten utanmayan süfelanın ve her gün beş on Türk kahramanını, beş on Türk köylüsünü bi-rahimane doğru ayan-ı eşkiyaya kahraman demekten sıkılmayan rezilanın yakın bir istikbalde cezalarını elbette bu millet verecektir. Adalet ilahi er geç mazlumların intikamını alacaktır.”*

Mustafa Necati, istikbalde imzalanacak olan barış antlaşması üzerine son yazısını 13 Haziran 1920'de kaleme alacaktır. Tarihe dikkat edilirse artık Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılmış, Anadolu Türk'ünün mücadele umudu artmıştır. Bu ana kadar İngilizlerin birçok vasıtalarla başvurarak ortaya koydukları isyanlar milletin kat'i azmi önünde söndürüldükçe, İngilizlerin Kuva-yı Milliye'nin ve Büyük Millet Meclisinin kudretini idrak etmeye başladığını düşünen yazar, bu noktada Fransız ve İtalyan matbuatının Kuva-yı Milliye'ye karşı teveccüh dolu bir dil kullanmasının İngilizler tarafından pek hoş karşılanmadığını belirtir. Elbette İngilizlerin yardımcı bir mercii vardır: İstanbul Hükümeti. İngilizler “Türk istiklalini imha etmek üzere hazırladıkları ve elyevm muahede suretinde İstanbul'daki gayri meşru

hükümete tevdi ettikleri sulh muahedesini tatbik ettirmek için” her yolu denemekten çekinmeyeceklerdir. Burada da İngilizlerin antlaşma hükümlerini tatbik ettirmek üzere yegâne müracaat edecekleri çare Yunan kuvvetleri olacaktı. Mustafa Necati’ye göre diğer galip devletlerden biri olan Fransız ve İtalyan milleti, Kuva-yı Milliye’nin önemini kavramış ve Anadolu’daki mücadelenin boş bir heves olduğunun farkındadırlar (İzmir’e Doğru, Sayı 70, 13 Haziran 1336 / 13 Haziran 1920, s.1):

*“Fransız kuvvetleri Atina’da milli kuvvetlerimizle boy ölçerek gittikleri yolun çıkmaz bir yol olduğunu idrak etmişlerdir. Ve zannedilmez ki bundan sonra Suriye meselesi karşısında Fransız milleti azimkar Türk kuvvetleriyle uğraşmaya vakit bulabilsinler. Bahusus Almanlar gibi bir rakib-i ebedileri karşılarında hazırlanırken Fransız milleti yeni bir maceraya bütün kuvvetlerini sarf ederek ibtidar etsinler. Fransız matbuatının vukubulan neşriyatı ile sabit olmuştur ki: Fransız milleti bu muahede ahkâmının gayri kabil-i tatbik olduğunu müdrik bulunuyor. Bu itibarla Fransız milletinin menafî-i nokta-i nazarından ziyade menfaat-i iktisadiye temin ettiği bir milletin hayat-ı istiklalini imhaya teşebbüs etmeyeceği tabiidir. İtalyanlar ise iktisadi hayatta yeni zaferler kazanmak istediklerini bir seneden beri bütün fîliyatıyla isbat etmiş bulunuyorlar. Bir tek İtalyan neferinin Anadolu’ya izamı kabil olmadığını bütün açıklığıyla ilan etmekten çekinmeyen Mösyö Niteti’nin beyanatı karşısında bütün İslam hayatını kemiren haris düşman olarak İngiltere ve şerik melaneti Yunanlılardan başka bir kuvvet kalmıyor.”*

Fransız ve İtalyanların giderek İngilizleri yalnız bıraktığını düşünen Mustafa Necati, İngiltere hükümetinin bu vaziyet karşısında “Anadolu’ya karşı nasıl ve ne suretle bir hareket-i askeriyede bulunabilir” diye sorar. Ayrıca Amerika ve Japonya’nın Avrupa meselelerine uzak kalışı, İngiltere’nin Anadolu’ya karşı bir hareket icrasına teşebbüs etme ihtimali zayıf görünmektedir. Bunun yanında İstanbul’un işgali İngilizleri zor durumda bırakacaktır, zira “esareti altında kalan bütün İslam milletlerinde bir hareket vardır. Mısır’da, Hindistan’da başlayan muhtelif şekillerde tecelli eden bu harekât karşısında İngiltere hükümeti” mevcut kuvvetlerinden bir kısmını o taraflara doğru tahsis etmekten başka çaresi olmadığı gibi Filistin, Hicaz ve Suriye meseleleri de yine başlarını ağrıtabak gibi görünmekteydi. Mustafa Necati,

İngilizler için başka bir korkunun daha olduğundan söz eder. O da “Batum önünde yakında yeşil bayraklarıyla görünecek Yeşil Ordu”dan başkası değildir. Yeşil Ordu, varlığı hep tartışılan bir milis gücüdür. Mayıs 1920’de kurulmuş olup Büyük Millet Meclisinin bilgisi dahilinde eski İttihatçıların da içinde olduğu bir askeri örgütlenmedir. Aslında bir cemiyet olarak ortaya çıkan Yeşil Ordu Cemiyeti, adını, Rusya’da Bolşeviklerle iş birliği yapan, Müslüman askerlerden oluşan ve İslam birliği amacını taşıyan Kafkasya menşeli Yeşil Ordu’dan almıştır. Cemiyet, Avrupa emperyalizmine karşı Asya toplumlarının hürriyetini sağlama amacı taşımaktaydı (Altıntaş 1995: 62-67). 1920 yaz döneminde özellikle İstanbul Hükümetine karşı bir propaganda aracı olarak kullanılmış olsa da Anadolu’da milli kuvvetler arasında da işlevsel olduğu anlaşılmaktadır. Çok kısa olarak Yeşil Ordu’dan bahseden yazar, İngilizlerin Biga’da ve Düzce’de vücuda getirdiği isyan hareketlerinin söndürüldüğünü, İngilizlerin tam manasıyla müspet bir kuvvet sayılamayacağından bahseder (İzmir’e Doğru, Sayı 70, 13 Haziran 1336: 1).

## **2. Avrupalı Siyasilerin Tutumu**

Paris Barış Konferansı’nın 1919 ve 1920’deki etkileri şüphesiz mağlup devletler arasında ve bütün Anadolu’da ciddi tartışmalara yol açmıştı. Konferansın ardından yapılan barış şartlarının bu kadar ağır olmasında bütün gözler Avrupa siyasi çevrelerine çevrilmiş vaziyetteydi. Batı Avrupa devletleri, özellikle İngiltere ve Fransa, dünya siyasetine yön veriyorlardı. Türkiye’de ise en çok dikkati çeken ve tartışma konusu olan devlet İngiltere’ydi. Yukarıda da söz edildiği gibi galip devletlerden Fransa, İtalya ve Amerika kamuoyunda Türkiye lehine yazılar çıkıyor, Türklerin hayat hakkı kabul ediliyordu. Ancak Avrupa siyasilerine karşı aynı güvenin olduğu söylenemezdi. Bu noktada milli mücadele taraftarı yazarlar arasında da söz konusu ayrım kolayca yapılıyor, siyasetçilerin yaklaşımları şiddetle eleştirilirken Avrupa toplumlarının desteği gazete sütunlarında kolayca yer buluyor ve bu destek Türklerin mücadelesi için meşruiyet dayanağı olarak görülüyordu.

Mustafa Necati gazetede ki bazı yazılarında Avrupa konusunu gündemine almayı ihmal etmemiş, yazılarında Avrupa’nın tavırlarını masaya yatırmıştı. Gazetenin 15. sayısında yayınlanan “milletlerin hakk-ı hayatı karşısında Avrupa” adlı yazısında Mustafa Necati, öncelikle tarihe

başvurur. 18. asırda yaşayan milletler için gaye egemenlik hakkı ve kralların emrediciliğine karşı isyan etmekte. Tarihten aldığı bu referans önemlidir ve zira Mustafa Necati gibi o dönemin okumuş münevverleri arasında Fransız aydınlanması iyi bilinmektedir. Aydınlanmanın temel kavramlarından biri olan hürriyet şimdi Anadolu topraklarında vatani işgal edilen kuva-yı milliyeciler için en değerli hedef olacaktır.

Hürriyet bir anahtar kavram olarak milli mücadeleye yazılarıyla destek veren Türk münevverleri için kilit bir rol üstlense de bu noktaya gelmeden önce tenkit edilecek bir taraf vardır: O da Avrupa'dan başkası değildir. Mustafa Necati yazılarının bir bölümünde Paris Barış Konferansına ve sonraki barış antlaşmalarına yön veren Avrupa siyasilerini şiddetli bir şekilde eleştirir. Konuyu sadece Anadolu ile sınırlamayan yazar, bağımsızlığı elinden alınan tüm coğrafya ve milletlere yazılarında sık sık atıfta bulunur. Gazetenin 15. sayısında “bu asrın evlatları esaret altında kalmamak için mücadeleye tabii bir surette mecburdurlar” dedikten sonra konuyu dünyanın kaderini tayin eden devletlere, onun liderlerine getirerek sorar: “devletler eski kanaat ve eski usul ile idare-i umumiye-i cihanı temin etmek isterlerse bilmem muvaffak olabilecekler midir?” Sorunun cevabını vermek kolay değildir, zira cevabı, bu devletleri yöneten liderlerin zihinlerinde ve pazarlıklarında gizlidir. Ancak burada Mustafa Necati ve milli mücadelecilerin güvendiği tek resmi belge Wilson'un yayımladığı bildiridir. Amerikan başkanı Wilson'un, dünyanın yeni vaziyetini tayin esaslarına Avrupalı galip devletlerin uymadığını iddia eden yazara göre, Wilson'un yayımladığı prensiplere aykırı her karar dünyanın sükunetine vurulacak büyük bir darbe olacak, barışın gelme ihtimali bir süre daha uzayacak ve dökülen kanların hesabı sorulamayacaktır. Mustafa Necati tam olarak bu hususta örnek olarak Fransa'da Venizelos ve taraftarlarının yaptığı faaliyetlerine yer verir. Venizelos ve yandaşlarının faaliyetleri Fransa'da kabul görürken, Türk tarafı, iddialarını müdafaa etmek imkanına sahip değildir. Burada problem Avrupa efkar-ı medeniyesinin İzmir'de dökülen İslam ve Türk kanı ve servetinin ne olduğunu takdir edemeyişidir. Bunun da sebebi sadece Avrupalılar da değil diye düşünen yazara göre “fakat sesimizi işittiremediğimiz ve istediğimiz gibi hakikatleri meydana koyamadığımız içindir ki, bugün Yunanlılar İzmir'de her gün binlerce İslam'ın hayatına, namusuna taarruz ediyor.” (İzmir'e Doğru, Sayı 15, 3 Kanunisani 1336: 1).

Avrupalıların tavırlarını yazılarında şiddetli bir şekilde eleştiren Mustafa Necati, Amerikalı Bristol'un "Anadolu'nun Balkanlara tahavvülüne mani olmak lazımdır" sözü üzerinden barış heyetini eleştirir. Yazara göre Avrupalıların bu tavırları devam ettikçe değil Anadolu, bütün dünya Balkanlara benzeyebilir. Barış heyetinin Müslüman ve Türk hükümetlerine karşı menfi yaklaşım ve aldığı vaziyetten dolayı Suriye, Mısır, Hindistan, Afganistan, İran ve bütün Asya'da isyan hareketlerinin yaşandığı; bu isyan hareketlerinde milletlerin beka ve bağımsızlıklarını istediklerini aktarır. Devamında konuyu sömürgeciliğe getirir. Avrupalıların sömürgeci politikalarıyla dünya barışı arasında ilişki vardır. Konu sadece Anadolu ya da Türklerin hakkının tayini değil, dünya barışıdır ve bu sorunun kaynağı da Avrupalıların tavırlarında saklıdır:

*“Avrupalılar bütün Asya, Afrika ve Avsutralya hakimiyet ve saltanatlarını devam ettirmek ve bütün cihanı kendileri için bir müstemleke yapmak sevdasında bulundukça bu keşmeşkeşin devamı tabiidir. Onun için hayat-ı cihanın selameti namına milletlerin hakk-ı hayatı tasdik edilmeli ve bilhassa İslam ve Türk saltanatının uğradığı felaketlerden tahlisine gayret olunmalıdır. Aksi takdirde haysiyet ve şeref, istiklal ve hakimiyet uğrunda her millet dişiyle, tırnağıyla zulme, tahakküme karşı isyan edecektir. Bu isyan karşısında her halde cihanda çok tahavvüller olacağı aşıkardır. Şu hâlde selamet-i amme ve sükûnet-i cihan namına icrası mecbur olan en mühim vazife milletlerin hakk-ı hayatına hürmet etmektir. Yaşamak her insan için nasıl mukadderse milletlerin de böyle mukadder bir hayatları vardır. Ve ona tasarrufa hiçbir ferd, hiçbir millet sahip değildir. Sahib-i yegane Cenab-ı Hak'tır.”*(İzmir'e Doğru, Sayı 15, 3 Kanunisani 1336: 1)

Avrupalıların şarka karşı sömürgeci tavırları aslında yeni değildi. Coğrafi Keşiflere kadar gidebilecek olan bu tavırlarının kaynağını elbette ekonomik kazançlar oluşturunuyordu. Sanayileşme hareketleriyle birlikte başta Afrika olmak üzere Asya ve sonra da Avustralya kıtası Batı Avrupa'nın sömürge sahası içine dahil oldu. Bu kıtalar Batı'nın hammadde ve pazar ihtiyacını karşılama amacıyla yüzyıllarca talan edildi. Bunların yanında sömürülen ülkelerdeki halkları alt tabakadan insanlar olarak görerek onları “medenileştirme” amacını da gütmeyi ihmal etmiyorlardı (Kavas, 2009: 396).

Birinci Dünya Savaşı'na bu zaviyeden bakıldığında aslında Batı Avrupalı galip devletlerin savaş sonrasında ne gibi bir yol izleyeceklerini tahmin etmek zor olmasa gerekir. Almanya saf dışı edilmiştir ve şimdi İngiltere ve Fransa yeni dünya düzenini belirlemede yalnız kalmış gibidirler. Ama 1918-1919'ların dünyası da 19. yüzyılınki ile aynı değildir. Milliyetçilik çağının en zirve zaman dilimi olan 20. yüzyılın ilk çeyreğinde, hemen her ülkede sömürgeci devletlere karşı isyanlar yaşanmaktaydı. Amerikan başkanı Wilson'un da milletlerin geleceğini takdir hakkını yine milletlere veren o çok bilinen bildirgesi bir yandan Avrupalı galip devletleri zor durumda bırakırken bir yandan da mağlup veya sömürge altındaki milletlere de hürriyetlerini kazanma hususunda büyük bir teşvik edici uluslararası belge ve destek olmuştu. Milletlerin kendilerini yönetme esasına dayanan Wilson Prensiplerinin on ikinci maddesi Osmanlı'nın tamamıyla bağımsız bir devlet olması gerektiğini belirtiyordu. Osmanlı Devleti'nin Türklerle meskun yerlerine tam bir hükümranlık hakkı tanınmış olması, açıkça Osmanlı'nın bağımsızlığını sağlıyordu (Bilgen, 1996, s.123).

Mustafa Necati'ye göre savaş sonrası yeni dünyanın bu konjonktörünü, bilhassa doğunun mukadderatını tayin etmek isteyen Avrupalı siyasi liderler o gün için hiç de ümit etmedikleri bir vaziyet karşısında bulunuyorlardı. Avrupalı yöneticilerin karşısında mani olamadıkları bir tehlike apaçık ortada gözler önünde dirilmiştir. İngiltere Savaş Bakanı, İngiliz menfaatine hâlele geleceğini endişeli bir lisan ile Avam Kamarasında belirtmekten çekinmemiş, giderek artan Bolşevik tehlikesi karşısında ne yapacağız diye sormaktadır, diye ekleyen Mustafa Necati, anlaşıldığı kadarıyla Avrupa'nın milletler üzerinde tam bir hakimiyet kuramayacağına inanmaktadır. İngilizler her ne kadar kendi içlerinde bu tartışmaları yapsa da en azından Anadolu'yu işgal konusunda Yunanlıları ileri sürmüşlerdir. Avrupa, resmi taahhüdünün hilafında İslam ve Türk'ün milli hukuk, dini ananeler ve mukaddeslerine karşı her gün muhtelif şekillerde hücum etmektedir. Avrupalılardan müteşekkil Konferans heyeti, "şeytankar ve desisakar bir diplomatin, bir Venizalos'un hatırı için hâlâ insaniyet ve medeniyetin kabul edemeyeceği vahşetleri" seyretmiştir. Türk tarafının, doğal olarak hakkının verilmesi adına tamamen insani düşüncelerle meydana gelen müracaatına karşı Avrupa süngü ve kurşunla cevap vermiştir. Mustafa Necati, Avrupalıların Anadolu ve İstanbul'u işgallerine hayret etmektedir. Ona göre Türk tarafı samimi bir şekilde

yıllarca yabancılarla münasebet içindedir ve bu vahşi işgal/hücum şaşırtıcıdır. Yunan süngüsü altında yüzlerce Müslümanın ölmesiyle birlikte her taraf baştan aşağıya kargaşaydı ki, buna sebep olan ise Avrupalı galip devletlerin gizli emelleriydi. Bu emellerin doğal bir uzantısı olan işgaller son bulmadıkça Türk'ün kurtuluş çaresi araması doğaldı. Konuyu şu cümleleriyle açar (İzmir'e Doğru, Sayı 25, 4 Şubat 336: 1):

*“Evvel ve ahir söylediğimiz gibi asırlarca cihan siyasetinde mühim roller oynamış kabiliyet-i fedakarisi ve cesaret-i uluvviyesiyle düşmanlarının bile mazhar-ı takdiri olmuş bir milletin ahfadı olmaklığımız hasebiyle ölüm karşısında sakit ve samit kalamayız. Biz herhalde son kuvvet ve kudretimizi tahlis-i hayatımız uğrunda sarf edeceğiz. Ve tabii olan bu saik-i maneviden kurtulmak imkânı da insanlar için gayr-i kabildir. Şu hâlde tekrar ederek ilan ettiğimiz hayat-ı umumiyeye kainatın intizam ile devam arzu olunuyorsa bizim hayati olan hukukumuz ita edilmelidir. İzmir'de Yunan kaldıkça Adana ve civarında yabancı eller bulundukça en mühim mesail-i milliyemizde hiç alakadar olmayan kuvvetlerin arzusu hâkim oldukça biz de sevk-i tabii ile kurtuluş çarelerine müracaata mecburuz. Ölümle neticelenmesi muhakkak bile olsa haysiyet ve şerefi uğrunda silahını çekmek namuslu bir insan için bir mecburiyet olduğu gibi uluviyet-i tarihiye ve medeniyet-i hakikiyesi ile tanınmış bir millet için de son çareye hayat bahasına bile olsa müracaat etmek bir vazifedir.”*

Yazar, tam da burada Avrupa'yı Yunan'ın fikri esareti altında gördüğünü anlatır ki, Avrupa'nın feci akibete sürüklenmesinin sebebinin de burada olduğunu düşünür. Türk'ün barışçı olması yanında azimkar ve cüretkâr olduğunu belirten Mustafa Necati, silahın Türk için son çare olduğunu, dünyanın sükunet ve asayiş için seslerinin duyulması gerektiğini, bundan sonra doğacak meseleden Avrupa'nın mesul olduğunun altını çizer (İzmir'e Doğru, Sayı 25, 4 Şubat 336: 1):

*“Türk için son söz son karar ölünceye kadar hayat ve namusu uğrunda fedakarlık etmektir. Bunun için de Türk son çare olarak her şeye tevessül edecektir. Avrupa bunu düşünmelidir. Bugünkü vaziyeti cihan itibariyle de düşünmeye mecburuz. Ruslar, Bulgarlar, Macarlar, Romenler bütün Asya akvamı isyankar tavırlarıyla bugünkü şekli idareye kurşun yağdırır ve Avrupaya bir tavr-ı serkeşane ile hücum ederken*



*Türk'ü de bunlara iltihaka mecbur etmekten kurtarmak herhalde Avrupa için bir menfaat meselesidir. Avrupa bizim için ne karar verecekse vermelidir. Aksi takdirde bu hal-i tereddüd ve keşmekeş devam edemez. Asırlardan beri her türlü felaket ve kahra alışmış olan Türk milleti için hal-i tabî olan bu hayata devam etmek müşkül değildir. fakat eldivenler içinde yaşamış ince eller uzun zaman silah taşıyamaz. Birçok suretlerle beka ve devam-ı saltanatımızda menfaatdar olan milletlerin menfaatleirni müdrik iseler bütün nizaaları halledecek bir tarik ve çare-i müsalamet bulmalıdır”*

Mustafa Necati, buraya kadar Yunan işgaline sebep olan Avrupa siyasetini elde tutanları sert bir şekilde eleştirirken, gazetenin 28. sayısında bu kez eleştiri oklarını doğrudan doğruya İstanbul Hükümeti'ne yönlendirir. İşgaller karşısında uzun süre İstanbul Hükümetini elinde tutan Damat Ferit ve kabinesi bilindiği üzere itilaf devletlerinin baskısı ve desteğiyle milli hareketler aleyhine açıkça mücadele etmekten kaçınmamıştı. Hükümete gelmesinden son sadrazamlığını bırakana kadar Damat Ferit milli mücadelecileri zayıflatmak ve ortadan kaldırmak için gayret etmekten geri durmamıştır (Küçük, 1993, s. 436-439).

Yazara göre mütareke imza edildiği andan itibaren azimkar siyasiler hükümeti idare etmiş olması gerekirdi, fakat menfaat endişesi ile hareket eden şahısların ihtirasına bir milletin mukadderatı teslim mecbur bırakılmıştı. Her tarafta mütareke ahkamları ihlal edilmeye çalışılmakta ise de milletin mukadderatı, menfaat endişesi ile hareket eden şahısların ihtiraslarına teslim edilmişti. Mustafa Necati'ye göre bu da yetmezmiş gibi hükümet, her bir vatanperver için kelepçe ve süngülerini ve dahi hapishanelerde yerler hazırlamıştı. İstanbul Hükümeti sadece bunları yapmakla kalmamış, düşmana karşı mücadele etmeye çalışanlara da engel olmakla, kasten düşmanın memleket içine girmesine hizmet etmişti. Burada Mustafa Necati başka bir bilgi daha verir. İzmir'in işgalinden hemen önce teşekkül etmeye başlayan milli kuvvetler, hükümet eliyle dağıtılmış ve Yunan ordusunun feci hücumlarına maruz kalmıştı. Bununla da yetinmeyen hükümet, Yunanlılar karşısında canlarını feda eden vatan evlatlarını idam tehditleriyle İstanbul'da bulunan ünlü hapishane Bekir Ağa Bölüğüne gönderiyordu. Mezkur bölükte sadaret ve meşihat gibi makamlarda bulunmuş nice siyasiler de bulunuyordu. Hükümet bir yandan milli mücadele

tarafhtarlarını tevkif ederken, bir yandan da “Ermeni külhan beylerini İstanbul’a kabul etmiş ve patrikhanelere onların mutantan bir istikbal ile kabullerine göz yummuştu.” Mustafa Necati, bütün bunlara olan kızgınlığını giderek artırmıştı. Ona göre, İstanbul Hükümeti, İzmir’in işgali karşısında Türk halkından, hükümete engel olmayın diye telgraflar çekmekle, milletin hayat ve namusunu korumak için kullandığı silahını elinden almaya çalışıyor; hükümete yakın gazeteler milletin hukukunu müdafaa etmeye uğraşanları milletin gözünden düşüren haberler yapmaktan çekinmiyordu. Buna ek o olarak yazar, hükümetin bununla da kalmadığını, milli hareketi müdafa eden Piyer Loti’ye dil uzatmaktan utanmadığını aktarır (İzmir’e Doğru, Sayı 28, 11 Şubat 336, s.1).

İstanbul Hükümetine yaptığı eleştirilerin dozunu oldukça yüksek seviyede yapan Mustafa Necati, bu sefer eleştiri yönünü başka bir tarafa çevirir: İngiltere. Her ne kadar İstanbul’un işgali karşısında hükümet sessiz kalarak ve vatanseverleri engelleyerek sonuca gitmeye çalışsa da asıl büyük sorumlu İngiliz devletiydi. Mustafa Necati’ye göre bütün dünyanın gözü önünde İngiliz devleti, 350 milyon Müslüman ve milyonlarca Türk’ün hatırasını sinesinde taşıyan İstanbul’a yalın kılıçlar ve hançerlerle girdiler. Sözde medeni İngiliz ordusu neferleri, silahlarını savunmasız Türk askerine çevirmişti. İngilizlerin bu zulmü karşısında Fransız milleti ise şikayetlerini yükseltme yoluna gidiyordu. İtalyan ve Fransız matbuatı kıyameti koparıyordu. Ortada tahakküm etmek, ezmek ve menfaati uğrunda bütün milletlerin hakkını çiğneyen bir İngiliz devleti olduğunu belirten yazar, bu devletin Mısır ve Hindistan’ı sadece bu bölgelerin zenginliği için girdiğini, buna karşın dünyaya hâlâ medeniyet ve insanlık dersi vermeye kalkıştığını belirtir. İngilizlerin Türkiye’de yaptığı da benzerdi. Türk milletinin arasına tefrika sokmak, altınlarıyla en gizli köylere kadar nüfuz etmeye çalışan İngilizler için dünyada gelişen düşmanlığa dikkati çeken yazar, bu karşıtlığın İngiltere siyasetini düşünmeye mecbur bıraktığına inanmaktadır. Mustafa Necati burada başka bir nokta üzerinde daha durur. O da İngilizlerin İstanbul’u işgalinin yegâne sebebi Bolşevik tehlikesine karşı mukavemet etme isteğidir (İzmir’e Doğru, Sayı 49, 31 Mart 336, s.1).

Mustafa Necati, Amerika’nın ilan ettiği Wilson kaidelerinin Avrupa’da pek ses getirmediğinin farkındadır. Amerikan siyasetinin Avrupa’dan çekilmesiyle birlikte dünyada keşmekeş

ve mücadelenin devam edeceğini öngören yazara göre Hindistan, Afganistan, Azerbaycan, Türkistan, Suriye ve Mısır'da çıkan isyanlara karşı İngilizlerin yeniden silaha sarılmayacağı tabii bir hâldi. Dünyaya barışın gelmesinin tek şartı vardır, o da milletlerin hayat hakkının tanınmasıdır (İzmir'e Doğru, Sayı 18, 14 Kanunısani 336, s.1).

### **3. Milli Hareketlerin Varlığı**

İtilaf devletlerinin, Mondros Mütarekesi ardından önce İstanbul'a girmeleri, ardından 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgaliyle Türk milletine karşı başlatılan zulüm ve imha hareketi, yine Türklerin hislerinde "yaşadığı gibi ölmeye razı kılacak bir imkân-ı feveran" yaratmıştır. Anadolu'nun mezkur mütarekeye göre işgali karşısında bütün hayat ve varlığını tehlike altında gören Türk milleti yeni bir cidâle atılmaktan başka bir çare kalmadığını görmüş, idrak etmiş, onur ve haysiyetini muhafaza etme gayesiyle, keyfiyetine katienen bakmadan düşmana karşı büyük bir azim ve heyecanla harekete geçmiştir (İncedayı 2007: 17).

Hareketin adı öncelikle Kuva-yı Milliye'den başkası değildir. Yerel Türk direniş hareketi olan bu milis kuvvetler 1919 ve 1920'de bulundukları bölgelerde şehir ve kasabaları işgalci devletlere karşı savunmuştur. Batı Cephesinde düşmana karşı Kuva-yı Milliye ilk kez Ali Çetinkaya tarafından teşkilatlanmış, 1920 sonlarına doğru tamamıyla TBMM'ye bağlı düzenli ordulara dahil olmuştur (Küçük, 2020a, s. 76-83).

Mustafa Necati, Avrupa liderlerinin samimiyetsiz tutumlarının, bilhassa da İngiltere'nin tavırlarının dünya barışı önünde bir engel olduğunu ısrarla anlatıyor, bunun dünya barışı önünde büyük bir engel olduğunu düşünüyordu. Barışın nasıl gelebileceğinin, önündeki asıl büyük engelin Avrupa ve hususen de İngiltere olduğunu söyledikten sonra konuyu ister istemez Anadolu'da kopan büyük fırtınaya, işgallere verilen tepkilere getirecektir. Mustafa Necati, işgaller karşısında tek çözüm için milleti referans gösterecek ve milletin iradesi ile kurtuluş çaresinin mümkün olduğunu serimlemeye çalışacaktır. Başta Balıkesir olmak üzere Anadolu'nun dört bir yanında devam eden milli hareketleri değerlendirmeye çalışan yazar, hem onlara moral verirken hem de mücadelenin nasıl yürütüleceğinin yol ve yöntemine dair işaretler de verecektir.

Henüz daha gazetenin dokuzuncu sayısında Mustafa Necati “Sevgili Ülke” adlı yazısının merkezine Anadolu’yu alır. Anadolu’ya bir tür övgü yaparken, onu Türk milletinin baba ocağı, Rumeli’den Kafkasya’ya hatta Basra’ya kadar hemen her Türk’ün ana vatanı olarak görür. Anadolu nerede olursa olsun sıkıntı çeken, ızdırap duyan Türk’ün dolaşıp vardığı saadet ve bir yönüyle her Türk’e feyiz kaynağıdır (İzmir’e Doğru, Sayı 9, 13 Kanun-i Evvel 335, s.1):

“Bulgar süngüsü, Yunan bıçağı Türk’ün kalbinde cerihalar açarken Rumeli’nin Müslüman olan sakinleri, ihtiyar babalar genç anneler çocuklarıyla birlikte Balkanları aşarak ovaları geçerek aylarca buzlu çamurlu yollarda ölerək sürünerek Türk’ün tarihi yuvasına sevgili ülkesi olan Anadolu’ya sığındılar. Kafkas’ın yalın kayaları üzerinde düşman mermileri Türk’ün başına yağarken Türk yine çoluğuyla çocuğuyla müebbed yurduna geldi. Kırım’dan, Rumeli’den, Kafkasya’dan, cihanın her köşesinden kopan Türkler hep bu baba evine toplandılar. Şimdi Anadolu’nun içinde her diyardan gelmiş kardeşler var. Bu kardeşler bu güzel feyizkâr diyar için asırlarca çarpıştılar büyük cihan harbinde bile Anadolu’nun bir köşesindeki kulübesine çocuğunu çift ve çubuğunu bırakarak çölleri aşan ve Basra’nın bir kenarında yalnız silah ve imanıyla cihan önünde memleketini kurtarmak için didişen, Kafkas’ın buzlu şahikalarında karlar, buzlar altında senelerce Rus kuvvetine mukavemet eden Türk oldu. Türk bütün bu felaket ve kahırlara yalnız feyizkâr yurdu, tarihi hatıratıyla merbut bulunduğu sevimli Anadolu’su için katlanmıştı. Yeşil servilerin altında yatan ecdadını çiğnetmemek babalarının senelerce ibadetgahı olan büyük mukaddes camiler, yine kirli ayaklar bastırmamak için bu katlanılmaz dertlere boyun eğmişti. Fakat tali’i yar olmadı. Asırlarca sinisini işlediği büyük diyarına sefil eller kan ve ölüm yağdırdılar. Asırlarca uğrunda öldüğü Anadolu’suna Yunan ayağı bastı, düşman eli uzandı. Şimdi namusu için yaşamış olan Türk bütün bu felaketler karşısında elindeki silahı belindeki bıçağı alındığı halde yalnız imanıyla mukabeleye karar verdi. O bütün şeref-i tarihiyesi, fazilet-i irkiyyesi için çarpışmak, ne demek olduğunu bir daha göstermek Türk’ün azimkar, faziletkar ruhunun asaletini anlatmak istedi ve altı ay var ki İzmir’in muhitinde kurduğu hatt-ı müdafaasında Yunan zulüm ve vahşetinin tavsüne mani oldu.”

Yukarıdaki satırlara yakından bakıldığında Mustafa Necati için Anadolu, Türk için mukaddes ve muazzaz bir coğrafya olmanın yanında Türk'ü bir araya getiren, Türk'ün sanki varlık sebebi, asıl ve asil bir yurt olarak tavsif ve tarif edilmesi gereken bir mekandır. Buradan şunu anlamak mümkündür: Anadolu, Türk'ün gerçek vatanıdır. Bu arada vatan kavramının da nasıl geniş bir coğrafyaya teşmil edildiğini görme fırsatı bulmuş oluyoruz. 19. yüzyılda, henüz Namık Kemal'e kadar vatan kavramı bir kişi için sadece evi ve evinin bulunduğu köyü, kasabası olarak anlaşılırken giderek büyük bir coğrafyayı kapsar hâle gelmiştir ki, bugünkü anlamda siyasal-sosyolojik bir anlam kazanması milli devlet fikrinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Osmanlı coğrafyasının parçalanmaya başlaması, İslam topraklarının saldırıya uğraması -başta Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı olmak üzere- 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında vatan, vatan savunması ve vatanseverlik gibi kavramların Osmanlı siyaset, edebiyat, eğitim, askerlik gibi alanlarda yer bulmasına sebep olmuştur (Çağrı, 2012, s. 563-564). Milli Mücadele zamanlarında vatan kavramının giderek bütün bir Anadolu'yu kapsaması, bu noktadan bakıldığında gayet anlaşılır bir durumdur. Osmanlı asırlarının hâkim unsuru olarak Türk milleti, İstiklal Harbi'ne gelindiğinde Anadolu sınırlarına çekilmiş bir devleti elinde bulmuş, varlık ve yokluk mücadelesi veriyordu. Avucunda kalan bu toprak parçası, Türk milleti için şüphesiz bağımsız yaşayacağı son kale işlevini görüyordu. Mustafa Necati de şüphesiz bu zaviyeden meseleye bakıyor ve başta kendi bulunduğu Balıkesir başta olmak üzere işgal altındaki bütün Anadolu şehir, kaza, kasaba ve köyü için daha birleştirici bir milli mücadele anlayışı çiziyordu.

Anadolu ve Trakya'nın birçok şehrinde tam da bu çizgiye uygun olarak özellikle cemiyet, heyet, kongre ve partilerin 1919-1922 yıllarında yayınladıkları beyannamelerde bu mücadelenin nasıl giderek yekvücut bir hâl aldığını görmek mümkündür. İşgaller karşısında Anadolu Türkleri seslerini dünyaya duyurma peşinde olup ciddi bir şekilde kamuoyu oluşturmuştur (Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın ve İstanbul, 1990).

Mustafa Necati'ye göre Türk milleti haklı olarak Yunanlılar tarafından öldürülmesine karar verildiğini düşünmektedir ve "hayatını kurtarmak için mücadele ederse cinayet mi

addedilecek” diye sormaktadır. “Balkan Harbi’nden mağlup çıkan Türk için hasta adam ölmeye mahkûm diye her kafadan sesler çıktı, fakat o ölü bütün varlıklar karşısında yalnız imanıyla bir Çanakkale yarattı.” diye devam eden yazar, Türk milletinin her ne kadar elem çekerse çeksin, geleceğin saadet getireceğine olan inancını yitirmediğini belirtir. Millet taşıdığı bu imanoladır ki, bu felaket asrında Yunan süngüsüne karşı göğüs germekte, Yunanlılar Türk kuvveti önünde her gün ezilmektedir. Mustafa Necati, İzmir’in yakın bir zamanda Türk olacağını, galip devletlerin bir an önce İzmir’i Türk’e teslim etmesi gerektiğini yazdıktan sonra (İzmir’e Doğru, Sayı 9, 13 Kanun-i Evvel 335, s.1.), *“Hiçbir millet tasavvur edilemez ki, namusu ezilirken eli kolu bağılı kalsın. Babasının kalbine zehir akıtılır iken oğlunun sükût nasıl tasavvur edilemezse hemşiresinin ismet-i bekaleti parçalanırken biraderinin seyredebeyeceği nasıl kabul edilirse Türk milletinin de bugün Yunan vahşeti karşısında elini kolunu sallayarak bî-hareket kalmayacağı da öylece kabul edilmelidir.”* diye eklemeyi ihmal etmez. Bu sıralarda Osmanlı tarafı için henüz yapılmayan barış şartlarına da gönderme yapan yazar, barış şartlarının Türk tarafının isteklerini karşılaması gerektiğini, bunun tabii bir hak olduğunu belirtir (İzmir’e Doğru, Sayı 18, 14 Kanunisanı 336, s.1).

Barış antlaşmasına giden süreçte Anadolu’da milli hareket henüz yeni yeni olgunlaşıyordu. Yunan işgali karşısında bilhassa Batı Anadolu’da birçok şehir, kaza, kasaba ve köy yağmalanmış; buna karşı Türk Kuva-yı Milliye birlikleri mahalli olarak örgütlenmişti. Türk milleti bir savaş için son bir kez daha teşkilatlanacak ve vatan olarak kabul ettiği coğrafyayı cansiperane savunacaktı. Bu zamana kadar Balkanlar, Kanal, Suriye, Irak ve Kafkasya’da Osmanlı ordusunda askerlik hizmetine girmiş olan Türk gençleri, bundan sonra sadece Anadolu için mücadele verecekti. Mustafa Necati bu duruma dikkat çekmeyi ihmal etmeyecektir. Ona göre bu ana kadar Arnavutluk ve Arabistan gibi Türk olmayan İslam diyarını yine Türk evladı savunmuş, bunu yaparken kendini ve öz vatanını ihmal etmiştir. Bu uzun ve yorucu mücadeleden sonra Türk evladının Osmanlı içindeki diğer anasına (Türk olmayan unsurlar) sarıldığını, cihan harbinden sonra Anadolu’ya çekildikten sonra düşman süngüsüne maruz kalırken, eski İslam kardeşi olan Suriyelilerin istiklal neşesi ile yaşadığına dikkat çeker. Mustafa Necati bunu Avrupalıların içfalkâr politikasına bağlar ve Milli

Mücadele'nin buna karşı "varlığını korumak, düşmanların vatana uzattıkları elleri kırmak için silaha" sarıldığını belirtir. Anadolu'dan çıkan hareketin İslam ve Türk alemi için feyizkâr bir yönü olduğunun altını çizen yazar, felaketler karşısında Anadolu'nun büyük bir inkılâp geçirdiğini, mekteplerin on yıl öncekilerle kıyaslanamayacağını ve oldukça terakki ettiğini, kadınların milli hayata doğru ilerlediğini; cemiyetler, şirketler, kulüp ve derneklerin toplum hayatına yenilik kattığını ifade eder. Görüldüğü üzere Mustafa Necati, modern gelişmeleri de eklemeyi ihmal etmeden Türk toplumunun hangi seviyeye geldiğini anlatmak istemiştir. Sadece inanç ve azmiyle değil, aynı zamanda medeniyet yolunda da örnek ve önder olan bir toplum tasavvur etmektedir. İşte Anadolu'da mücadeleyi yapacak olan bu yeni Türk insanıdır. Dünyadaki bütün Müslüman ve Türklerin de yegâne kurtarıcı ve temsilcisi olarak Anadolu Türk'ünü görmektedir (İzmir'e Doğru, sayı 21, 24 Kanunisanı 336, s.1).

Mustafa Necati'ye göre yeni Anadolu Türk'ü, Dünya Savaşı'ndan sonra çok değişmiştir. Daima faal ve koşan Türk eksiklerini ikmal için gayret etmektedir. Bu çabasıyla aynı zamanda yarının temellerini de atmaktadır. Yeni Türk, yeniliğe doğru gayret eden, istikbali hazırlayandır. Düşmanlar Türk'ü uyuyor zannediyorsa aldanmaktadır. Erzurum'dan İzmir'in kenarına kadar Anadolu bir elektirik bataryası gibi dönmektedir. Öylesine birbirine bağlıdır ki, "varlığı vücuda getiren bir millet"tir. Yazar, Avrupa'nın bunları dikkate alarak barışa karar vermesini önermektedir. Aksi takdirde keşmekeş devam edecektir (İzmir'e Doğru, sayı 21, 24 Kanunisanı 336, s.1).

Burada milli birliğe açık vurgu yapıldığı gözden uzak tutulmamalıdır. Mustafa Necati, sadece Anadolu'daki milli hareketleri göz önüne alarak yazmamaktadır. Onu ilgilendiren başka bir siyasi teşekkül daha vardır: Osmanlı Mebusan Meclisi. Bilindiği üzere 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'nın Kongrelerdeki kararlar doğrultusunda milli bir program hazırlamalarını istemiş, yine bu doğrultuda mebusların tamamı oybirliği ile 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli Kararlarını da kabul etmişlerdi (Küçük, 2020b: 173). Misak-ı Milli kararları ileride Milli Mücadele'nin hedefi olarak merkezi bir rol oynayacaktı. Bu kararları kabul eden Meclis, haliyle Mustafa Necati için de büyük öneme haizdi.

Mustafa Necati'nin son Osmanlı Mebusan Meclisindeki vekillerden beklentisi vardı. Mustafa Necati, mebusları, milletin isteklerini destekleyen ve dertleriyle hemderd olarak görmektedir. Misak-ı Milli kararlarını memleketin selameti itibariyle hayra yormaktaydı. Mebusların milli kuvvetleri düşünerek karar vermeleri gerekmektedir. Bunun yanında İstanbul Hükümetini de eleştirmeyi ihmal etmeyen Mustafa Necati, milletin arzu ve kararlarının mebuslar tarafından Avrupa'ya son bir defa bildirilmesini, hayati konuların bir an önce neticelendirilmesini elzem görmekteydi. Anadolu halkı, Mebusan Meclisinden çıkan sesin Avrupa'da yaratacağı tesirleri görmek istiyordu (İzmir'e Doğru, Sayı 27, 8 Şubat 336 / 8 Şubat 1920, s.1).

Meclisin açılışına doğru iyice yaklaştıkça Mustafa Necati, mütareke döneminin sanki hiç bitmeyeceği havasını hissetmekteydi. Bu anlamda biraz ümitsizliğe düşmüş gibi görünse de bu hisse tamamen kendini kaptırmış da değildir. Onun için istikbalin karanlık ve korkulu olması ihtimali karşılarında Türk milletin yegâne dayanağı, kendi varlığını kurtarmanın yolu vahdet fikir ve emelinden geçmekteydi. Peki bu nasıl olacaktı? Elbette hakimiyet-i milliye anahtar kelimedir. Ona göre sadece Türk milleti esas gayesini ve siyasi amacının milli irade olduğunu ilan etmiştir. Milli hukukunu temin etmek uğruna Türk milleti hayat mücadelesini muhafaza etmek için mücadele etmekten başka bir şekil kabul etmemiş, kendini Bolşeviklerin kucağına atmamıştır. Yazar, bunları söylerken Türklerin, gayrimüslimlerin hakkına taarruz etmediğini, Rum ve Ermenilerin cephe gerisinde bütün işiyle gücüyle meşgul olduklarını, burunlarının bile kanamadığını not etmekten geri durmayacaktır. Burada asıl sorun Yunan işgalidir. Onlar çekildiği gün Türk silahının duracağını belirten Mustafa Necati'ye göre Anadolu'da bu sıralarda baştan başa milli kuvvetler teşkil etmiştir. Bunun en açık kantu Balıkesir milli karargahında; Bursa'dan, Bilecik'ten, Söğüt'ten, Saruhan'dan ve bütün Balıkesir çevresinden oluşan kişiler toplanarak esaslı bir şekilde mühim konular hakkında kararlar alınmıştır (İzmir'e Doğru, Sayı 43, 17 Mart 336, s.1).

Meclisin açılışına günler kala İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgali gerçekleşir. İtilaf devletleri yüksek komiserleri sadrazama verdikleri notada, Mustafa Kemal ve diğer milli hareketin liderlerinin hemen reddedilmesini istemiş; işgal gerekçesi olarak Kuva-yı Milliye'nin saldırılarını artırmasını



göstermiştir. İstanbul Hükümeti, yaptığı resmî açıklamada herkese sükûnet tavsiye etmiştir. Buna karşılık Mustafa Kemal Paşa, yayınladığı beyannamede işgal ile birlikte Osmanlı Devleti'nin egemenliğine son verildiğini belirtmiş, Türk milletini istiklal hakkı ve geleceğini savunmaya davet etmiştir (Atatürk, 1994, s.428-430).

İşgal karşısında bütün Anadolu'da haklı olarak büyük bir tepki ortaya çıkacaktır. Bu tepkilerden biri de "Anadolu'nun Sesi" yazısıyla Mustafa Necati'ye aittir. Ona göre Anadolu'daki Türk milleti ırk şerefi ve milli namusunu korumak için milli mücadeleye atılmıştır. İstanbul'un işgali Anadolu'da ve dünyada büyük bir galeyana sebep olacaktır. İstanbul'un işgalini İslam âleminin merkezine yapılan bir hakaret olarak görme eğiliminde olan yazar, Müslümanların esareti kabul edemeyeceğini, zira İslamiyet'in kesin bir hürriyet ile hareket ettiğini belirtir. İstanbul, Anadolu ve Rumeli'deki Müslümanlara bir emanet olduğundan onu kurtarmak her Müslüman için dini bir vecibedir. Sadece İstanbul değil elbette; yazara göre Adana ve İzmir de Türklere teslim edilmeden dünyaya sükûnet gelmeyecektir. (İzmir'e Doğru, Sayı 45, 21 Mart 336, s.1). İstanbul, Müslüman Türk şehridir. Mustafa Necati, İngiliz sömürgesi altında yüz milyondan fazla Müslüman olduğunu, işgalin sürmesi halinde İslam âleminde yeni galeyanlar ve heyecanlar olacağını belirtir. Oldukça dikkatli bir dil kullanan yazara göre hayat ve saltanatın korunması mecburiyeti vardır. Bunun için de İslam âleminin istimdad edilecektir. Mustafa Necati, Hidistan'dan Türkistan'a uzanan geniş coğrafyada İslam âleminin Türk milletinin isyanına bigâne kalmayacağını düşünmektedir (İzmir'e Doğru, Sayı 46, 24 Mart 336, s.1).

Konuyu başka bir sayıda (48) yeniden Anadolu'daki direnişe getiren Mustafa Necati, tarihe başvurmayı ihmal etmez. Ona göre İstanbul'un işgali basit bir hadise değildir. Bu işgal orada yatan Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim'e karşı da yapılmıştır. Bu sıralarda Anadolu'da yapılan mitinglerden umutlanan Mustafa Necati, milletin birbiriyle olan bağına güvenmektedir. Anadolu'dan yükselen Kuva-yı Milliye, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve hususen Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğindeki hareketi kastederek büyük bir teşkilatlanma Anadolu'yu baştan sona sarmaktadır. Anadolu'daki Türk teşkilatının dünya siyasi hayatını iyi takip ettiğini düşünen yazar, Avrupa'nın bunu göz önüne alması

gerektiğini ima etmektedir (İzmir'e Doğru, Sayı 48, 28 Mart 336, s.1).

Anadolu işgali karşısında ilk direnen teşkilat elbette Kuva-yı Milliye'dir. Düşman işgalinin olduğu hemen yerde ortaya çıkan yerel direniş teşkilatı olan Kuva-yı Milliye esasen eli silahlı Türk guruplarıdır. Türk vatanının işgaline karşı koyan bu yerel direnişler, Anadolu'nun işgalinin o kadar da kolay olmayacağını düşmana göstermiş oluyor, düşman işgalini birçok yerde durduruyordu. Mustafa Necati bunu çok yakından takip ediyordu. Ona göre "Milletin kalbinden kopan bir aşkla Kuva-yı Milliye teşekkül ve Anadolu'nun mukadderatına hakim olmaya başladı ve çok şükür ki tarih-i teşekkülünden beri Yunan barbarları bir adım" ilerleyememişlerdir. Bundan başka Kuva-yı Milliye milletin namusunu kurtarmış, Yunan vahşetine karşı mukavemet etmiştir. Kuva-yı Milliye'ye karşı yapılan saldırıları İngiliz paralarına bağlayan Mustafa Necati, onlardan aldıkları destekle ortaya çıkan Anzavur gibi kişilerin binlerce Müslüman'ı öldürdüğünü, Damat Ferit ve çevresinin millet için leke olduğunu, Kuva-yı Milliye'nin, İslam ve Türk'ün muhafız olup düşman çekip gidene kadar silahını bırakmayacağını belirtir (İzmir'e Doğru, Sayı 55, 21 Nisan 336, s.1).

### **Sonuç**

Buraya kadar dünya barışının korunması, barışın önündeki önemli bir engel olarak Batı Avrupa siyasi eliti ve bilhassa İngiltere'nin barış karşıtı tutumları ve bu tutumlara karşı mazlum milletlerin tepkisi üzerine kafa yoran Mustafa Necati daha çok birbiriyle ilişki içinde ele aldığı yaklaşımla meselenin özüne yaklaşmış oluyordu. Böylesine bir tasavvurla yaptığı değerlendirmeleriyle, galip devletlerin yarattığı bu yeni dünya düzeninin, mağlup ve sömürge altındaki milletlere zulüm getirmekten başka bir işe yaramadığını, bunun dünya barışına daha çok zarar vereceğini belirttikten sonra konuyu Anadolu'da süren Milli Mücadeleye getirmiştir. Esasen Mustafa Necati, yaklaşmakta olan barışın Avrupa'nın tavrına bağlı olduğunu, eğer Avrupa, düşmanca tavrı devam ettirirse, zaten Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'nin daha da alevleneceğini gayet açık ve vazih bir şekilde belirtmekten kaçınmamıştır.

Mustafa Necati'nin yazıları bir yandan Avrupalıları uyarma amacı taşıyan dış politika üslubu taşıırken, diğer yandan Türk

milletini diri tutma amacı taşımaktadır. İç içe geçmiş konuları ustalıklı işleyen Mustafa Necati, 1919-1920 yılı içinde yaklaşık sekiz ay kadar kalemını Milli Mücadele'yi savunma uğrunda kullanmıştır. Denilebilir ki yazılarına bakıldığında dönemin usta kalemleri arasında olduğu söylenebilir. Bir başka yönüyle bu yazıların Batı Anadolu'da neşvünema bulan milli mücadeleye önemli ölçüde katkı yaptığı tasavvur edilebilir.

## **KAYNAKÇA**

### **Sürelî Yayınlar**

- İzmir'e Doğru, Sayı 8, 11 Kanunievvel 1335, s. 1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 9, 13 Kanunievvel 1335, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 12, 24 Kanunievvel 1335 s. 1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 15, 3 Kanunisani 1336, s. 1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 18, 14 Kanunisani 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 21, 24 Kanunisani 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 25, 4 Şubat 1336, s. 1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 27, 8 Şubat 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 28, 11 Şubat 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 41, 12 Mart 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 43, 17 Mart 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 46, 24 Mart 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 47, 26 Mart 1336, s. 1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 48, 28 Mart 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 49, 31 Mart 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 51, 7 Nisan 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 55, 21 Nisan 1336, s.1.  
İzmir'e Doğru, Sayı 70, 13 Haziran 1336, s.1.

### **Araştırma Eserleri**

- Altıntaş, Ahmet (1995). *Millî Mücadelede Yeşil Ordu Cemiyeti ve Siyasî Kökenleri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, s. 62-67.
- Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997, s. 280.

- Ayhan, Bünyamin (2005). *Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı: Milli Mücadele Dönemi Türk Basını*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armaoğlu, Fahir (1995). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, İstanbul: Alkım Yayınları.
- Bilgen, Deniz (1996). “Wilson Prensiplerine Türk Kamuoyunun Tepkisi ve Bunun Amerikan Basınına Yansıması”, *Atatürk Yolu*, 5-18, s.123.
- Çağrı, Mustafa (2012). Vatan, *DİA*, İstanbul: TDVY, Cilt 42, 563-564.
- İncedayı, Cevdet Kerim (2007). *İstiklal Harbi (Garp Cephesi)*, Haz: Muhammet Safi, İstanbul: YKY, 17.
- İlgürel, Mücteba (1996). *Milli Mücadele’de Balıkesir Kongreleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, s. 4-5; 16-18.
- İlgürel, Mücteba (1992). Balıkesir Kongreleri, *DİA*, İstanbul: TDVY, Cilt 5, s. 15-17.
- Kavas, Ahmet (2009). Sömürgecilik, *DİA*, Cilt 37, İstanbul: TDVY, s. 396.
- Küçük, Cevdet (1993). Damad Ferid Paşa, *DİA*, Cilt 8, İstanbul, s. 436-439.
- Küçük, Cevdet (2020a). Milli Mücadele, *DİA*, Cilt 30, Ankara: TDVY, s. 76-83.
- Küçük, Cevdet (2020b), Misak-ı Milli, *DİA*, Cilt 30, Ankara: TDVY, s. 173.
- Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basın*, Haz: Zekai Güner-Orhan Kabataş, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1990, s.67-149.
- Sarıhan, Zeki (1993). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü I*, Ankara: TTK Yayınları.
- Sarıhan, Zeki (1994). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü II*, TTK Yayınları, Ankara, s.428-430.
- Yalçın, D. vd (2019). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.

# MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA BALIKESİR'DE ASAYİŞ VE GÜVENLİK (1918-1923)

Nazlı İNCEBURUN\*

## Giriş

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile Osmanlı Devleti savaş alanından yenik bir şekilde ayrılmış oldu. Bunu fırsat bilen emperyalist güçler ise Birinci Dünya Savaşı boyunca aralarında imzalamış oldukları gizli antlaşmalara paralel olarak Anadolu'yu yer yer işgal hazırlığına başladılar. (Kurat,1986:17-21). Mondros, aslında bir ateşkes niteliği taşımaktaydı, ancak içerdiği maddeler bakımından Anadolu topraklarını işgale açık hale getirmeyi hedefleyen bir metindi. Metni düzenleyenlerin ortak amacı; Osmanlı topraklarını sömürgeleştirmek ve Türk milletini köleleştirmektir. (İnceburun,Mehmetefendioğlu,2021:681). Türk ve Müslüman olmayan unsurlarda yarattıkları huzursuzluklarla onlara destek oluyorlardı. İstanbul Hükümetleri ise tam olarak teslimiyetçi bir yaklaşım ile adeta işgal güçlerinin isteklerini yerine getiren bir güç haline gelmişti. Bu duruma paralel olarak mütarekenin imzalanmasından kısa bir süre sonra İstanbul başta olmak üzere ülkenin çeşitli yerlerinde asayiş problemleri baş göstermeye başlayacaktı. ( Güneş,2012:288).

“Asayiş ve güvenlik” mefhumu dönemin gizli parolası haline gelmişti. Mütareke'nin 7. maddesi gereğince “ *müttefiklerin kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa herhangi bir stratejik noktayı işgal etme hakkı bulunması*” (Soysal,2000:12). asayiş kelimesinin önemini daha da ortaya koymuştu. Nitekim Rauf Bey'in “*asayiş berkemal ise ülkenin ve milletin hiçbir şeyi kaybetme ihtimali yok; ama emniyet ve güvenlik ber-kemal ise ülke ve millet her şeyini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır*” (Balkaya,2008:18-19). sözleri ile vatanın geleceği ve sigortası tamamen bu kelimeye bağlı kılınmıştı.

---

\* Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü

Vatanın geleceği ve sigortasının asayiş kelimesine bağlayan diğer bir madde ise kuşkusuz mütarekenin 5. maddesiydi.5. Madde: “sınırların denetlenmesi ve iç güvenliğin sağlanması için gerekli olan askeri birlikler dışında, Türk ordusunun gecikmeksizin terhis edilmesi (birliklerin insan gücü ve konuşu, daha sonra, Müttefiklerce, Türk Hükümetine danışılarak saptanacaktır.)” (Soysal,2000:12). 5. maddeye göre, asayiş sağlayacak güçlerin terhis edilmesi ile sayıca az olan Türk jandarma kolluk kuvvet ve polis güvenlik birimleri kentteki asayiş sağlamakta zorlanacaktı. Söz konusu 5. madde ile dolaylı olarak bağlantısı olan 20. Madde “Beşinci madde uyarınca terhis edilecek Türk ordusunun, taşıtlarıyla birlikte, araç ve gereçlerinin, silahlarının ve cephanenin kullanım biçimi konusunda verilebilecek buyrukların yerine getirilmesine” (Soysal,2000:12). yönelik hükmü ile ise güvenliğin sağlanmasında kullanılacak olan teçhizatlara sınırlama getirdiği için etkilemiştir. Mütareke’nin 22. Maddesinde yer alan “Türk tutsaklarının Müttefik Devletler buyruğunda tutulması. Askerlik çağı dışındaki Türk sivil tutsakların salıverilmesi konusu göz önünde tutulacaktır.” (Soysal,2000:12). Bu madde ile de dolaylı olarak güvenlik tehdit edilmiştir. Çünkü askerlik çağındaki tutsakların salınmaması durumu güvenlik güçlerine katılacak olan nüfusun büyük bir kısmını kapsamış zaten firariler ve savaşta yitirilen nüfus göz önüne alındığında ordunun ve diğer kolluk kuvvetlerin sayıca oldukça az olduğu görülmesinden dolayı güvenlik güçlerinin nitelik ve dinamik nüfus bakımından desteklenmemesi de güvenliği dolaylı olarak etkilemiştir.

Asayiş ile doğrudan olmasa da dolaylı olarak bağlantılı olan bir diğer madde ise kuşkusuz 4. maddedir. Bu madde: “Müttefik savaş tutsakları ve gözaltında bulundurulanan ya da tutsak olan Ermenilerin tümünün İstanbul’da toplanarak, hiçbir koşula bağlı olmaksızın, Müttefiklere teslim edilmesine” (Soysal,2000:12) yönelik kararı barındırmaktaydı. Bahsi geçen bu hüküm ile serbest bırakılan ya da savaştan kaçan esirlerin, mütarekenin 7. maddesine uygun olarak Anadolu üzerindeki siyasi emellerini gerçekleştirmeye çalışan Rum ve Ermeni çetelerinin sayıca beslemelerini sağlamıştır. Öyle ki Müttefik Devletler bu maddeyi kendi aleyhleri doğrultusunda yorumlamışlar ve sadece siyasi suçlu olan Ermenileri değil, adli suç işlemiş olan Ermeni ve Rumlar başta olmak üzere gayrimüslim suçluları, hatta kimi zaman işbirlikçi Türkleri de serbest bırakarak hukuk tanımaz eylemlerde

bulunmuşlardır(Dedeoğlu,2019:50).Ayrıca Mütareke Komisyonu'na verilen bir notada Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan hapishanelerin sağlık koşullarının oldukça kötü olduğu ve İtilaf kuvvetleri maiyetindeki zabitanlar tarafından teftiş edilmesi kararlaştırılmış hapishaneler de yer alan Ermeni ve gayrimüslim mahkumların sağlık muayeneleri tamamlandıktan sonra da müttefiklerce serbest bırakılmış mahkumların büyük bir çoğunluğunun da dağlardaki çetelerin yanına çıktığı ve bu çeteleri sayıca beslenmelerinin yanı sıra her türlü şiddet faaliyetlerini sürdürdükleri görülmüştür. Öyle ki Müttefik Devletler asayişini bozan kişilerin yakalanmaması ve suçluların da serbest bırakılması hususunda kararlıydı. (İnceburun,2021:34). Nitekim de Milli Müdafaa Vekaleti 23 Mart 1335/1919 tarihinde çekmiş olduğu bir telgrafında; *“Cinayetleri yapanlar hakkında tatbikat yapılmasına İtilaf temsilcileri mâni oldukça asayişin korunmasının imkânsız olduğunun”* (Çakmak,2007:84). altının çizilmesi de bunun en kuvvetli ispatıdır.

Mütareke metni ile Müttefik Devletler Anadolu topraklarını her türlü kontrol etme hakkını kendilerinde görmüş ve söz konusu hak ile evvela milletin huzurunu, güvenliğini ve bağımsızlığını açık olarak tehdit etmişlerdir. Bu süre boyunca Müttefik devletler tarafından serbest bırakılan her türlü suçlu dağlardaki çetelere katılmakta ve güvenliği tehdit edici her türlü olayın [gasp, yağma, baskın, tecavüz, taciz, cinayet, hırsızlık (sirkat) vb.] gerçekleştirilmesinde başat rol oynamaktaydılar. (İnceburun&Mehmetefendioğlu,2021:684).

Mütareke'nin imzalanmasının ardından başlayan Anadolu'nun birçok bölgesinde asayişin sağlanamadığına yönelik iddialar neticesinde hukuka aykırı olan işgaller başlamıştır. Anadolu'nun incisi olan İzmir'in 15 Mayıs 1919 tarihinde işgali de Yunan kuvvetlerin kentte asayişin Türk Hükümeti tarafından sağlanamaması Rum ve diğer gayrimüslimlerin can, mal ve namuslarının tehlikede olduğunu iddia etmeleri üzerine kentte güvenliğin ve asayişin teminini sağlamak üzere gerçekleştirilmişti. Ancak İzmir ile yetinmeyen Yunanistan, İtilaf kuvvetlerinin de iznini alarak işgal sahasını genişleterek hakimiyet alanlarını arttırmayı ve Megali İdeasını gerçekleştirmeyi hedeflemekteydi.

## 1.Balıkesir'in İşgali

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından müttefikler Osmanlı toprakları üzerinde emperyalist fikirlerini uygulama fırsatlarını elde ettiler (Tolon,2004:98-114). Bu maksada barış antlaşması ile hukuki bir dayanak sağlamak amacı ile de Paris Barış Konferansı'nın toplanması kararını verdiler. 28 Ocak 1919 tarihli toplantıda, savaştan mağlup çıkan devletlerin topraklarında kurulması planlanan manda idarelerini ve buna binaen Osmanlı Devleti topraklarının nasıl paylaşılacağını görüşmüşlerdir (Köse,2014:219). Bu görüşmeler esnasında Müttefik güçler tarafında yer alan Yunanistan hayallerini süsleyen Batı Anadolu'yu topraklarına katma isteğini resmen dile getirip; müttefik devletlere kabul ettirme adına çalışmalarda da bulunmuştur. Bu maksadını yerine getirmek isteyen Venizelos'un son derece etkili yürüttüğü propaganda faaliyetleri neticesinde de 15 Mayıs 1919'da Yunan askerinin İzmir' e ayak basmış ve Batı Anadolu'daki Yunan işgal süreci başlamıştır.

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'de yaşanan olayların daha sonrasında Batı Anadolu'daki yaşanacak olan olayların bir ön izlenimini Balıkesir Jandarma Kumandanı Kaymakam Hüseyin Hilmi Bey *"Yunanlar, öteden beri herkesin malumu olan imha siyasetiyle İzmir'de Osmanlılığa ve Müslümanlığa ait ne varsa yok ettikleri gibi pek çok mağduriyete de neden olmuşlardır"* (Sunay,2021:5). Şeklindeki ifadesiyle dile getirmiştir. İzmir'in işgali ve yaşanan hadiseler Balıkesir'de son derece olumsuz bir tepki yaratırken kentte hummalı bir çalışma ve düşmana karşı örgütlenmeler gerçekleşmeye başlamıştır. Öyle ki bazı bölgelerde yaşanan şiddetli Yunan mezaliminin ve işgal sahasının Balıkesir'e doğru ilerlediğinin duyulması bölge halkının tepkisinin artmasına neden olmuş ve İstanbul Hükümeti'ne çeşitli protesto telgrafları çekilmiştir (Selvi,2007:362-372).

İzmir'in işgali Balıkesir'in önemini kat kat arttırmış ve kısa sürede bu kent, Kuvâ-yı Milliye'nin karargâhı haline gelmiştir (Arıkan,1999:470). Ancak Yunan kuvvetleri işgal sahasını Balıkesir yöresini de işgal ederek Bursa'ya kadar genişletmeyi hedeflemişlerdir. Bu planları doğrultusunda da Yunan işgal kuvvetlerinin çift koldan Akhisar'a ve Ayvalık merkezine göndermişlerdir. Nitekim de Apostolides Roddas'ın da *"Ayvalık bizler için askeri ve siyasi kudretten daha hayati olarak, Ortodoks Kilisesinin, İzmir'den önde gelen mihrakıydı."*



şeklinde işaret ettiği Ayvalık hem önemi hem de Rum nüfusun çoğunlukta olması bakımından 29 Mayıs 1919 tarihinde işgal edilmiştir (Bayraktar,2014:102-114). İzmir ve Ayvalık'ın işgali ardından Anadolu'nun içlerine kadar ilerlemesini kolaylaştırmak amacına yönelik ilk hedef olarak belirledikleri Balıkesir'e 22 Haziran 1920 tarihinde taarruz harekâtı düzenlemişler (İlgürel,1999:252) ve şehir 30 Haziran 1920 tarihinde işgale uğramıştır (Özalp,1985:141-143). Öyle ki Balıkesir'in işgali, Yunan kuvvetlerin kuzeye doğru ilerleyişlerinde mühim bir gelişme olarak görülmüş ve Atina'da çeşitli kutlamalarla kutlanmıştır (İleri,6 Temmuz 1336/1920:1).

İşgalin ardından kentte idareyi üstlenen Yunan kuvvetleri öncelikle işe polis, jandarma ve ahalinin elindeki her türlü silah ve cephaneye el koyarak başlamış ve bölgede asayişin sağlanması ile halkın can, mal ve namus güvenliklerini koruma haklarını da ellerinden almıştır (BOA,BEO,4469/350131:29 Kânunuevvel 1336/1920).Ancak Yunanlar, her köye sadece beş tane av çiftesi bırakmışlar ve Edremit'i bundan ayrı tutmuşlardır. Tarım ve hayvancılık ile geçinen halka ekili mahsulata hasar verecek hayvan ve haşerata karşı kullanmak üzere köylülere sadece av çiftelerini bırakmış ve avcılık içinde izin vermişlerdi. (BOA,D.H:İ:UM,20-25/14-110:6 Kânunuevvel 1336/1920). Sadece halkın değil güvenlik güçlerinin de silah, teçhizat, makine ve telefon telgraf hatlarına el konulmuştur. Karesi Jandarma Alay Kumandanlığı tarafından kaleme alınan bu durum kuşkusuz kolluk kuvvetlerinin de güvenliğini tehdit etmiştir. (BOA, BEO, 4672/350350:23 Kânunusani 1337). Yunan işgal güçleri bir yandan Türk kolluk kuvvetlerinin silah ve teçhizatlarına el koyarken diğer yandan da güvenlik güçlerinin sayısını azaltmak için büyük bir kısmını görevden el çektirerek zorla İstanbul'a göndermişler Balıkesir'in yerlisi olanlara ise sivil olarak hayatlarına devam etmeleri gerektiği bildirilmiştir (BOA,DH.EUM.MH),228/14:5 Mart 1338/1922).

Söz konusu dönemde Balıkesir'de işgal güçlerinin sayısı da asayişini doğrudan etkilemiştir. Yunanistan, Balıkesir'de 80 Yunan askeri bulunurken 13 Haziran 1921 tarihinde, jandarma zabıtları kumandasında 120 Yunan jandarmasını daha Bandırma treniyle Balıkesir'e sevk ederek bölgedeki asker sayısını 200'e çıkarmıştı (Sunay,2021:7) Ve böylece Balıkesir ve çevresinde Yunan jandarma teşkilatının

genişlemeye başlaması söz konusu olmuştur. Tüm bu teşkilatlanmanın yanı sıra mütarekenin imzalanmasından sonra gerçekleşmeye başlayan Rum ve Ermenilerin silahlanması işgalin genişlemesi ile Yunan kuvvetlerince desteklenmiştir. Böylece işgal altında bulunan Balıkesir ve çevresinde Türk kolluk kuvvetleri silahtan arındırılıp diğer unsurların silahlandırılması, bölgeyi her türlü güvenlik problemi ile karşı karşıya bırakmıştır.

## **2.Asayiş ve Güvenlik Olayları**

### **2.1. Mondros Mütarekesi'nin İmzalanmasından Balıkesir'in İşgaline Kadar Bölgede Gerçekleşen Asayiş Olayları**

Uzun süren savaşlar neticesinde imzalanan mütarekenin getirmiş olduğu siyasal otorite boşluğu ve mütarekenin maddelerinden olan 7. maddeyi yürürlüğe koyulmasını isteyen Ermeni ve Rum çetelerin Yunan Hükümeti tarafından da destekli olarak gerçekleştirdiği olaylar henüz Balıkesir ve çevresi işgal edilmeden asayişi ve düzeni bozmaya başlamıştır. Bu durum Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının Dahiliye Nazırı Fethi Bey tarafından şöyle dile getirilmiştir: *“Yurdumuz baştanbaşa asayişsizlik içinde yürüyor. İdare amirleri ve memurları harbin doğurduğu türlü sebepler yüzünden nüfuzları kırılmış ve nefislerine itimatları kalmamış bir halde bulunuyorlar. Jandarmanın muallim zabitleriyle efradı orduya alınarak elden çıktı. Bunların yeniden ikmal için zaman lazımdı. Yüz binlere varan asker kaçakları, memleketin içinde yer yer haydutluklarla asayişsizlikleri günden güne artmakta idiler.”* (Meral,1993:126). Dahiliye nazırı Fethi Bey'in de belirttiği gibi sadece Ermeni ve Rum çeteler değil asker kaçaklarının da oluşturmuş olduğu eşkıya grupları denetim imkanlarının azlığını kullanarak, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan ahalinin can, mal ve ırzlarına tecavüzde bulunmuşlar ve güvenliği tehdit etmişlerdir.

Ses gazetesinin ilk sayısında Balıkesir ve çevresinde savaş öncesi Balıkesir'de her türlü emniyet ve güvenliğin varlığından söz edilirken Dünya Savaşı sonrası durumda tam aksi bir görüş oluşmaktadır. Söz konusu gazete yazısı savaş öncesi Balıkesir'in emniyet tasvirini şöyle yapmaktadır: *“Hangi esnafa giderseniz gidiniz veresiye istediğiniz kadar mal alabilirsiniz. Çünkü kalplerinde büyük bir emniyet vardır. O güzel kentte hırsız ve hırsızlık iş edinilmemiştir. Pazarı Salı günü*

*kurulur. Bir gün evvel sergiler yapılır. Geceleri üstüne birer hasır atılmak suretiyle öylece bırakılır. Hiç kimse malın bir zerresine dokunmaz. Evlerin çoğunda kilit yoktur. Bir kadın evinden çıkacağı zaman yalnız içerde kimsenin olmadığını anlatmak için kapıyı iple bağlar giderdi. Düşünmezdi ki evi soyulacak zira orada hırsızlık yoktur* (Ses Gazetesi,1918:2).” Ancak bu durum savaş yıllarının başlaması ile bozulmaya başlamıştır. Çünkü Çanakkale Cephesine en yakın yerleşim yeri olduğu için savaş esnasında, özellikle asker kaçaklarının yoğunlaştığı dağlık bölgelerdeki köyleri, köy gençleri korumuşlardır. Ancak kısa zaman içerisinde kolay para ve itibar kazanmayı beraberinde getirmesi, bu gençlerden bir kısmının eşkıyalarla birlikte hareket etmelerini sağlamıştır (Yiğit,2022:64-65). Savaşın başlaması ile emniyetin hâkim olduğu bu kentte artık asayişten söz etmek mümkün olmamıştır.

Savaşın yenilgisi, asırlarca birlikte yaşayan gayrimüslimlerin Wilson Prensipleri ve Mondros Mütarekesi’nden aldıkları güç ve Yunan hükümetinin de desteklemeleri hareketlenmelerine ve taşkınlıklarda bulunmalarına sebebiyet vermiştir. Anadolu’da uzun bir geçmişe sahip olan eşkıyalık hareketleri, devlet otoritesinin zaafa düşmesi ile söz konusu dönemde tekrar ivme kazanmıştır. Karesi sancağının merkezi olan Balıkesir’de eşkıyalık hareketleri gözle görülür derecede artış göstermiştir. Dünya savaşının kaybedilmesiyle asker firarilerin artması, mütareke hükmünce ordunun terhisi, esaretten dönen asker sayısının fazlalığı eşkıyalığı iyiden iyiye tetiklemiştir (Yiğit,2022:66). Savaş sırasında emniyeti sağlamakla görevli olan kolluk kuvvetlerinin de cephelere gitmek zorunda kalmaları güvenliği son derece olumsuz etkilemiştir. Ayrıca Kuvayı Milliye ünvanını şahsi menfaatleri doğrultusunda kullanan ve ahalinin can, mal ve ırzına tecavüz eden şahıslarda Balıkesir ahalisinin güvenliğini oldukça sarsmıştır. Kısaca bölgede çoğalan çeteler, halkın can, mal ve ırzına tecavüz ederek güvenliklerini tehdit etmekte, eşkıyalığın kasıp kavurduğu köyler bir yana şehir merkezinde bile asayiş iyice bozmuş (Apak,1942:112) ve halkın tarlalarına dahi güvenli bir şekilde gidemez hale getirmiştir (Gülen,2007:85).

Balıkesir’in stratejik açıdan önemli olması ve Rumların bölgeyi çok eskiden beri üs olarak kullanmaları da mütarekenin imzalanmasından sonra başlayan Rum taşkınlıklarının önemli nedenleri arasında görülmektedir.

Kuvâ'yı Milliye'nin karargâhı halinde olan Balıkesir'de, İzmir'in işgaline kadar geçen süre içerisinde bazı renksiz ve sönük kıpırdanışlar dışında pek önemli bir faaliyet görülmemiş (Selek,1982:216) ancak Balıkesir ve Bandırma'dan organize edilen, Soma Bölgesinde ilk savunma teşkilatları burada gerçekleşmiş daha sonra Körfez Bölgesi'nde; Ayvalık, Edremit, Havran ve Burhaniye havalisinde daha Mart 1919 başında itibaren çok ciddi mücadele hazırlıklarına girmişlerdir. Söz konusu bölgede İzmir'in işgali dahi söz konusu değilken Yunan tehditleri ve Rum taşkınlıklarına karşı "*Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak*" cemiyetlerinin kurulması ve bu tehdit unsurlarına karşı tedbirlerin alınması da bölgenin önemini ve yaşanacak olayların göstergesi niteliğindedir.

Aydın Vilayeti ile Karesi Sancağı'nın Yunanistan'a verileceği haberleri ile coşan bir de Wilson Prensiplerinin 12. maddesi ve Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesinin etkisinde olan Rum çeteler Türkleri bölgeden kaçırmak ve Hristiyan çoğunluğunu sağlamak gayesi gütmüşlerdir. Ayrıca otorite boşluğundan faydalanan Rum ve Ermeniler, Türkleri rencide edici davranışlar sergilerken bide kendi hayatlarının tehlikede olduğu iddialarını ortaya atmışlar ve muhtemel Yunan işgalini kolaylaştırmaya çalışmışlardır. Kendilerini mazlum göstermeye çalışırken yaptıkları faaliyetlerin amacı ise Müslüman halkı göçe zorlamak, onlardan boşalacak yerlere dışarıdan (özellikle adalardan) gelecek olan silahlı Rumları buralara yerleştirerek nüfus çoğunluğunu ele geçirerek Yunan işgaline zemin hazırlama gayesini savunmuşlardır.

Rum çeteleri Türk ve Müslüman ahaliyi kötü göstermek suretiyle kendilerini kimi zaman efe gibi kimi zaman Kuvâ'yı Milliye'ci kimi zaman ise sadece Müslüman bir köylü gibi göstererek yol kesme, gasp, adam öldürme, köy ve hane baskınları, ırza geçme gibi olayları bölge halkına yaşatmışlardır. Bu durum bölge halkın da sadece korkuyu değil ayrıca Kuvâ'yı Milliye'ye karşı oluşan güvenin sarsılmasına da neden olmuş ve ahali tarlasına gidemez hale getirilmiştir. Örneğin Dutlman Köyü çete reisi Panayot'un Yenice ve Dutlman köyleri arasında çeşitli baskınlar düzenlemiştir. Bunlardan biri ise merkez karakol baskınıdır. Bu baskın sırasında çıkan çatışmada karakol kumandanı olan İbrahim Çavuş'un şehit edilmesi (Ses,28 Teşrin-i Sani 1334/1918). Rum çetelerin faaliyetlerine örnek verilebilir. Ayrıca Ziraatli Atik Köyü muhtarı Kabak Mustafa Ağa'nın yine

aynı çete üyeleri tarafından öldürülmesi sonra yine aynı köyde yaşayan Hüseyin Ağa'nın kızının yukarıda adı geçen Panayot çetesi üyeleri tarafından ırzına tecavüz etmeleri bunlarla kalmayıp bir de köylünün malını, parasını gasp etmeleri (Ses,13Mart 1335:1). de diğer örnekleri teşkil etmektedir.

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı bölgedeki çete faaliyetlerinin yanı sıra bölgedeki çete hareketlerin nedenlerini Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem Bey şöyle ifade etmektedir: *“Bunlar üç kısımdır. Birincisi, kendi menfaatleri için uğraşanlar, şekavet yapan şakiler. İkincisi düşman ile ortak hareket eden ve onlara hizmet eden milleti soyan hainler. Üçüncüsü de düşman zulmünden firar etmiş ancak ne düşmana hizmet ne de şekavete karışmamış, dağlarda gezenler* (Akıncı,1989:180-185).” Nalbant Balıkesirli İsmail Çavuş, Ayşebacılı Recep Pehlivan, Çerkez İsmail Çetesi ve asker firarilerinden oluşan vb. çeteler Balıkesir, Manisa, Uşak ve İzmir bölgesinde düzenli birlikler kuruluncaya kadar yapmış oldukları faaliyetler ile bölge ahalisini sindirmişlerdir.

İstanbul Hükümetine göre Karesi livası dahilinde 24 çete faaliyet göstermiş ancak bu çeteler genellikle Bigadiç, Sındırgı, Soma, Demirci, Simav ve Çorum bölgelerinde dolaşmaktaydı. Kendilerini de asayişten sorumlu olarak gördükleri çete reisleri tutukladıkları insanları mahkeme edip, divan-ı harp heyetinde yargılanmasını sağlıyorlardı. (Ayışığı,2001:305).

Balıkesir ve çevresinde halkı sindiren eylemlerde bulunan bu çetelerin faaliyetlerine başka örneklerde verilecek olursa; Akçapınar'da Bandırma Karacabey postasını soyarak Bursa Duyun-u Umumiyesi'ne ait 405.650 guruşu gasp ederek kaçmışlardır(Ses Gazetesi,31 Teşrin-i Sani 1334/1918). Yine Ses gazetesinin aynı nüshasında lüks bir trenin zorla durdurularak içerisindeki yolcuları gasp ettikleri başka bir örneği teşkil etmektedir (Ses Gazetesi,31 .Teşrin-i Sani 1334/1918).Hatta bu faaliyetleri ile ün salan Salurlu Raif, Adapazarlı Ahmed ve Hüseyin çetelerinin Sarnıç nahiyesini 30 kişilik çeteleri ile basmaları daha sonra daha sonra jandarma ile çatışmaya girmelerine rağmen belediye merkezine kadar gelerek belediye kasasında mevcut olan 186 lirayı gasp ederek nahiye müdür dahi eşraftan bir çok kişiyi rehin alarak dağa çıkmış oldukları da diğer bir örnek verilebilir (Ses Gazetesi,31 Teşrin-i Sani 1334).

Yukarıda bahsi geçen ve dönem koşullarında ahaliyi zor duruma düşürürken güvenliği tehdit eden firarların da nedenine değinilecek olursa; uzun süren savaşlar boyunca zor şartlar altında savaşmış olan ordu da, gittikçe ağırlaşan hayat şartları ve zaferden ümidin kesilmesi üzerine, maneviyatın bozulması önlenememiştir. İyi teçhiz edilmiş, bir düşmanla dövüşmek zorunda kalan asker, izinler kaldırıldığı ve iletişim imkânları kalmadığı için senelerden beri ailesinden haber bile alamamış bu yüzden de askerin cephe gerisinde durumun iyi olmadığını öğrenmeleri, orduda firar olaylarına neden olmuş ve savaşın son yıllarından itibaren firarilerin sayısı artarak endişe verici boyutlara ulaşmıştır(Müderrişoğlu,1974:73).Nitekim Hasan Basri Çantay'da esaret hayatı yaşadığı dönemleri kaleme aldığı Karagünler isimli eserinde firar sayıları ile ilgili olarak Karesi Sancağında eşkıya çetesinin otuza yakın, asker kaçağının ise 3000 kadar olduğunu belirtmiştir.( Çantay,1965:53). 28 Kasım 1918 tarihli Ses gazetesinde yer alan bilgiye göre ise Karesi Sancağında firarilerin de katıldıkları çete sayılarının dahil olduğu tabloda toplam çete sayısı 422 olarak belirtilmiştir. ( Ses Gazetesi,28 Kasım 1918, s.1).

Firar hadiseleri sadece Türk askerlerinin ordudan kaçmasından oluşmamaktaydı. Dünya Savaşı sırasında esir olarak tutululardan kaçanlarda firar hadiseleri arasında yerini almaktaydı. Balıkesir Garnizonunda tutulan iki Romen esirin Ulukışla Emniyet Müfettişliği mıntıkası dahilinde yakalanması buna örnek teşkil edebilir( BOA,DH.EUM.SSM:17 Mayıs 1336/56-75:2). Yine bir firar hadisesi örneği ise, Balıkesir Garnizonunda tutuklu olarak tutulan Romanya Esirlerinden Rado Demirof'un yetkilileri atlatarak kaçmasıdır (BOA, DH.EUM.SSM/18 Haziran 1336/66-22:1-2).

Otoritenin boşluğundan kaynaklı olarak kurulan birçok çete kendini bulundukları bölgenin hamisi olarak görmüş ve türlü hareketlerde bulunmuşlardır. Bunlardan biri de darptır. Ve bu sadece artık normal Müslüman köylünün değil elinde silah olan güvenlik güçlerinin de korkulu rüyası haline gelmiştir. Örneğin Manyaslı Kadir Çetesi Balıkesir'in Şamlı nahiyesinde bulunan karakolda görev yapan Muaşşir Ahmed'i gerçekleştirdikleri baskın sırasında darp ederek yaralamıştır. Bunun üzerine bir de bir yüzbaşı ile diğer muaşşiri şehit ettikleri de bilinmektedir (BOA,DH.ŞFR,01-08-1334/1918-591/6:24).

Darp hadisesi kimi zaman çeteler tarafından yapılırken kimi zaman ise bireysel olarak gerçekleştirilmekteydi. Buna örnek olarak ise Balıkesir'in Balat nahiyesinde bulunan İsmail'in tarlasında çalışırken hanesine bazı kimliği belirsiz kimseler tarafından zorla girilmesi ve eşyalarının yanı sıra hem tarlasının hem de hanesinin gasp edilmesi verilebilir(BOA,BEO,19 Aralık 1920/1336/4535-340087:2).Buna benzer bir başka gasp hadisesi ise Balıkesir'in Helalce köyünden Hasan kızı Ayşe ve arkadaşı Hayriye'ye ait samanlığa Mahir Ağa isimli şahıs tarafından el konulması (BOA,DH.İ.UM/7-1,18 Kanun-i Sani 1336:1-2). üzerine yaşanmıştır.

Yukarıda verilen örnekler ile anlatılmaya çalışan hadiseler söz konusu dönemdeki otorite boşluğundan ve başıboşluktan kaynaklanmaktadır. Kısaca dönemin yarattığı koşullar doğrultusunda Balıkesir ve çevresinde hem yoksulluktan kaynaklı hem çetelerin giderek artmasından kaynaklı olarak insanlar gasp, hırsızlık (sirkat) ve bunlara bağlı olarak herhangi bir mukavemet gördükleri takdirde darp yaralama suçlarının işlendiği görülmektedir.

## **2.2. Balıkesir'in İşgalinden Kurtuluşuna Kadar Olan Süreçte Bölgede Gerçekleşen Asayiş Olayları**

Yunanistan, İzmir'in işgali sonrası işgal sahasını genişletmek istemiş ve Batı Anadolu'yu kendi egemenliği altında birleştirme amacı gütmüştür. Bu amacı güderken de aslında asayişin temini için bölgeye gelmesine rağmen hedefinden sapmış ve bölgede şiddetli bir kaosu kol gezmesine izin vermiştir.

Giresun (Savaştepe) ve Bigadiç istikametinden hareket eden düşman kuvvetleri karşısında tutunamayacağını anlayan Kazım Paşa'nın 30 Haziran 1920'de Balıkesir'i boşaltması ile Balıkesir düşman kuvvetlerinin eline geçmiştir (Özalp,1985:141-142). Balıkesir'in ele geçirilmesi neticesinde kentte Yunan egemenliği başlamış kurtuluş tarihi olan 1922'ye kadar bu egemenlik sürmüştür. Kentte 1920-1922 yılları arasında gasp, yağma, çetecilik ve Yunan Vahşeti karşısında ortaya çıkan umumi hava, halkın üzerine adeta kapkara bir sis bulutu gibi çökmüş ve gerçekleşen olaylar katlanılmaz bir hal almıştır. Balıkesir merkez başta olmak üzere çeşitli köy ve mahallelerde de iç güvenliği bozan türlü olaylar da meydana gelmiştir.

Balıkesir'e giren Yunan işgal kuvvetleri, halkın dini ve milli duygularını rencide eden bir tutum sergilemişler, silah arama bahanesi ile sık sık evlerine baskın yaptıkları Müslümanları rahatsız edip ırza tecavüzlerde bulunmuşlardır (BOA, BEO,4657/349227/6 Eylül 1336/1920:1-5). Hükümet binaları ve resmi dairelerindeki Osmanlı bayraklarını kaldırarak yerlerine Yunan bayraklarını asmışlar (BOA,BEO,4657/349227,4 Teşrin-i evvel 1336:5). ve böylece halkın bam teline basmışlardır.

Söz konusu dönemin olağanüstü şartlarında halk sadece manevi olarak değil beden ve maddi olarak da zulüm görmüştür. Bölge halkı işgal öncesinde sadece çetelerin göstermiş oldukları baskı ve şiddetin yanında işgal ile birlikte Yunan askerinin gerçekleştirmiş olduğu mezalim ile de karşı karşıya kalmıştır. Yunan askerleri ara sıra Müslüman giysileri giyerek yöredeki sivil ahalinin bulunduğu köy, kasaba ve evlere karşı baskınlar gerçekleştirmiş kıymetli eşya ve paralarını hatta kimi zaman tarla, ağıl ve evlerini gasp etmişler kimi zaman yağma yaparak ardlarında koskoca küller bırakmışlardır (İzmir'e Doğru,26 Kanun-i Sani 1336).

Yunan mezaliminin bir diğer örneğini ise Burhaniye'nin Kırık Karyesi civarındaki kömür çıkarmak üzere giden Balıca karyesinden Kerimoğlu Hüseyin ve Halil Efendi, zevcesi Ümmühan ve Kırık Karyesinden Koca İbrahim oğlu Mustafa ve Hassan Zevcesi Emine ve bir yaşındaki çocuğu ile Hafız Halil İbrahim zevcesi, Rukiye Hafız Ömer'in kerimesi Fatıma'yı Yunan askerleri bir semt-i meçhule alıp götürmeleri ve bu zavallıların hayat ve mematlarından bir haber alınamaması (İzmir'e Doğru,4 Şubat 1336/1920:2).oluşturmaktadır. Böylece insanların toplu bir halde hareket etmelerine rağmen güvenliklerinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Sadece Yunan-Rum mezalimi ve eşkıya hareketleri değil toplumun güvenliğini sarsan ayrıca bölgenin düzenini bozan güvenlik güçlerini meşgul eden pek çok hadise yaşanmıştır. Bu hadislerin başında kuşkusuz darp, adam yaralama veya öldürmeler de gelmektedir. Kimi zaman tartışmalar sonucunda kimi siviller arasında kimi zaman memur ve siviller arasında yaşanan kavgaların sonucunda yukarıda bahsedilen suç türleri ortaya çıkmıştır. Balıkesir'in Güğümçetmi karyesinde muhtarlık yapan Ali'nin Jandarma Kumandanı Mülazım Mustafa Efendi tarafından darp edilmesi (BOA, ŞD, 50-16/ 22



Mayıs 1335/1919:2), memur ve sivil arasındaki tartışmaya örnek teşkil etmektedir.

Bazen de savaş dönemin yaratmış olduğu olumsuz havanın psikolojinin insanlar ve guruplar üzerindeki etkisi neticesinde darp, yaralama, kavga hadiseleri gerçekleşmekteydi. Örneğin Karacabey’de Çerkez ve Arnavutlardan oluşan iki ayrı gurubun birbirine girmesi ve uzun süren olayların bastırılması (BOA, DH.KMS/55-4,18 Mayıs 1335/1919:1-44). yine Çerkez ve Arnavutlardan oluşan iki gurubun bu seferde Kirmasti’de birbirlerine karşı giriştiği olaylarda çıkan arbeye neticesinde birçok ölü ve yaralının olduğu bu arbedenin bölgeye sevk edilen askeri birlikler tarafından bastırılması (BOA, DH.KMS,4 Şubat1338/1922:1-39). iki ayrı örneği teşkil etmektedir.

Bazı olayların ise yapılan şikayetlerin tahkik edilmesi sonucunda asılsız olduğu ortaya çıkmış olması dönemin olağanüstü koşullarında hedef şaşırtmaya yönelik kolluk kuvvetlerini meşgul etmiştir. Kirmasti kazasının Hacı Ali karyesinde oturan Mehmed Samih Efendi’nin, Balıkesir Takip Kumandanı Binbaşı Ahmed ve maiyetindeki Çerkezler tarafında dövülerek darp edilmesi hatta mallarının da Çerkezler tarafından mallarının gasp edildiğine dair iddiası polislerin yapmış olduğu tahkikat neticesinde asılsız çıkmış tam aksine suçlu olanın eşkiya ile iş birliği yaparak ahaliye zulüm eden kişinin Mehmet Samih Efendi olduğu ortaya çıkmış ayrıca gereken yargılama süreci işleme konulmuştur( BOA,DH.EUM.AYŞ.8-57/14 Ağustos 1337/1921:1) .

Tarım ve hayvancılık bakımından da önemli olan Balıkesir ve çevresinde sadece insanların can ve namuslarına karşı suç işlenilmemiştir. Kimi zaman çeteler kimi zaman ise Yunan askerleri tarafından hayvanların, tarım ürünlerinin ve ziraat aletlerinin gasp edilmesi de hem bölgede güvenlik zafiyetinin durumunu göstermiş hem de tarımsal üretime dayalı ekonominin zedelenmesine neden olmuştur. Türk Osman Ağa’nın Çavuş çiftliğini basan Çerkeslerden oluşan çete hem çobanları hem de çiftlikte bulunan koyunların gasp ederek Manyas’a götürmeleri (BOA,DH.KMS.,55-61/27.1337/1921:1-4). bu duruma örnek teşkil edilebilir.

Yunan ordusunun bölgede bulunduğu sırada da Balıkesir ve çevresindeki zirai aletlerin gaspı ve Yunanistan’a götürülmesi ayrıca bölgede gezen eşkiyaların hayvanları ve

gerek tarlalar gerek ise ambarlardaki ürünleri tehditler ile zorla gasp etmesi ziraatı olumsuz etkilemiştir bundan dolayı da bölge ekonomisi olumsuz etkilenmiştir (BOA, DH.EUM.AYŞ.,07Şubat1338/1922:4-5). Balıkesir ve Bandırma'nın işgali sırasında Yunanlar tarafından gasp edilen zirai aletlerin Yunanistan'a kaçırılması ve bölgenin istirdadından sonra bu aletlerin geri istenmesi de bu durumun ehemmiyetini (BOA, DH.İ.UM.20/14, 2 Mayıs 1339/1923:2-4). gözler önüne sermektedir.

## **Sonuç**

Uzun süren savaşların etkisi ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanması ile baş gösteren otorite boşluğu mütareke ve işgal yılları boyunca Balıkesir ve çevresinde güvenliği tehdit etmiştir. Bölgede bulunan Müslüman ahalinin işgal öncesinde gerek eşkıyaların baskınları neticesinde yaşanan olaylar gerek ise Rum ve Ermenilerin gerçekleştirdikleri taşkınlara nedeniyle hem maddi hem de manevi olarak çok zor bir süreç yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Balıkesir yöresinde yaşayan yerli Rum ve Ermeniler'in çeteler kurarak Türklerin yaşadığı köylere baskınlar düzenlenmesi yol kesmek suretiyle gasp, darp, soygun, yaralama, tecavüz ve mezalim şeklinde nitelenebilecek asayiş bozucu olaylarda bulunarak halkın endişe ve korku içinde yaşamasına da sebep olmuştur. ,

30 Haziran 1920 tarihinde ise Kuvâ-yı Milliye'nin ana karargâhı ve Millî Mücadele'de düzenlenen miting ve kongreler ile mahalli direnme hareketinin yanı sıra kamuoyu oluşturulması bakımından önemli görülen Balıkesir'in Yunan eline geçmesi ile başlayan zulüm ile bölge halkının can, mal ve ırzları tehlikede olan halkın güvenliğini iyice tehdit altında bırakmış ve bölge ekonomisini olumsuz bir şekilde etkilenmesine sebep olmuştur.

Türk-Yunan Savaşı ve Anadolu'daki varoluş mücadelesinin 23 Ağustos-13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi ile Türkler lehine dönmesi ve bu tarihten sonra ise Türk ordusunun taarruza, Yunan tarafının ise geri çekilmeye başlaması Millî Mücadele'nin dönüm noktasıdır.30 Ağustos günü başlayan taarruzla birlikte Yunan ordusu tamamen geri çekilmiş ve Anadolu topraklarını terk etmeye başlamıştır. Bu bağlamda da 6 Eylül 1922 tarihinde Balıkesir'in kurtuluşu gerçekleşmiştir. Bu tarihten

sonra Türk ordusunun kente girmesi ile Balıkesir'in esareti son bulmuş kent üzerindeki kara bulutlar dağılmıştır. Nitekim de kente giriş yapan Türk kuvvetleri ve yöneticileri tekrardan asayiş ve güvenliği sağlamış; işgal günlerinin olumsuz izlerini silmeye çalışmışlardır.

## **KAYNAKÇA**

### **1.Arşiv Belgeleri**

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA),*DH.ŞFR*, 591-6, 01-08-1334/1918.

BOA,Ş D, 50-16/ 22 Mayıs 1335/1919.

BOA, *DH.KMS*/55-4,18 Mayıs 1335/1919.

BOA, *BEO*,4535-340087,19 Aralık1336/1920.

BOA, *DH.İ.UM*/7-1,18 Kanun-i Sani 1336/1920.

BOA, *BEO*,4657/349227,4 Teşrin-i evvel 1336/1920.

BOA, *BEO*,4469/350131, 29 Kânunuevvel 1336/1920.

BOA, *D.H.UM*,20-25/14-110, 6 Kânunuevvel 1336/1920.

BOA, *DH.EUM.SSM*, 56-75 ,17 Mayıs 1336/1920.

BOA, *DH.EUM.SSM*,66-22,18 Haziran 1336/1920.

BOA, *BEO*,4657/349227,6 Eylül 1336/1920.

BOA, *BEO*, 4535-340087, 19 Aralık 1336/1920

BOA, *BEO*, 4672/350350,23 Kânunusani 1337/1921.

BOA, *DH.KMS*,55-61,27.1337/1921.

BOA, *DH.EUM.AYŞ*.8-57,14 Ağustos 1337/1921.

BOA, *DH.İ.UM*.20/14, 2 Mayıs 1339/1923.

### **2.Sürelî Yayınlar**

*Ses Gazetesi*

*İzmir'e Doğru*

İleri, (6 Temmuz 1336/1920). "Yunan taarruzu: Yunan taarruzu ve Fransız gazeteleri; Atina'da şenlikler".

### **3.Telif-Tetkik Eserler (Kitap, Makale, Tez)**

Akıncı, İ E. (1989). *Demirci akıncıları, Türk tarih kurumu yay.*, Ankara.

APAK, R. (1942). *İstiklal savaşında garp cephesi nasıl kuruldu, güven basımevi, İstanbul.*

- Arıkan, Z. (1999). *Millî Mücadele'de Balıkesir*, Ankara Türk inkılâp tarihi enstitüsü Atatürk yolu dergisi (24),469-474.
- Ayışığı, M. (2002). “Kuvâ-yı milliye ve Dursunbey”, *yeni bin yıla girerken Türk Yunan ilişkileri sempozyumu* (5-6 Haziran 2001), Balıkesir, Dursunbey,302-314.
- Balkaya, İ. (2008), *Mütareke dönemi asayişin üç boyutu*, Ankara üniversitesi Türk inkılap tarihi enstitüsü Atatürk yolu dergisi (41),17-34.
- Bayraktar, B. (2014). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ayvalık tarihi*, Ankara, Atatürk araştırma merkezi yay.
- Çantay, H.B. (2006). *Kara günler ve ibret levhaları*, Balıkesir il kültür ve turizm yay., Balıkesir.
- Dedeoğlu, B.(2019), *Mütareke dönemi'nde itilaf devleti ordularının faaliyetleri (1918-1923),(yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*, Marmara üniversitesi Türkiye araştırma enstitüsü, İstanbul.
- Gülen,E.(2007). *Kurtuluş savaşı yıllarında Balıkesir (yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*, Balıkesir Üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü tarih anabilim dalı başkanlığı, Balıkesir.
- Güneş, İ.(2012). *Meşrutiyet'ten cumhuriyet'e Türkiye'de hükümetler (programları ve meclisteki yankıları) 1908-1923*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yay.
- İlgürel, M. (1999). *Millî Mücadele'de Balıkesir kongreleri*, Ankara, Atatürk araştırma merkezi yay.
- İnceburun, N. (2021). *Mütareke dönemi'nde İzmir'de asayiş (1918-1922), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*, DEÜ Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi enstitüsü, İzmir.
- İnceburun, N. ,Mehmetefendioğlu, A. (2021), *İşgal dönemi'nde İzmir ve çevresinde gerçekleşen asayiş olayları (1919-1922),çağdaş Türkiye tarihi araştırmaları dergisi*, (43),679-712.
- Köse, İ. (2014). *Paris Barış Konferansı tutanakları ve Başkan Woodrow Wilson'un Türk algısı*, *History Studies* (Prof. Dr. Şerafettin Turan armağanı), (C.6),217-238.
- Kurat, Y.T.(1986), *Osmanlı imparatorluğunun paylaşılması*, Ankara, Turhan Kitapevi.
- Meral, İ. (1993). *Mütareke dönemi Balıkesir basını ve etkileri (yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*, İstanbul üniversitesi sosyal bilimler enstitüsü T.C. tarihi anabilim dalı, İstanbul.
- Müderrişoğlu, A. (1974). *Kurtuluş savaşı'nın mali kaynakları*, Atatürk araştırma merkezi, Ankara.
- Özalp, K. (1985). *Millî mücadele 1919-1920, c.I-II*, Ankara.
- Selek, S. (1982). *Millî mücadele (ulusal kurtuluş Savaşı)*, Örgün Yayınları, İstanbul.

- Selvi, H. (2007). *İşgal ve protesto: İzmir'in işgali ile ilgili protesto telgrafları (15 Mayıs 1919-30 Temmuz 1919)*, İstanbul, değişim yay.
- Soysal, İ. (2000). *Tarihçeleri ve açıklamalarıyla birlikte Türkiye'nin siyasal antlaşmaları*, C.I, Ankara, Türk tarih kurumu Yay.,
- Sunay, S. (2021). *Mülki ve askeri görevlilerin raporlarına göre Yunan işgali altında Balıkesir, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları (39)*.
- Tolon,A.H. (2004). *Birinci Dünya Savaşı sırasında taksim anlaşmaları ve Sevr'e giden yol*,Ankara, Atatürk araştırma merkezi yay.
- Yiğit,Y.(2022). *Siyasi ve sosyal tarihiyle Balıkesir (1912-2014)*,Altıeylül belediyesi yay., Balıkesir.



# SEFERBERLİK ÇÖREĞİNİN İZİNDEN AYAN AYŞE’NİN HİKAYESİNE

**İlker ÇINAR & Özge ÇINAR\***

Tarih; geçmişini anlamak, bugünü açıklamak ve yarınları aydınlatmak için geçmişte yaşayan insan topluluklarının ilişkilerini yer ve zaman belirterek, neden sonuç ilişkisi içinde anlatan bir bilim dalıdır. Gelecekle ilgili kaygılar taşıyan bireyler, toplumlar tarih bilincinden vazgeçemezler. Çünkü tarih, dünü anlayıp bugünü geliştirmek ve geleceğin nasıl olacağını belirlenmesine yarayan en önemli kaynaktır (Uzun, 2006). Bin yıla yakındır Anadolu topraklarındayız ve bu süre içerisinde Anadolu’nun her yerine damga vurduk; dağına, taşına, toprağına, ovasına, yaylasına, gölüne, ekmeğine isim verdik (Ayhan, 2022).

Bazen bir mekân, yöresel bir kıyafet bazen de bir çörek ile kültürel bağ kurduk. Bu cümleden yola çıkarak Savaştepe Sarıbeyler seferberlik çöreğine anlam yükleyen tarihi olayları araştırdık.

1530 yılında Savaştepe “Nahiye-i Giresin tabi-i Kaza-i İvrindi” olarak resmi kayıtlarda yer almaktadır (BALKAN, 2021).Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar Giresun olan bölgenin adı daha sonra Savaştepe ismini almıştır. Eskiden belde olan Sarıbeyler, şu anda Balıkesir ilinin Savaştepe ilçesine bağlı bir mahalledir.

Seferberlik ilanına neden olan Çanakkale Savaşları, dünya tarihinde ender rastlanan deniz ve kara savaşlarından biridir (Süslü, 1991). 3 Kasım 1914’te başlayan Çanakkale Savaşları, 9 Ocak 1916’ya kadar aralıklarla yaklaşık on dört ay devam etmiştir. Dönemin en modern silahlarına sahip olan İtilaf Devletleri ordusu, 9 Ocak 1916’da Çanakkale’yi terk etmek zorunda kalmıştır. Türk kadını, Çanakkale Savaşı sürecinde; cephede erkeklerle yan yana düşmana karşı savaşırken, cephe gerisinde de çeşitli alanlarda düşmanla mücadeleye destek vermiştir. Çanakkale Muharebeleri’nde Türk kadını, daha

---

\* Tarih Öğretmeni, Şehit Turgut Solak Fen  
Lisesi,ahmeteren064@hotmail.com

ziyade cephe arkasında aktif bir rol üstlenmiştir. Türk kadınının, Çanakkale’de askeri, ekonomik ve sosyal, alanlarda göstermiş olduğu çalışmalar; Milli Mücadele döneminde daha aktif rol üstlenmesine zemin hazırlamıştır (Yazıcı, 2011). Biz de bu çalışmamızda yerele inerek Seferberlik yıllarında ve Milli Mücadele’de, Savaştepe Sarıbeyler Seferberlik çöreğinin perde gerisinde bu bölgedeki olayları derledik.

Seferberlik ilan edilmesiyle ülkenin birçok yerinde, tarım, iâşe ve ulaşım sekteye uğramış; askeri ihtiyaçların daha öncelikli olması özellikle halkın iâşe durumunu derinden etkilemiştir. Seferberlik yıllarında cepheye giden askerlerin yanına konulan seferberlik çöreği Kurtuluş Savaşı sırasında da askerlerin beslenme konusunda en önemli yiyeceklerinden birisi olmuştur.

Maddi kaynakların tükenmesi ve savaşın getirdiği olağanüstü şartlarla üretimin azalması, besin stokları olmayan bir ülke için zor günlerin habercisidir. Savaş yıllarında olduğu gibi Mütareke Dönemi’nde de toplumun sıkıntılarının başında özellikle ekmek bulma ve gıda temini sorunu baş göstermiştir. Seferberlik çöreği, Balıkesir’in Savaştepe ilçesine bağlı Sarıbeyler Mahallesi’nde, ilk kez Çanakkale ve Kurtuluş savaşlarına katılan askerlere besleyici, lezzetli ve dayanıklı gıda sağlayabilmek maksadıyla üretilen bir çörektir. Yöre halkının bir araya gelerek topladığı un, yoğurt, zeytinyağı, şeker ve tarhana mayasıyla hazırlanmaktadır. Odun ateşinde pişirildikten sonra serin bir yerde kurutularak 2-3 ay bozulmadan saklanabilecek hale getirilmiş böylece o dönemde cephede savaşan askerlere, uzun süre bozulmadan dayanabilecek doyurucu ve besleyici gıda sağlanmıştır. Çok uzun süre bayatlamaması sebebiyle en eski bilinen kullanımı, açlık ve kıtlık yıllarında yerel halkın en temel yiyeceği olmasıdır. Seferberlik ismini alması da uzun süren savaş yıllarında askerlerin savaş yolluğu olması sebebiyledir.





Şekil 1:19.11.2022 tarihinde Sarıbeyler’de çektiğimiz seferberlik çöreği fotoğrafı

Bu çöreğin tarihi anlamını daha derinden öğrenmek isteyen bizler, “Acaba, kurtuluşun azığının hikâyesi nedir ?” diyerek Sarıbeyler Mahallesi’ne ziyarette bulunduk. Sarıbeyler Seferberlik çöreği olarak çıktığımız çalışmamızın ardında seferberlik yıllarına ait yaşanmış olayları sözlü tarih çalışmamız sayesinde tespit ettik. Yöredeki araştırmalar sonucunda o dönemin cephe gerisinde mücadele eden kadınlarından Ayan Ayşe’nin hikâyesine ulaştık.

Savaş için seferberlik ilan edildiğinde savaşabilecek insanların cepheye gittiklerini ancak onlar cepheye gittiklerinde kalanların da çok fazla olay yaşadıklarını öğrendik.

Savaştepe bölgesi ile ilgili yaptığımız literatür taramamızda bölge tarihi ile ilgili Ramazan Balkan tarafından, “Milli Mücadelede Savaştepe” adlı tez çalışması yapıldığını ve sonradan kitaba çevrildiğini tespit ettik ayrıca yerel tarih araştırmaları yapan Aydın AYHAN’ın, “Balıkesir’de Seferberlik ve Çanakkale Hikâyeleri” adlı çalışmasında özellikle Kepsut, İvrindi ve Bigadiç ilçelerine ait seferberlik anıları derlenmiş fakat Sarıbeyler’deki olaylar aktarılmamıştır. Yörede çeşitli televizyon kanalları tarafından çöreği tanıtmak amacıyla çekimler yapılmış fakat çöreğin tarihsel nedeninin araştırılması konusu eksik kalmıştır. Seferberlik çöreğinin gastronomi değeri ile ilgili de Meziyet NARİN(Balıkesir Üniversitesi Burhaniye Meslek Yüksekokulu Gastronomi Alanında öğretim üyesi) çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca “Geçmişten Günümüze Balıkesir’in Kültürel Mirası” Uluslararası Sempozyumuna katılarak Savaştepe ile ilgili

bildirileri dinledik.

Literatür taramasını derinleştirdiğimizde, bizim konumuz olan Sarıbeyler Mahallesiindeki seferberlik yılları olaylarının derlenmediğini tespit ettik. Ayan Ayşe'nin tarihi misyonunu ve Sarıbeyler'de seferberlik yıllarına ait yaşadığı dönemi yansıtan bir kaynağa rastlamamamız bu sözlü tarih çalışmamıza daha çok değer katmaktadır.

Literatür çalışmasının ardından, bölge ile ilgili kimlerden bilgi alabileceğimizi araştırdık.

Seferberlik çöreğinin tarihsel geçmişini araştırmak amacıyla çeşitli zamanlarda Savaştepe/Sarıbeyler'e ziyaretlerde bulunduk. Kasım ayında yaptığımız ziyaretimizde ilk olarak Lütfü ARSLAN (**kişisel iletişim,19 Kasım 2022**) ile yüz yüze köy kahvehanesinde görüşme yapıp sorularımızı yönelttik.

Sarıbeyler belediyesi eski başkanı Lütfü ARSLAN (emekli tarih öğretmeni) ile yaptığımız sözlü tarih çalışmamızda seferberlik çöreği ile ilgili kendisi bize şu bilgileri aktardı:

Seferberlik yıllarında bölge halkının bir araya gelerek hazırladığı seferberlik çöreği, uzun süre bozulmadan saklanabilecek hale getirilip cephede savaşan askerlere, doyurucu ve besleyici gıda olarak Ayan Ayşe'nin önderliğinde Çanakale Cephesi'ne gönderilmiştir.

Günümüzde de nişan yapan ailelerde kız evine yüz adet bu çöreklerden götürülmektedir. Halen bayramlarda bu seferberlik çörekleri yapılıp komşular ve eve gelen misafirler ile birlikte yenilmektedir dahası askere giden gençlerin yanına da konulmaktadır. Kültürel miras olan seferberlik çöreği bu sayede yaşatılmaya devam etmektedir. Seferberlik yıllarındaki bu çöreğe yüklenen duygular yaşatılmaktadır. Yöre halkı bu anlamlı çöreği üretmeye devam etmekte, gelecek nesillere anılarıyla birlikte aktarmaktadır.

Çocukluk yıllarında, çocuklar için seferberlik çöreğinin daha küçük ve ortasının delik olarak yapıldığını ve kamışlara dizilerek evlerin ortasına asıldığını, çocukların da acıkınca onları oradan alıp yediklerini ayrıca çöreğin bu şekline “çak çak” denildiğini de aktarmıştır.



Şekil 2:Lütfü ARSLAN ile yapılan görüşme. (Kendisinden video ve fotoğraf çekimi için yazılı izin alınmıştır. Çekilen video kaydı ekler bölümüne aktarılmıştır).

Seferberlik çöreği ile ilgili bu bilgileri verdikten sonra, büyüklerinin tütün dizme esnasında anlattıkları seferberlik yıllarındaki anıları ile devam etti:

-Kurtuluş Savaşı sırasında halama dünürücü gelir, ninem dünürücü gelince kızına: “Utanmıyor musun? Senin iki kardeşin Çanakkale’de kaldı.” der. Bunun üzerine halam hiç evlenmemiştir.

Bu anı, Çanakkale Savaşları’nın toplumu nasıl etkilediğine dair düşündürücü bir örnektir.

Lütfü ARSLAN, belediye başkanlığı yaptığı yıllarda ninesine Çanakkale Cephesinde savaştığı için dedesinin şehitlik aylığını bağlamayı teklif eder. Ancak ninesi: “Biz bu vatan için savaştık.” diyerek şehit aylığını kabul etmez. (Bu görüşmeler, kendisinin yazılı izni ile kayıt altına alınmış, video kaydı yapılmış ve fotoğraf çekilmiştir.)

Daha sonra bu bilgileri aktardıktan sonra bizleri Ayan Ayşe’nin torunlarına yönlendirmiş, onları arayarak bize görüşme saati planlamıştır. Ayan Ayşe’nin torunlarından ilk olarak Hayri Gülşen (Ayan Ayşe’nin torunu ) ile görüşülmüştür.

Konu ile ilgili Sarıbeyler Mahallesi’nde yaptığımız sözlü tarih çalışmamızda Hayri Gülşen **(Kişisel iletişim,19 Kasım 2022)** bizzat ninesinden duyduğu olayları bize şu şekilde aktarmıştır:

Seferberlik yıllarında Sarıbeyler’deki erkekler cepheye

gittikleri için köyde muhtarlık yapacak erkek kalmamış, Ayan Ayşe ninem ileri görüşlü, temsil yeteneği olan bir kişi olduğundan, köylüler tarafından ayan (muhtar) olarak belirlenmiştir.(Kadınların o dönemde yasal olarak seçme ve seçilme hakkı henüz yoktur). O dönem için köy olan Sarıbeyler'i yönetmeye, seferberlik ile ilgili olayları organize etmeye başlamış. Ayan Ayşe'nin önderliğinde seferberlik çöreği eşeklerle, beygirlerle Çanakkale'ye ulaştırılmış böylece o dönemde cephede savaşan askerlere, uzun süre bozulmadan dayanabilecek doyurucu ve besleyici gıda sağlanmıştır. Ayan Ayşe ninesi ile ilgili çok kıymetli bir bilgiyi de bize şu şekilde aktarmaya devam etmiştir:

Ayan Ayşe'nin eşi (Hayri Bey'in dedesi) seferberlik ilan edildiğinde Çanakkale cephesine savaşmaya gider aynı zamanda dedesinin arkadaşı o dönemki lakabıyla Kocadon Mustafa da Çanakkale cephesine gider. Bir müddet sonra Ayan Ayşe'nin eşinin köye künyesi gelir. Eşi şehit olmuştur daha doğrusu künyesi gelince onu şehit oldu sanmışlardır. Eşinin şehit olduğunu düşünen Ayşe, bir müddet bekledikten sonra eşi ile birlikte cepheye giden ve sağ dönen Kocadan Mustafa ile nikâhlanmak zorunda kalmıştır; yokluk, kıtlık, güvenlik gibi sebeplerden dolayı aslında mecbur olmuştur. Aradan yedi yıl geçtikten sonra eşi köye geri dönmüştür. Dedesi Yunan askerlerinin açtığı ateş sonrasında yedi kurşun yarası almıştır. Yunan askerleri dedesinin ayaklarını tekmelemiş ve hareket etmemesi sonucu öldüğünü sanarak bırakıp gitmişlerdir. (Ayan Ayşe'nin eşi yaralı düştüğü noktada ayrık otunu taşla ezip yiyerek hayatta kalmıştır.) Bu bize Çanakkale'nin gerçekten bir ölüm kalım savaşı olduğunu bir kez daha hatırlatmıştır. Canını zor kurtaran dedenin ayrık otunu yiyecek olarak kullanıp hayatta kalması, zor zamanda insanların neler başarabileceğini göstermektedir. 7 yıl sonra cepheden döndükten sonra Kocadan Mustafa, Ayşe'nin eşine: "Eşin yokluk, kıtlık ve güvenlikten dolayı benimle nikâhlanmak zorunda kaldı ama sen döndün eşini geri alabilirsin." der ve Ayan Ayşe eşine kavuşur.

Ayan Ayşe'nin torununun bize aktardığı bu olay, o dönemin psikolojik ve sosyolojik durumunu bize göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Dönemin ekonomik ve sosyal şartları çerçevesinde, evden erkeğin askere gitmesi yani hane reisinin veya erkek çocuğunun evden ayrılması hanenin geçimini, güvenliğini

sağlayan erkeklerin yokluğu anlamına gelmektedir (Çevik, 2017).İşte bize yukarıda anlatılan olay da buna güzel ve etkileyici bir örnektir.



Şekil 3: Hayri Gülşen ve Horiye Gülşen Uysal (Ayan Ayşe'nin torunları) ile mülakatımız esnasında izinleri dahilinde çekilen fotoğraf

Aktarmaya devam eden torun: “Nenemin muhtarlık (ayan) yaptığı dönemlerde giyecek kıyafeti bile yokmuş, önemli toplantılara gideceği zamanlarda yeni evlenen gelinlerin kapısını çalar ve kıyafet istermiş, Sarıbeyler’i temsil edeceği için ortama uygun kıyafeti bu şekilde temin edermiş.”

Verilen bu bilgi bize o dönemdeki engellere nasıl iş birliği ile çözüm getirildiğini göstermektedir. Ayrıca Seferberlik yıllarındaki dayanışmanın farklı bir örneğidir.

Seferberlik yıllarına ilişkin bize bu bilgileri aktaran Hayri Gülşen, sözü seferberlik çöreğine getirdi. Seferberlik yıllarında askerlerimizi besleyen bu çörek sonraki zamanlarda da gelenek olarak askere gidenlerin torbalarına koyulmaya devam etti. Kendi anısını şöyle aktardı:1970 yılında Tatvan’a askere giderken yanındaki torbasına seferberlik çöreği konulur, beş gün süren tren yolculuğundan sonra asker ocağına varır ve orada arkadaşlarına ikram eder, arkadaşları çöreği çok beğenirler ve izin için memlekete gittiğinde de kendisinden çörek getirmesini isterler o da geri dönüşünde onlara fazlaca çörek götürür.

Diğer torunu Hilmi GÜLŞEN'in **(Kişisel iletişim, 19 Kasım 2022)** bize aktardıklarına göre:1933 ve 1934 yıllarında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildikten sonra Ayan Ayşe muhtarlık seçimlerinde resmen aza olarak görev almıştır. Bu da bize kadınlara verilen seçme ve seçilme haklarının kırsal ve küçük bir yer olmasına rağmen sahadaki uygulamasını göstermektedir. Daha önce erkekler cephede oldukları için halk tarafından seçilen Ayan Ayşe bu defa resmi olarak muhtarlık seçimlerinde aza olmuştur.



Şekil 4: Hilmi GÜLŞEN tarafından bize gönderilen fotoğraftır. Ayan Ayşe seçme seçilme kanunundan sonra resmi olarak aza seçilmiş ve diğer azalar ile birlikte bu fotoğrafı çekirmiştir.

Milli Mücadele, Mustafa Kemal'in ismiyle özdeşleşen bir direnişin ve millet olarak var olabilme mücadelesidir. (Altuntepe, 2019).

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgaliyle Batı Anadolu, başlayan Milli Mücadele hareketinde Balıkesir'de yaşanan gelişmelerden doğrudan etkilenmiştir. Bu süreçte Balıkesir Kongrelerine delegeler gönderilmiş, nahiye Kuvayı Milliye Heyeti oluşturulmuştur. Yunan işgalinin İzmir-Kuzey istikametinde

yayılması üzerine Balıkesir Kongrelerinde, Akhisar'dan Ayvalık'a kadar cephe hattı oluşturulmuştur. Bu hat üzerinde bulunan Soma Cephesi'nin ikmal merkezi Giresun Nahiyesi'dir. 22 Haziran 1920'de İzmir-Kuzey istikametinde başlayan Yunan saldırısı sonucunda Akhisar ve Soma Cepheleri'nde kuvvetlerimiz yenilmiştir. Yunan ilerleyişine karşı nahiye'nin güneyinde yer alan Çomaklı mevkiinde Giresun Muharebesi yapılmış kuvvetlerimiz burada da bozulunca Bursa'nın doğusuna kadar geri çekilmiştir. İşgal döneminde de nahiye halkı Milli Mücadele'ye katkısını sürdürmüştür. Halkın bu katkılarına ve burada yapılan savaşlara binaen nahiye'nin adı Cumhuriyet döneminde Savaştepe olarak değiştirilmiştir (Balkan, 2021).

Ülkemizin içinden geçtiği olağanüstü dönemler ile ilgili Savaştepe/ Sarıbeyler'deki Kurtuluş Savaşı yıllarına ait yaşanmış bir olayı, yöre halkından Müge SALDIK (kendi ninesinden dinlediği) bize şu şekilde nakletmiştir: Çomaklı Cephesinin olduğu yerde ninesi ve arkadaşları soğan çapasına giderler. Soğan çapalamaya başlayınca Yunanlılar gelir ve kadınlara silah doğrultur. Kadınlar Yunan askerlerinden korkarlar. Soğan çapasında çalışan bu kadınlar, Çanakkale cephesine gönderilen seferberlik çöregini bu defa da Kurtuluş Savaşı sırasında cephe'deki askere ekmek olarak yapmış kendilerine silah doğrultan Yunan askerlerine karşı kahramanca savaşan askere destek sağlamıştır.

Ninesi, Çomaklı cephesi dağılınca Savaştepe'nin işgal altına girdiğini ve bölgedeki camilerin düşman askerleri tarafından karargâh olarak kullanıldığını da aktarmıştır.

Bilgi vermeye devam eden Müge SALDIK, **(Kişisel İletişim, 19 Kasım 2022)** bize şunları aktardı: Tarih geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmaktır. Sarıbeyler'den çıkıp Çanakkale'ye giden, Kurtuluş Savaşı sırasında cephesindeki askerlerin karnını doyuran "seferberlik çöregi" geçtiğimiz yıllarda üç bin adet üretilerek Türk Silahlı Kuvvetlerinin **Zeytin Dalı Harekâtı** kapsamında Afrin'e de gönderilmiştir. Seferberlik yılları ve Kurtuluş Savaşı'ndaki milli duygular yeniden canlanmış ve seferberlik çöregi bu defa da Afrin için yola çıkmıştır. Afrin'e gönderilen çöreklerin üzerine askerin moral ve motivasyonunu arttırmak amacıyla "Mehmet'im, bu çörek, Savaştepe Sarıbeyler Seferberlik Çöregi'dir. Çanakkale'de ve Kurtuluş Savaşı'nda Mehmetçiğin yanındaydı, şimdi de Afrin'de senin mübarek ellerinde.



Çanakkale'nin, Milli Mücadele'nin ruh ve maneviyatını, binlerce Savaştepe'li'nin dualarını üzerinde taşıyan bu çörek, aynı ruhla sana da şevk ve kuvvet versin, gazan mübarek olsun Mehmet'im! "yazılmıştır. Ellişerli olarak kolilere konulup kamyonu yüklenen seferberlik çörekleri, Savaştepe Çarşı Camii'nde, cuma namazının ardından yöre halkının dualarıyla birlikte Afrin'e gönderilmiştir.



Şekil 4: Afrin Harekâtına gönderilen seferberlik çöreklerinden bir görüntü

Şekil4:

<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/savastepeden-afrin-harekatina-katilan-mehmetcige-11-bin-seferberlik-coregi-540949> internet adresinden alınmıştır.(Erişim tarihi:21.12.2022)

Günümüzde, ucuz ve sağlıklı gıdalara erişim bunların ancak yörede üretilmesiyle mümkündür. Ayrıca yerel gıdaların tüketimi, yöreyi kalkındırmasının yanında, toplumu bir- arada tutan değerlerin güçlenmesini de sağlayacaktır (Kılıç., 2021) .

Meziyet NARİN'in (Balıkesir Üniversitesi Burhaniye Meslek Yüksekokulu Gastronomi Alanında öğretim görevlisi) annesi Fatma CENGİZ (**Kişisel iletişim,14 Aralık 2022**) tarafından da bize şunlar anlatılmıştır:

Seferberlik yıllarında Sarıbeyler'de kıtlık olduğunu, çekirge sürülerinin tarlaları istila ettiğini, ürünlere zarar verdiğini ve salgın hastalıkların ortaya çıktığını, o dönemde salgın hastalık için halk arasında "öleklik geldi" ifadesinin kullanıldığını, geçtiğimiz yıllardaki COVİT-19'a benzer bir hastalık olduğunu ve o dönemdeki adının İspanyol Gribi olduğunu aktarıyor.



Anneannesinin ailesinin geçimini sağlamak üzere dokumacılık yaptığını, dokuduğu ürünleri dağ köylerine satmaya gittiğini, giderken de yüzüne siyah boyalar sürdüğünü, eski elbiseler giyerek Yunan askerlerinden gizlendiğini anlatmaktadır. Aynı zamanda, köydeki kızları Yunan askerleri kaçırmamasın diye ambarlara sakladıklarını aktarmaktadır. Bize anlatılan bu anılardan yola çıkarak, seferberlik çöreğinin üzüntü, sevinci ve barışı simgelediğini görmekteyiz.

Kurtuluş Savaşı anılarının yanında gastronomi alanında çalışmalar yapan Meziyet NARİN **(Kişisel iletişim,14 Aralık 2022)** bize şu bilgileri verdi: Büyüklerimiz Seferberlik çöreğinin yapımında maya olarak tarhana, un, tuz bir miktar zeytinyağı ve su kullanılıyor. Hiçbir katkı maddesi içermiyor. İçindeki tarhanadan dolayı uzun süre bayatlamadan aylarca muhafaza edilme şansına sahip. Susam da olduğu için enerji veren, doyurucu bir ürün.

Seferberlik çöreği, özel bir el işçiliği gerektiriyor. Seferberlik yıllarında yöre halkının bir araya gelerek topladığı un, yoğurt, zeytinyağı, şeker ve tarhana mayasıyla hazırladığı seferberlik çöreği, yuvarlak şekil verilerek yıkanmış susama bulanıp odun ateşinde pişirildikten sonra serin bir yerde kurutularak 2-3 ay bozulmadan muhafaza edilebiliyor. O dönemde cephede savaşılan askerlere, uzun süre bozulmadan dayanabilecek doyurucu ve besleyici gıda olmasının sebebi budur.” dedi. Sözlerine devam eden Meziyet NARİN: Unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizi yaşatmalıyız. Japonya’dan oruç kültürünü öğrenmek amacıyla Japon misafirinin geldiğini Sarıbeyler’deki geleneklere hayran kaldığını, annelerinizin bilgilerine sahip çıkın yoksa yoksa ölürsünüz dediğini anlattı.

Atalarımızın kültürel miraslarına sahip çıkmalıyız, zincirin zayıf halkasını güçlendirmeliyiz. (Altuntepe, 2019)

Sarıbeyler Seferberlik çöreği, Sarıbeyler çöreği veya susamlı çörek olarak da adlandırılır. Bu çörek, komşu kadınların yardımıyla imece usulü üretilip, bayramlarda bayram yemeği olarak sunulmasından, nişanlarda dağıtılmasından ve askere gidenlerin yanına konulmasından dolayı günümüze kadar gelmiştir. Bir gelenek olan ziyafetten birkaç gün önce pişirilen çörekler komşulara dağıtılır ve çörek geleneği eğlence haline gelir. Ayan Ayşe’nin önderliğinde cepheye giden bu anlamlı çörekler bu sayede yaşatılmaya devam etmektedir.

Geçmişten günümüze nesilden nesile aktarılan ve insanlık tarihi kadar eski olan kültür kavramı, toplumları var eden unsurlardan biridir. Önceki toplumların geleceğe bıraktıkları izlerden oluşan somut ve somut olmayan kültür varlıkları, gözlemleyenlerde ve deneyimleyenlerde hayranlık uyandırmaktadır.

Bu cümleden yola çıkarak; Ayan Ayşe'nin diğer torunu Horiye Gülşen Uysal (**Kişisel iletişim,19 Kaim2022**) yüz yüze yaptığımız görüşmemizde bizlere şunları aktardı.

Seferberlik yıllarında kıtlık olduğundan ninelerinin ayrık otunu dövüp un haline getirip besin olarak tükettiklerini aynı zamanda rahmetli babaannesinin patatesi soyarak kullandıklarında kendilerine kızdığını, patatesi haşlayarak kullanın tutumlu olun diye tavsiyelerde bulunduğunu anlattı. Bu cümleden şöyle sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Ayrık otunun hem buradaki anlatımı hem de Ayan Ayşe ninenin eşinin Çanakkale'de yedi kurşun yarası almasına rağmen olduğu yerdeki ayrık otunu yiyerek hayatta kalması bizi bu konuyu araştırmaya sevk etti. İnternet üzerinden edindiğimiz bilgilerin özeti şu şekildedir: Ayrık otunun antiseptik özellikte olup, ağrı kesici özelliğinin olduğu, kanın toksit maddelerini temizlediği, hücre yenilenmesinde etkili olduğu, A, B ve C vitaminlerini içeren bu bitki tam bir şifa kaynağı özelliği taşıdığıdır (Mynet,2022). O dönemlerde yöre halkı bu otun faydalarını keşfetmiş ve kullanmıştır.

Bu anlatılardan Ayan Ayşe'nin yokluk yıllarındaki tecrübelerini torunlarına aktarmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Yöresel ürünler, bölge insanların geleneksel yaşam kültürünü yansıtır. Yerel halkın, gıda ürünleri ile ilgili geçmişten günümüze kadim bilgeliklerinin yaşatılması, kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından çok önemlidir (Narin, 2016).

Günümüzde Sarıbeyler Turizm Derneği bu değerlere sahip çıkmış ve yöredeki kadınların geçim kaynağı haline gelmiştir.

Sarıbeyler Mahallesi'nde, ilk kez Çanakkale ve Kurtuluş Savaşları'na katılan askerlere besleyici, lezzetli ve dayanıklı gıda sağlayabilmek amacıyla üretilen seferberlik çöreğinin "coğrafi işaret" tescili yapılmıştır. Seferberlik Çöreği, İlimiz Belediyesinin girişimleriyle; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından "Somut

Olmayan Kùltürel Miras İl Envanteri”ne kaydedilmesine karar verilmiştir.

Türk Patent ve Marka Kurumuna (TÜRKPATENT) yapılan tescil başvurusu sonuçlanmıştır.

Sonuç olarak; Sarıbeyler Seferberlik Çöreği, cepheye giden askere dayanaklı gıda sağlayabilmek amacıyla üretilmiş olup ve hala günümüzde de geleneksel bir simge olarak yaşatılmaya devam etmektedir. Bu geleneksel ürün, insanlığın kùltürel mirası olmaya adaydır. Ulusal ve yerel kimliklerin yaşatılmasında ve tanıtılmasında önemli bir yeri olan geleneksel gıdaların, toplumların beslenme kùltürünün gelecek nesillere aktarılmasında önem arz etmektedir. Somut olmayan kùltürel mirasımıza adına verdiren tarihi olaylar gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu anlamda yerel tarih çalışmaları tarih öğretmenleri tarafından yaygınlaştırılmalı, kendi yörelerine ait bölge tarihlerine sahip çıkılmalı öğrenciler ile birlikte sahaya inilmelidir. Böyle etkinlikler ile tarih dersi sınıflardan çıkıp, daha zevkli ve daha kalıcı bir hale gelmiş olacaktır. Kısa vadede, okulumuz müdürlüğünden destek alıp belirli günler ve haftalar kapsamında kutlanan “18 MART ÇANAKKALE ZAFERİ VE ŞEHİTLERİ ANMA GÜNÜ” nün yıldönümünde Seferberlik Çöreği’ni Sarıbeyler’de yaptırıp, üzerine seferberlik hikâyeleri yazıp dağıtmayı planlamaktayız bu sayede okulumuzda Seferberlik Çöreği’nin tanınmasını ve ilgilileri yerel tarih araştırmalarına teşvik etmeyi amaçlamaktayız. Uzun vadede ise ilimiz belediyesinden maddi destek alarak, 2023 yılı Cumhuriyetimizin 100. yılına özel olarak bu etkinliği Çanakkale’ye taşımayı da hedeflemekteyiz.

### **Yöntem**

Tarihi anlam taşıyan kùltürel miraslarımız tarihsel hafıza olarak gelecek nesillere aktarılmalıdır. Savaştepe/Sarıbeyler Seferberlik çöreği ile ilgili literatür taraması sonucunda, çalışma yaptığımız konuyla ilgili yeterli çalışmaya rastlanılmaması, bu bilgilerin yerel halktan öğrenilmesi gerektiğinden dolayı nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, araştırmacının kâşif edasıyla çalıştığı bir model olarak araştırmacılara anlam dünyalarını keşfetmek için yola çıkılan bir perspektif sunar. Veriler gözlem, görüşme ve mülakat yöntemleri ile sağlanır (Aydın, 2021). Not alma, bu sürecin önemli bir parçası olarak araştırmacılara, araştırma planlarını uygularken verimli bir süreç sağlar. Bu yöntemi

tercih nedenlerimiz arasında araştırma probleminin kendi doğal çevresinde, deseninde esnekliğin sağlanması, katılımcı bireylerin algı ve deneyimlerinin ortaya konulabildiği bütüncül bir yaklaşım içinde, tümevarımcı analiz ile olmasıdır. Söz konusu bu teknik, sınırlı ve ulaşılabilir sayıda yerelde yaşayanların görüşlerine yönelik araştırma konusu ile ilgili derinlemesine bilgi edinilmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca, görüşme yapılan kişilerin Seferberlik yıllarında yörede yaşanan olayları atalarından doğru bir şekilde aktarması ve daha önce derlenip bir çalışmada yer almamasından dolayı tercih edilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın amacına uygun olarak Savaştepe/Sarıbeyler'de üretilen Seferberlik çöreği konusunda farkındalık yaratmak ve yaşatmak amaçlanmıştır. Çünkü bu tarzdaki adına tarihsel anlam yüklenen miraslarımız gelecek nesillere aktarmak noktasında önemlidir. Öncelikle söz konusu yörede yaşayanlardan Sarıbeyler'in eski belediye başkanı Lütfü ARSLAN'a (emekli tarih öğretmeni) ulaşılmıştır. Köy kahvesinde yapılan bu görüşmede orada bulunan kişilerde bize eşlik etmiştir. Lütfü ARSLAN bize seferberlik yıllarında bölgede yaşanan olayları atalarından duyduğu gibi aktarmıştır. Seferberlik çöreginin günümüzdeki işlevini mülakat yöntemi ile bize aktarmış ve tarafımızdan video ile kayda alınmıştır, fotoğraflar çekilmiştir. Kendisinin yazılı olarak izni alınmıştır. Görüşmeler kasım ayında yapılmıştır. Daha sonra bizi Ayan Ayşe ninenin torunlarına yönlendirmiştir. Bize bilgi verebilecek kişilerin isimleri ve iletişim bilgileri alınmıştır Ayan Ayşe'nin torunlarına ulaşılmış ve ninelerinin anıları mülakat uygulaması ile derlenmiş, video çekilerek de kayda alınmıştır. Görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinde zengin bilgi kaynağı olabilecek birey, durumların saptanmasına olanak verdiği için amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Kartopu örnekleme evrenin sınırlarının ve evrene üye olanların kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Kartopu örnekleme yapmak için herhangi bir şekilde evrene dahil birisiyle temas kurulur, sonra bu kişinin yardımıyla bir başkasıyla, daha sonra yine aynı yolla bir başkasıyla temas kurulur. Kartopu örnekleme yönteminin olumsuz yönlerini azaltmak için, görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesinde, yörede eski ve günümüz yerel yöneticileriyle temas kurularak, kişilerin tespit edilmesi sağlanmıştır (Narin, 2016) (Mülakat sırasında "Seferberlik Çöregi'nin hikâyesi nedir?" "Seferberlik yıllarında yörede ne gibi olaylar

yaşanmıştır?” “Ayan Ayşe isminin tarihsel anlamı nedir?” vb. ifadelerle araştırma hakkında daha detaylı bilgi sağlanmaya çalışılmıştır. İlk görüşmeler Ayan Ayşe’nin torunlarının belirlediği tarih ve zamanlarda kendi ev ortamlarında yapılmıştır. Bir sonraki görüşmemize Seferberlik çöreğinin gastronomi değeri üzerine çalışmalar yapan Meziyet NARİN (Balıkesir Üniversitesi Burhaniye Meslek Yüksekokulu Gastronomi Alanında öğretim üyesi) ve Bölgedeki tarihsel olaylar ile ilgili bilgi birikimini aktaran annesi Fatma CENGİZ ile yapılmıştır. Yaptığımız mülakat ile hem seferberlik çöreği hem de tarihsel hikâyesi konusunda detaylı bilgi alınmıştır. Katılımcılardan izin alınarak kayıt altına alınmış ve bazı önemli hususlarda gerektiğinde ayrıca not tutulmuştur. Görüşmeler yaklaşık 40-60 dakika sürmüş ve 2022 yılının Aralık ayında gerçekleştirilmiştir.

Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni de kullanılmıştır. Seferberlik Çöreği’nin yapım aşaması Sarıbeyler’de gözlemlenmiş, ekmeği yapan Müge SALDIK ile görüşme tekniği aracılığıyla bilgi edinilmiştir.

## **Sonuç ve Tartışma**

Çalışmamız, ilimizdeki Savaştepe Sarıbeyler Seferberlik çöreği somut olmayan kültürel miras unsurlarının yerel tarih araştırmalarıyla desteklenmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir.

Görüşme yapılan kişiler, Ayan Ayşe’nin torunları ve yöre halkıdır. Duydukları hakkında doğru bilgiler vermişlerdir dolayısıyla yörenin tarihçesi ve hikâyesi olması noktasında gelecekte yapılması planlanan çalışmalarda farklı paydaşlarla çalışılarak (turizm, coğrafya, folklor alanında bilim insanları) seferberlik çöreği farklı alanlarda değerlendirilebilir.

Sarıbeyler Seferberlik çöreği, gastronomi değerinin yanı sıra ortaya çıkışının manevi değeri olarak da bölge için büyük önem arz etmektedir.

Somut olmayan kültürel mirasların perde arkası araştırıldığında kendi dönemindeki yaşanan olaylara da ışık tutmaktadır.

Milli tarihimizi anlamamız için gerekli olan belge ve anıların bir çatı altında toplanarak yeni nesillerin erişimine sunulması,

kahramanlarımızın gençlerimize aktarılması açısından önem arz etmektedir.

Ayan Aysen'in torunları ile yaptığımız sözlü tarih çalışmamız ile seferberlik yıllarının bölgedeki yansımalarını tespit ettik, kayıt altına aldık, literatüre bu konuda katkı sağladık. Genç arkadaşlar da kendi bölgelerinde sahaya inip yerel tarih çalışmaları yapabilirler.

Somut olmayan kültürel mirasın günümüzdeki temsilcilerinin görüşlerini değerlendiren çalışmaların sayısının artmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

Seferberlik çöreği, uzun süre dayanabilmesinden dolayı, gelecek nesillerin açlıkla mücadelesinde etkili olabilir.

Yöresel ürünler, yöre insanların geleneksel yaşam kültürünü yansıtır. Yerel halkın, gıda ürünleri ile ilgili geçmişten günümüze kadim bilgilerinin yaşatılması, kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliği açısından da önem arz etmektedir. Kimyasal katkı içermediği ve doğal yöntemlerle üretildiği için de sağlıklı nesillerin yetişmesine katkı sağlayacaktır.

Ekonomik olarak çevresel sürdürülebilirlik adına, yerelde üretilen susam ve buğday kullanılarak organik tarım desteklenmelidir.

Sarıbeyler Turizm Derneği tarafından somut olmayan kültürel mirasımız Seferberlik çöreği adına web sitesi oluşturulabilir. Burada Seferberlik çöreğinin tarihsel tanıtımı yapılabilir ve çöreğin satışı e-ticaret ile yurt içine ve yurt satışı yapılarak yöre halkına ekonomik katkı sağlanabilir. Böylelikle Sarıbeyler Seferberlik çöreğine dikkat çekilerek farkındalık artırılabilir.

Gençler tarihi anlam ifade eden bir nesnenin ya da bizim gibi bir Seferberlik çöreğinin peşine düştüğünde tarihin tozlu sayfalarında gizlenen olayları keşfedebilir, bu şekilde tarih dersi daha çok anlam kazanır, tarihi olaylar daha iyi anlaşılabilir.

Seferberlik çöreği günümüzde de anlamını yitirmiş değildir; bayramlarda, nişanlarda, asker uğurlamalarında bu kültür yaşatılmaktadır.

Yöre halkı bu anlamlı çöreği üretmeye devam etmekte,

gelecek nesillere anılarıyla birlikte aktarmaktadır.

## Kaynaklar

<https://www.mynet.com/yuksek-besin-degerine-sahip-ayrik-otunun-faydalari-nelerdir-1203545-myyemek> erişim tarihi:22.12.2022

Altuntepe, N. (2019). SAVAŞ EKONOMİSİ:MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ. *MİLLİ MÜCADELEİN 100.YILINDA KUVAYİ MİLLİYE ŞEHİRİ BALIKESİR* (s. 244). Balıkesir: BALIKESİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

KENT Arşivi yayınları.

Aydın, D. (2021, Ağustos 3). *Nitel araştırma Nedir?6Aşama ile Sosyolojide Nitel Araştırma*.

sosyologer: <https://www.sosyologer.com/nitel-arastirma-nedir/> adresinden alındı

Ayhan, A. (2022). *Balıkesir'in Kimliği*. İstanbul: Balıkesir Büyükşehir BelediyesiKent Arşivi Yayınları.

Balkan, R. (2021). *Milli Mücadele'de Savaştepe*. Afyonkarahisar: Karaman Ofset Matbaacılık Reklam.

Balkan, R. (2021). *Milli Mücadele'de Savaştepe*. Afyonkarahisar: Karaman Ofset Matbaacılık. Çevik, Z. (2017). *KKuvayi Milliye Şehri Balıkesir Kentin Yakın Tarihinden Sosyal Ve*

*Kültürel İzler*. Balıkesir: Kültür Yayınları.

Kılıç., U. (2021). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsuru Olarak Pamukçu Beldesi Oyunları.

*Türk Turizm Araştırma Dergisi*, 524-541.

Meziyet Narin., I. P. (2014). A Sarıbeyler Mobilization Scone A Traditional Sourdough, Sesame Bread Variety. *Practitioners' Track, IFOAM Organic World Congress 2014, 'Building Organic Bridges'*, (s. 1). İstanbul.

Narin,İ.(2016).Yöresel Gıda Ürünlerinin Kalkınmaya Etkisi:Savaştepe/SarıbaylarÜzerindeBir Pilot Çalışma. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 81-88.

Uzun, H. (2006). Tarih Bilimi ve Tarihte Nedensellik. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12.

Yazıcı, N. (2011). Çanakale Savaşında Türk Kadının Rolü. *Gazi Akademik Bakış*, 245-246.

Kaynak kişiler

1. Lütfü Arslan
2. Hayri Gülşen

3. Horiye Gülşen
4. Müge Saldık
- 5.Hilmi Gülşen



**TARİHSELLİĞİN MEKÂNA YANSIMASI: BALIKESİR  
SINDIRGI EĞRİDERE MAHALLESİ'NDE  
KUVAYİMİLLİYE KAHRAMANLARININ MEKÂN ADI  
OLARAK YAŞATILMALARI**

**İsa BALDEMİR\***

**Giriş**

20. yy başları Türk tarihinin önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Türk milleti, uzun süren savaşlar sonunda bitkin düşmüş, en değerli insan kayıplarının yanı sıra Yunan çıkarması ile vatanın son toprakları da elden çıkmayla karşı karşıya kalmıştır. Ömrünün büyük kısmını askerlik mesleğinde geçirenlerin öncülüğünde Anadolu'nun pek çok noktasında ve özellikle Balıkesir ve havalisinde eline silah alanlar milli bir teşekkül oluşturmuşlardır. Bu teşekkülün adı Kuvayı milliyedir. Kuvayımiliye'nin en kesif şekilde icraatlarını ortaya koyduğu bölge de bu coğrafya olmuştur. Günümüze kadar bu tarihi gerçeklikleri yaşatan birtakım mekân adları bulunmaktadır. Bu mekân adları, günümüzde en yakın çevrede yaşayanların bile çoklukla farkına varmadıkları şekilde coğrafyaya sirayet ederek bu tarihi yaşanmışlıkların rengini aslında nesilden nesle aksettirmeye devam etmektedir.

30 Ekim 1918'de Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros mütarekesi gereğince Osmanlı orduları dağıtılmış, vatanın savunması zaafa düşmüştür. Bu tarihin üzerinden yedi ay bile geçmeden İngilizlerin himayesinde ve onların jandarması olarak Yunanlılar, 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmek üzere çıkarma yapmışlardır. İlk aylarda İzmir ve havalisinde Türk halkının gönlünü kazanmak ve kendilerince Anadolu'da kalıcı olmak adına milletimize yaklaşık bir yıl kontrollü bir şekilde Yunan kuvvetlerince iyi davranılmış; ancak aynı tarihlerde başlayan

---

\* Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi isa.baldemir@balikesir.edu.tr

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının İstanbul'dan Samsun'a hareketleri ve Anadolu'daki çeşitli tamim ve kongreler, ne yazık ki Yunanlıların Batı Anadolu'yu topraklarına katma çılgın arzu ve iştahlarını azaltmamış; bilakis onları daha da kamçılayarak bir an önce hedeflerine ulaşma konusunda gayretlendirmiştir.

Anadolu'daki nümayişlerin (gösteri) ete kemiğe bürünüp küçük teşekküller şeklinde müfrezelere bürünmesi, Yunanlıları ciddi kaygılara sevk etmeye başlamıştır. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri onları iyice çileden çıkararak Anadolu içlerine doğru harekete geçirmiştir. İlk ciddi çarpışmalardan biri olan Soma- Savaştepe (Giresun) Muharebesi ve 22 Haziran'da başladıkları taarruzun ardından 30 Haziran 1920'de Balıkesir şehir merkezini işgal etmişlerdir.<sup>35</sup> Düzenli birliklerin Sakarya Savaşı'nda Yunanlıları darmadağın etmesi ile işgalci Yunan birlikleri iyice hırçınlaşıp gerçek yüzlerindeki maskeler de kalkınca tam bir mütecaviz yapıya dönüşmüşlerdir.

Mondros Mütarekesi gereğince Yunan birlikleri karşılarında herhangi bir düzenli ordu birliği müdafaası görmeyince tavır ve hareketlerinde gittikçe keyfileşmeye başlamışlardır. İzmir'den sonra, Manisa'nın işgalinde olduğu gibi, bazı aydınların Mondros Mütarekesi hükümlerine rağmen askeri cephanelik gibi milli varlığımızı muhafaza edip en kısa süre ve mesafede düşmanı durdurma gibi ümit ve çabaları<sup>36</sup> öndeki idarecilerin korkaklığından, öngörüsüzlük ve vizyonsuzluğundan ne yazık ki akim kalmıştır. Bu durum da milletimizin kendi savunmasını yine kendi eliyle oluşturması fikrini zaruri ortaya çıkarmıştır. Ordunun dağıtılmasından dolayı memleketlerine dönen ve yıllarca savaşan Türk ahfadı bir kez daha kendi birliğini yine kendisi oluşturma yoluna gitmiştir. Bunda özellikle Balkan Savaşları'ndan itibaren öz vatan topraklarını kaybedip göç etmek zorunda kalıp Batı

---

<sup>35</sup> Akıncı İbrahim Ethem, "Demirci Akıncıları", Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 4.

<sup>36</sup> Apak Rahmi, "Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?" TTK Basımevi, TTK Yayınları, Ankara, 1990, s. 23.

Anadolu'ya yerleşen eski zabitlerin öncü rol üstlendiği görülmektedir. Kuvayı millîye teşekkül ve kavramı böyle ortaya çıkmıştır. Bu ifade daha önce Balkan coğrafyasındaki teşekküller için de kullanıldığı<sup>37</sup> gibi Anadolu'da baş gösteren Yunan mezalim ve tecavüzlerine karşı teşekkül etmeye başlayan küçük müfreze birlikleri de kendilerine millî kuvvetler anlamında Kuvayımillîye adını vermişlerdir.

Balıkesir'in konumu gereği Batı Anadolu'daki savunma üssü olmasının yanı sıra İzmir, Manisa ve Aydın'a göre daha sonra işgale uğraması hasebiyle bu coğrafyada Kuvayı millîye oluşum ve faaliyetleri hızlanmıştır. Balıkesir aydın ve eşrafının İzmir işgalinin hemen ertesi günlerinden itibaren başlattıkları Alacamescit toplantı ve kongreleri dolayısı ile daha şümüllü hareket ettikleri bir gerçektir. Kuvayı millîye her ne kadar Ödemiş'te kurulmuşsa<sup>38</sup> da ilk ciddi oluşum ve meyvelerini gerek oluşum için yeterli süre olması gerekse de coğrafi şartların uygunluğu sebebiyle Sındırgı, Demirci, Simav ve Gördes havalisinde vermiş, bunun beyin ve ayniyat merkezi de tabi ki Balıkesir olmuştur. Bu dört ilçenin bir dağ silsilesi ile birbirlerine bağlı oluşları, düzenli ordunun bu coğrafyada düzenli birliklerle netice almasının zorluğu, bu Kuvayımillîyecilerin başında İbrahim Ethem (Akıncı) gibi devlet terbiyesiyle yetişmiş, fedakâr, sebatkar ve iyi teşkilatçı birisinin bulunması gibi sebeplerle uzun bir süre bu havalide Yunanlılara göz açtırılmamıştır. Yunanlılar, Sakarya Savaşı arifesi ve sonraki son demlerinde on iki bin kişilik kuvvetle<sup>39</sup> Kuvayımillîye'nin peşlerine takılıp Ulus, Alaçam ve Akdağ gibi bütün havalîyi kolağan etseler de Kuvayımillîyecilerin bir buçuk iki yıldır bu coğrafyayı çok iyi bilmeleri, hemen her köyde güvenilir dost edinmeleri gibi sebeplerle hedeflerine ulaşamamışlardır. Yunanlılar için kendilerine göre iç bölgeleri olan bu coğrafyadaki Kuvayımillîyecilerin varlığı, sık sık

---

<sup>37</sup> Sarısamam Sadık, "Belgeler Işığında Kuvayımillîye'nin Tanımı", 90. Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, 4 Mayıs 2009, (Haz. H. Tokar Aytuğ), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s. 27.

<sup>38</sup> Sarısamam, age., 27.

<sup>39</sup> Akıncı, age., s. 193.

Yunanlılara saldırımları, Yunanlıların cephanelerine el koymaları ve ulaşım yollarındaki köprüleri havaya uçurmaları gibi sebeplerle Sakarya ve Büyük Taarruz Savaşları esnasında sürekli onların bazı kuvvetlerini bu coğrafyada mecburi hazır tutmalarına sebep olmuş ve Milli ordumuz karşısına on binlerce daha az kuvvetle çıkmalarını bu teşekkül sağlamıştır. Bu da tabi ki Milli ordumuzun elde ettiği zaferlerde önemli bir paya sahiptir.

Kuvayımilliye faaliyetlerinin en kesif şekilde yaşandığı coğrafyalardan biri de Sındırgı'dır. Sındırgı münevver ve eşrafı işgal altında bulunmaları, o dönemde meskûn yerli Rumların da ilçe merkezinde yaşamaları hasebiyle rahat hareket edemeseler de daima bu akıncıları her yönden desteklemişlerdir. Hemen her toplum ve çevrede olduğu gibi içlerinden bazı hainler çıkıp<sup>40</sup> menfaatleri gereği Yunanlılarla iş birliği yoluna gitseler de tabi ki bu çoğunluğun vaziyetine bir hanel getirmemektedir. Günümüzde Sındırgı'ya bağlı bir mahalle (köy) olan Eğridere, ilçe merkezine yaklaşık 30; il merkezi Balıkesir'e de 60 km mesafede bir yerleşim yeridir. Ahalisi Yağcıbedir Yörüklerinden olup o dönemde on iki farklı yerde, oba şeklinde yaşarlarken günümüzde de burası dokuz farklı sokakta (mahalle) yaklaşık yüz yirmi haneden oluşan ve üç yüz nüfuslu<sup>41</sup> bir mahalle (köy) konumundadır. Akıncılar reisi İbrahim Ethem Akıncı'nın: "Bu aşirette büyük bir düşman aleyhtarlığı görülüyor ve düşmana saldırmak için fırsat gözetiyorlardı.<sup>42</sup> Gece saat ikide Adaçalı'dan hareket ve pek çetin yürüyüşten sonra Karakaya'dan geçerek Eğridere'ye geldik. Burada orduya giden Mutemet Hüseyin'in geldiğini ve Sındırgı'da yüz kadar Çerkez bulunduğunu işiterek gece saat ikide Lengerli'den hareket ve gece saat üçte Taşlıca'ya gelerek yattık." Diyerek bahsettiği bu mahallede günümüzde yukarıda bahsi geçen Lengerli ya da köylülerin ifadesi ile Gengerli (Kengerli) civarında birkaç gün kalmalarından dolayı günümüzde dere kenarına yakın, deredeki su seviyesinden

---

<sup>40</sup> Akıncı, age., s. 80, 157, 327.

<sup>41</sup> <http://www.nufusu.com> > sindirgi

<sup>42</sup> Akıncı, age., s. 204.

yirmi beş, otuz metre yükseklikte ve Kengerli evlerinin güney doğusunda, kuş uçuşu yaklaşık üç, dört yüz metre mesafedeki sık makilik, ağaçlarla kaplı yerde Parti Mehmet Pehlivan geceleri yattığı için veya gündüzleri çoğu vaktini orada geçirdiği için buraya “Parti’nin Yattığı Yer” denmektedir. Son çeyrek asırda artık az da olsa matbuat dünyasında yer bulan Şehit Makbule Efe ve yattığı yerde son yıllarda Gördes ve Sındırgı Belediyelerince her 17 Mart’ta lokma döktürülmesi geleneği oluşması gibi durumlar sebebiyle “Makbule Efe’nin Mezarı” da çevrede yaşayanlarca bir mekân adı hüviyeti kazanmış bulunmaktadır. İbrahim Ethem’in de eserinde belirttiği gibi Yanıkburun deresinin yukarı kısmında; derenin ikiye ayrıldığı kısmın batı istikametindeki dereciğin on, on beş metre yüksekliğindeki bir toprak parçasında -dere çatında- ıssız ve engin bir coğrafyada Makbule Efe bir asırdan fazla süredir yattığı için ve 2010’lu yıllardan itibaren mezarının yeri tespit edilip<sup>43</sup> kamuya duyurulması dolayısı ile bu küçük derecik kenarı, minik bir şehitlik olarak artık “Makbule Efe Mezarı” adını almış bulunmaktadır.

17 Mart 1922’de sabaha karşı Kuvayımiliyeciler baskın yemiştir. Bu baskında Makbule Efe, annesi (Fehime Efe) ile bir küçük çocuğun yanı sıra iki de Kuvayımiliyeci şehit verilmiştir. İbrahim Ethem’in de bildirdiği gibi o gece nöbetçilerin belki havanın da çok kötü olması sebebiyle gafil avlandıkları, her iki nöbet taşındaki nöbetçinin de baskına gelenleri fark edemedikleri ve Yörüklerden de bir ihtiyarla bir küçük çocuğun şehit verildiği o talihsiz gecede daracak toprak parçası yedi kişiye mezar olmuştur. O dönemdeki evlerin kuzeyinde ve batı istikametinde her ikisi de evlere yaklaşık yüz metre mesafedeki konuma hâkim iki taşta da nöbetçiler bulunduğu halde böyle bir talihsizlik yaşanmıştır. Günümüzde batı istikametteki taş için kullanılmadığı halde o devir Çorlular Mahallesi sakinlerinin ev, ahır gibi müştemilatlarının bulunduğu mekânın kuzey istikametindeki büyükçe bir kaya kütlesine de günümüze dek “Nöbet Taşı” denmektedir. Bu taş

---

<sup>43</sup> <https://www.sindirgi.bel.tr>

kütlesi batı istikametindeki taşa göre hem çok daha vadiye hâkim konumdadır hem de diğer taşa göre büyük bir kütle oluşturması dolayısıyla sanırız bu adlandırmaya layık görülmüştür. Diğer taşın daha küçük ebatta olması ve ağaçların arasında kalması dolayısıyla adeta günümüzde nöbet taşı hüviyeti kalmamış, taş kendi kaderine terk edilmiştir.

Kengerli'ye yaklaşık olarak kuş uçuşu bir kilo metre uzaklıkta, tam güney istikametteki küçük bir tepeciğin de adı Horata Kaşı'dır. Yerel kaynaklara danışıldığında "Horata" ismiyle ilgili herhangi bir net bilgiye ulaşılamamıştır. Yazılı kaynaklarda da henüz böyle bir veri mevcut değildir. Eğridere sakinleri küçük tepeciklerin üst kısımlarına, genellikle tepeciğin üstü düz yapı özelliği taşıyan, coğrafya biliminde mesata olarak adlandırılan tarzdaki arazi yapısına, "kaş" adını vermektedirler: Eğrek kaşı, Arı kaşı, Gök kaş vb. Bu adlandırmalardan da anlaşılacağı gibi "Horata" ifadesi mutlaka bir özel ada göndermede bulunmaktadır. Bu isim o havalide yaşayan Yörük oymaklarında rastlanan isimlerle hiç benzerlik göstermemektedir. Malatya yöresinde yaşamış Horasan Dede'den zamanla Horata adını almış efsanevi, tarihi şahsiyetin de bu havalide bir alakası söz konusu olamaz.<sup>44</sup> Eski, yerli Rumlar -bu toprakların işgal yılları ve öncesinde Gelenbeli bir Rum'un bu mahalleye bağlı Ayınderesi değirmenini işletmesi dışında-<sup>45</sup> neredeyse bu mahalle (köy) coğrafyasında hiç yaşamadıklarına göre bu ismin yerel halkla bir alakası söz konusu olmamaktadır. Bu coğrafya, Manisa il sınırlarına dört beş kilometre mesafede ve o dönemde ulaşım imkanının hayvan sırtı dışında mümkün olmadığı bir duruma haiz olması hasebi ile ve de bu havalide pek çok cinayetler ve tecavüzler yaşanmış olması dolayısı ile adeta çete cenneti hüviyeti almasından bu ismin mutlaka bu çetecilik olayları ile ilgili olması gerekmektedir. Bakırlı Saçlı (Mustafa) Efe ve ona çeteciği Kurtuluş Savaşı yılları öncesinde öğreten Sındırgı

---

<sup>44</sup> <http://www.malatya.ktb.gov.tr>

<sup>45</sup> Eğridere Mahallesi Ayınderesi Sokak'ta yaşamış Mustafa Çevik (d.1916-ö.1992) oğulları Ahmet ve Hüseyin Çevik rivayeti.

Gölcüklü Uzun Ramazan<sup>46</sup> gibi şahısların hem bu havalide doğup büyümeleri hem de özellikle Millî Mücadele yıllarında buralara yakın coğrafi konumlarından dolayı Akhisar ve Kırkağaç bölgelerine akın düzenleyip yer yer pusu atmaları<sup>47</sup> ve sonrasında bu coğrafyanın oldukça korunaklı olması sebebiyle bu isim mutlaka o dönemin bir müfreze kahramanından başka birisi olmasa gerektir. Kengerli'ye yaklaşık iki kilometre güney istikametteki benzer yükselti ve özelliğe sahip tepeliğin adı Gök kaş iken Kengerli istikametindeki diğer tepeliğin adı “Horata Kaşı” olması burasının ya Bakırlı Saçlı Efe müfrezesindeki kahramanların adına atfen ya da Demirci Kaymakamı İbrahim Ethem, Parti Mehmet Pehlivan ve Halil Efe müfrezelerinin kalabalık halde Kengerli'ye geldikleri ve coğrafyanın sadece güney istikametten saldırıya açık olması dolayısı ile bu küçük tepeye “Horata” ve ekibi yerleştirilmiş olacaktır ki nasıl Parti Pehlivan evlere yaklaşık üç, dört yüz metre mesafedeki dere kenarından hafif yükseltiye yerde hep kalmayı tercih ettiği için onun yattığı, vaktinin çoğunu orada geçirdiği yere günümüze dek “Parti'nin Yattığı Yer” denmekteyse Horata'nın yattığı veya nöbet tuttuğu, hafif yüksek, hakim konumdaki yere, mahalli ifadeyle kaşa da “Horata Kaşı” denmiştir.

## Sonuç

Günümüzün sanal dünyasında sıkça başvurulanan bilgi mecralarından sayılan Wikipedia gibi unsurlarda Makbule Efe'nin mezarı Manisa ili Akhisar ilçesinin Akkocalı Mahallesi (köy) gösterilmektedir;<sup>48</sup> halbuki bu mezarın konumu Akkocalı topraklarına yaklaşık bir kilometre mesafededir. Buna rağmen Sındırgı Şahinkaya Mahallesi gösterilseydi mezar yeri derenin batı istikametinde değil de sadece on beş, yirmi metre doğu istikametine kaydırılmış olacaktı; oysa Akkocalı olarak kayıtlara girmesi gerçekten büyük bir yanlış arz etmektedir. Bu gibi hataların düzeltilip doğru bilgilerin literatürümüzde

---

<sup>46</sup> <http://www.akhisarhaber.net>

<sup>47</sup> Akıncı, age.

<sup>48</sup> <http://tr.wikipedia.org/>

hakikate uygun şekilde yer almasını sağlamak en büyük gayemizdir. “Makbule Efe Mezarı” kadar “Nöbet Taşı”, “Parti’nin Yattığı Yer” ve “Horata Kaşı” gibi ifadelerin kavram değerleri ile literatürümüze girip yeni nesillerin nazarı dikkatlerine sunulması ve sonsuza dek Türk milleti gibi yaşatılması en büyük temennimizdir.

### **Kaynakça**

Akıncı, İbrahim Ethem “Demirci Akıncıları”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2009, s. 4.

Apak, Rahmi “Garp Cephesi Nasıl Kuruldu?” TTK Basımevi, TTK Yayınları, Ankara, 1990, s. 23.

Eğridere Mahallesi Ayınderesi Sokak’ta yaşamış Mustafa Çevik (d.1916-ö.1992) oğulları Ahmet ve Hüseyin Çevik rivayeti.

Sarısaman, Sadık “Belgeler Işığında Kuvayımiliye’nin Tanımı”, 90. Yılında Milli Mücadele Sempozyumları, 4 Mayıs 2009, (Haz. H. Toker Aytuğ), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2011, s. 27.

<http://www.akhisarhaber.net>

<http://www.malatya.ktb.gov.tr>

<http://www.nufusu.com> > [sindirgi](#)

<http://tr.wikipedia.org/>



